

**ENGLER;
GUDDOMMELIGE SKAPNINGER ELLER FOLKETRO?**

En kulturhistorisk studie av engleforestillinger

Hege Kristin Arnesen

Masteroppgave i kulturhistorie

Avlagt vårsemesteret 2007

Institutt for kulturstudier og orientalske språk

Universitetet i Oslo

FORORD.....	5
INNLEDNING	6
Presentasjon av emne	6
Engler – overnaturlig fenomen i folketroen?	9
Formålet med undersøkelsen.....	9
Problemstilling	9
Engler	10
Tidligere forskning på engler	15
Engler i litteratur og massemedia.....	18
KILDER OG KILDESKAPNING	20
Muntlige kilder.....	20
Etablering av kontakt	20
Kilder.....	21
Presentasjon av kildene	21
Gjennomføring av intervjuene	24
Sensitive opplysninger og anonymitet	25
Fordommer og forforståelse	25
Observasjon.....	25
Ytringens kildeverdi.....	26
Kildekritiske refleksjoner	27
TEORI OG METODE.....	29
Feltarbeid.....	29
Bearbeidelse av kildemateriale.....	29
ANALYSER.....	33
Form:	33
”Jeg kaller han bare Harry, for han ser så harry ut.....”	33
Oppsummering	38
Bruk:.....	39

”Vi har rett og slett en samtale...”	39
Oppsummering	42
Funksjon:	43
”Du kan være ensom når du har engler, men du er aldri alene...”	43
Oppsummering	50
Mening:	50
”Guddommelig arrangement, kan det være...”	50
Oppsummering	55
Konklusjon på englenes egenskaper	56
Folketro	59
Fra overtro til folketro	59
Vetter - overnaturlige vesener i folketroen	61
Tidligere forskning på overnaturlige fenomen	62
Vettenes fellesnevner	68
Komparasjon engler vs. vetter;	69
Form	69
Oppsummering	72
Bruk	72
Oppsummering	75
Funksjon	76
Oppsummering	78
Mening	79
Oppsummering	83
Konklusjon på engler vs. vetter	84
Etterord;	89
Er så engler guddommelige skapninger - eller er det folketro?	89
Kilder	92
Litteraturliste	92
Sammendrag: Engler; guddommelige skapninger eller folketro?	97

FORORD

Å skrive denne oppgaven har vært et spennende prosjekt som har gitt meg kunnskap og innsikt i noe verdifullt. Verdifullt for meg, og forhåpentligvis også for andre.

For at englene skulle bety så mye, hadde jeg ingen anelse om på forhånd.

Mange fortjener en stor takk.

Først og fremst en takk til informantene, som har gitt meg det kildematerialet jeg har bygget oppgaven på.

En stor takk til min veileder Bjarne Hodne, som tålmodig og strukturert har ledet meg frem til dette resultatet.

Og takk til dere som har støttet meg, og hjulpet meg praktisk.

Tusen takk til min kjære familie som har gjort det mulig for meg å gjennomføre studiet.

Kyss og klem til Christine, Mathilde og Håkon, som tålmodige har spurt når mamma egentlig blir ferdig, og til Christian som har delt arbeidsplass med mine bøker, permer, løse ark og post-it-lapper.

Og til sist, men ikke minst, vil jeg takke mine tidligere studievenner Hege og Olav.

Dere overtalte meg til å starte på masterstudiet sammen med dere – men deres oppgaver ligger nå halvferdige og for tiden godt lagret ”på is....”

Jeg klarte det - og jeg er veldig fornøyd med resultatet!

Hege

INNLEDNING

Presentasjon av emne

Og så mens jeg sitter der og ser utover vannet ....helt sånn fjernt – plutselig så hører jeg en klar stemme bak meg; ”Du skal være hjemme til du blir gravid”. Og så snur jeg meg, og så ser jeg en høy høy bue, sånn engel... sånn sikksakk-engel, kjempehøyt opp i himmelen...og inni der var det en bue til – i sånn sikksakk-lys. Og så sier stemmen; ”Du skal bli hjemme til du blir gravid”. Og så snur jeg meg tilbake igjen, og så tenker jeg; kjære vene – dette var en engel! Det var jo virkelig en engel!

Informant nr. 3

Ja noen opplever virkelig engler!

Noen opplever å se en engel, noen hører dem, mens andre kjenner at de er der. Noen søker englene, mens andre opplever å bli kontaktet. For noen er englene noe de forholder seg til i hverdagen, mens andre tror ikke de finnes i det hele tatt. Våre engleforestillinger er derfor i stor grad både subjektive og selektive.

Selv om det i løpet av de siste årene har vært en veldig fokus på engler gjennom litteratur, kunst og musikk, så er det i Bibelen vi kan lese de første beretninger om englene. De fremtrer der som en hærske av himmelske vesener et sted mellom Gud og menneskene, og mange oppfatter disse englene som guddommelige og overnaturlige vesener som formidler trygghet og kjærlighet. Men til tross for Bibelens beretninger om englene, så har det vært andre overnaturlige vesener som kanskje har fått mer oppmerksomhet i den norske hverdagen gjennom siste halvdel av forrige århundre. For overnaturlige vesener er i seg selv ikke et ukjent fenomen for oss, for de aller fleste er vokst opp med fortellinger om forskjellige skumle, farlige eller snille vesener ute i naturen. Gjennom eventyr ble vi kjent med Per, Pål og Espen Askeladd som sloss med trollet på sin vei for å vinne prinsessen og halve kongeriket, og sagn fortalte oss historier om huldra, nøkken og andre vetter som regjerte både på sjø og på land. I vår tid er imidlertid disse fortellingene blitt en ren underholdning, men da de ble samlet inn på 1800-tallet, beskrev eventyr og sagn noe av

virkeligheten for folket langs kysten og på bygdene. Forestillinger om overnaturlige krefter hadde en plass og funksjon innenfor allmuens virkelighetsforståelse, hvor gode og onde naturkrefter stadig kjempet mot hverandre. *”Trolla er ikkje tilfeldig sette inn i eventyra”* skriver Olav Bø. *”Dei høyrer til i den verda som eventyra skildrar, er med i det uverkelege spenningsområdet som forteljinga gjev djupare innhold, er symbol på motstandskrefter som mennesket møter og må strie mot”* (Bø, 1987:32). I den norske folketroen er naturen et landskap hvor dyr og vetter holder til, samtidig som menneskene må forholde seg til naturen på naturens egne premisser. Folketroen fungerte som en praktisk religion, og normgivende beskrev hvordan man skulle unngå situasjoner med de onde vettene.

Men av det innsamlede materialet av norsk folketro, kan vi også lese at religiøse vers og regler ble fremsagt høyt med det formål at englene skulle passe på;

*Idag skal jeg en Vei udfare,
Guds Engle skal mig bevare,
Tre fra Ild+, tre fra Vand+
Tre fra vrede Mands Haand+
Og tre fra alt Ondt mig skade kan.*

(Hodne, 2004:121)

Englene skulle vokte mot onde krefter. Derfor vet vi at englene, i tillegg til land- og sjøvettene, også var noe folket den gang kunne ha et forhold til.

I dagens samfunn har globaliseringsprosesser ført til at grenser mellom kulturelle former utviskes, samtidig som det dannes nye felles kulturelle referanser uavhengig av sosial bakgrunn. Religionen kan se ut til å ha blitt erstattet av en mer nyreligiøs tenkning, og huldre og andre vetter vi kjenner fra folketroen er byttet ut med UFO-er og overnaturlige vesener som passer bedre inn i vår hverdag. Det er heller vandrehistorier om svigermødre som forsvinner eller rotter i maten som har overtatt noe av den tidligere fortellertradisjonen, samtidig som det er populært å fortelle skremmende historier om overnaturlige vesener som spøkelser eller gjenferd. *”Folk som ser ånder og spøkelser er langt fra gale”*, sier avdelingsoverlege Lars Tanum ved Diakonhjemmets Sykehus i Oslo til magasinet for Huseiernes Landsforbund *hus & bolig*. *”Det finnes mer mellom himmel og jord enn det meningsmann er i stand til å forklare. .. - Jeg syntes det er patetisk med mennesker som bruker tid på å bevise at ånde verdenen ikke finnes. Mengden med opplysninger, observasjoner og vitenutsagn som forteller om dens eksistens er massiv og tverrkulturell”*

(*hus & bolig*, 1.2005:20). I denne utgaven følger magasinet en ”spøkelsessanerer”, som i ti år skal ha reist rundt og hjulpet folk med å bli kvitt nisser, ånder og gjenferd som holder hus i boligene deres. Og de mener at det kan se ut til at det er spøkelsene som har overtatt for trollene i folketroen.

I dag hører vi sjelden om noen som opplever de land- eller sjøvettene vi leser om i folketroen. Oftere hører vi heller om mennesker som på en eller annen måte har opplevd noe de mener er engel eller engler. Disse englene gir seg til kjenne i forskjellige situasjoner, former og samfunn, og har forskjellige egenskaper og motiv. Men i motsetning til spøkelser og gjenferd, viser det seg at engler er et overnaturlig vesen man i flere kretser helst ikke forteller til andre at man har opplevd. Hvem er så disse vesenene som bare noen av oss opplever, men som mange likevel har en eller annen formening om?

”Dette århundre har stått i rasjonalismens tegn, noe som også har preget den vestlige kulturen og Kirkens liv”, uttalte Haavik, rådgiver for området ”Gudstjenesteliv” i Kirkerådet i Oslo, og mente engler ikke har stått sentralt i forkynnelsen dette århundre fordi de ikke har vært etterspurt (VG 18.03.98). Likevel svarte hele 45 % av de spurte kvinnene at de trodde på engler eller englelignende vesener i en undersøkelse Scan-Fact gjorde for VG i februar 1998, mens 26 % av mennene trodde på det samme (VG, 18.03.98). Men englene er ikke lenger bare forbeholdt den kristne tro. På Internett gir Kvasir for eksempel 42600 treff på søkeordet ”engler”, og her beskrives englene fra en rekke forskjellige innfallsvinkler. Og etter å ha stått 20 minutter i kø for å komme inn på *Alternative messe* som ble arrangert i Oslo Spektrum høsten 2004, ble jeg for første gang klar over mangfoldet av ”engleinteressen” som finnes, samtidig som jeg oppdaget en virkelighet jeg tidligere ikke hadde vært klar over eksisterte.

Jeg vil derfor ta utgangspunkt i hva mennesker kan fortelle om sine engleforestillinger, for så å se nærmere på hvilken funksjon disse englene har for mennesker i dag. Kildematerialet i oppgaven vil derfor være fortellinger om opplevelsen av å møte engler, samlet inn gjennom personlige intervjuer eller gjennom e-post. Deretter vil jeg sammenligne dette materialet med de forestillinger vi finner om vettene i folketroen.

Engler – overnaturlig fenomen i folketroen?

Formålet med undersøkelsen

Formålet er å studere og presentere forskjellige møter mennesker har opplevd med engler – ikke ta stilling til hvorvidt engler finnes eller ei. Disse møtene danner kildematerialet til oppgaven, samtidig som det legger grunnlaget for dagens engleforestillinger. Med forestilling mener jeg i denne sammenheng den assosiasjonen eller bildet som er dannet på bakgrunn av opplevelsen. Dette er opplevelser som kan være med på å påvirke menneskers tro og liv, samtidig som det også kan komme frem av fortellingene hvordan vi lever og hvordan vi reflekterer over vår egen virkelighet.

Begrepet ”engler” rommer så mangt, samtidig som forestillinger og opplevelser er både individuelle og forskjellige. Og det er nettopp dette store spekteret som er interessant når jeg skal belyse dagens engleopplevelser i oppgaven, nemlig at samme ord kan ha forskjellige meninger avhengig av kontekst og miljø, og at det finnes både variabler og likheter i betydningen av begrepet og hvordan englene møtes og oppleves.

Så ved å bruke en kulturhistorisk innfallsvinkel på engleopplevelsene, vil dette gi mulighet til å se nærmere på forestillinger som kan være med på å påvirke menneskers liv, og hvilke ord som brukes når de skal beskrive dette møtet med englene.

Oppgaven vil imidlertid være todelt, ved at den først belyser engleforestillingene i dagens samfunn, for så å sammenligne dette med et historisk materiale fra folketroen. Derfor er det også viktig å kjenne til hvordan mennesker trodde på og forholdt seg til forskjellige overnaturlige vesener, den gang folketroen ble samlet inn

Problemstilling

Noen mennesker opplever engler. Noen søker kontakt med englene, mens andre opplever englene uten selv å ha foretatt seg noe. Uansett så er dette uforklarlige fenomen som møter mennesker på ulike plan. Og på bakgrunn av disse opplevelsene, dannes ulike forestillinger om englene.

Med oppgaven ønsker jeg å få svar på følgende spørsmål; *Hvordan opplever og forholder mennesker seg i dagens samfunn til engler, og hvilken rolle spiller englene i dagens samfunn – i forhold til vettens rolle i folketroen?*

Dette vil jeg besvare ved å se nærmere på englenes funksjonelle aspekt, med utgangspunkt i form, bruk, funksjon og mening. En slik funksjonsanalyse vil kunne belyse hva overnaturlige vesener, som engler, betyr for mennesker i dagens samfunn. Og på bakgrunn av svarene dette gir, vil jeg ut i fra et kulturhistorisk perspektiv foreta en komparasjon av englenes rolle i dagens samfunn mot vettens rolle i folketroen. En komparativ metode vil få frem likheter og ulikheter i disse fenomenene, samt gi oss opplysninger om hvordan mennesker nå opplever og forholder seg til et overnaturlig fenomen som ikke lar seg dokumentere - i motsetning til hvordan folk opplevde og forholdt seg til overnaturlige fenomen på 1800-tallet.

Engler

Se, jeg sender en engel foran deg, for å vokte deg på veien og for å føre deg til det sted jeg har utsett for deg. Ta deg i vare for han og hør på hans røst. Vær ikke gjenstridig mot han! Han skal ikke bære over med deres overtredelser, for mitt navn er i ham. Men dersom du lyder hans røst og gjør alt det jeg sier, da vil jeg være en fiende av dine fiender og en motstander av alle dine motstandere.

2. Mosebok 23, 20-22

Englene er for mange et uttrykk for en guddommelig kjærlighet og en beskyttende makt i tilværelsen. Vi kan ikke med sikkerhet si når englene ble til eller hvor de kom fra, mens selve begrepet *engel* kommer fra det greske ordet *angelos* (latin *angeli*) og betyr sendebud eller budbærer. I følge Aschehoug og Gyldendals *Store Norske Leksikon*, er engler

overnaturlige åndevesen som opptrer som Guds sendebud i religioner hvor åpenbaring spiller en vesentlig rolle. Også tradisjonelt sett har vi blitt kjent med englene gjennom religiøse beretninger, og da særlig i forbindelse med høytider, julesanger, aftenbønner eller vuggeviser;

*Naar jeg legger mig til Hvile,
Tretten Engle om mig staae:
Tvende ved min Højre smile,
Tvende til min Venstre gaa,
To paa Vagt ved Hovedpuden,
To ved Foden desforuden,
To mig dække, To mig vække,
En mig viser
Alle Himles Paradiser.*

Aftenbønn av Henrik Wergeland

Engler finner vi i kristendommen, jødedommen og islam, men også i hinduismen og buddhismen kan vi lese om overnaturlige vesener som fungerer som budbringer eller hjelper. Og i følge disse religiøse tradisjonene finnes det syv typer engler, mens bare tre av dem nevnes i Bibelen. Der kan vi lese at englene som er nærmest Gud kalles *serafene*, som har til oppgave å lovprise han. Likevel er det *kjerubene* som først beskrives i Bibelen, der de i beretningen om syndefallet er satt til å vokte inngangen til Edens hage etter at Eva og Adam er bortvist (1. Mosebok, 3:24). Kjerubene oppholder seg også ved Guds trone, og har som oppgave å vokte Guds herlighet og hellighet. De fremstilles som vingede vesener med trekk både fra mennesker og dyr. I Johannes' åpenbaring møter vi de syv *erkeenglene* som omkranser den himmelske trone (8,2-5), men det er bare Mikael og Gabriel som nevnes ved navn. Erkeenglene er de som står nærmest menneskeheten, og de som samhandler med vår verden (Astell, 2005:82ff). Mikael var himmelens hærfører, mens Gabriel var budbærer. I Evangeliet etter Lukas (1,30-31) kan vi lese om engelen Gabriel som kom til jomfru Maria for å fortelle henne at hun skulle bli mor til Jesus;

Men engelen sa til henne:

”Frykt ikke, Maria! For du har funnet nåde hos Gud.

Hør! Du skal bli med barn og føde en sønn,

Og du skal gi ham navnet Jesus.

Og da Jesus ble født, var det en engleskare som forkynte budskapet for gjeterne på markene rundt Betlehem. Englene er med andre ord bindeleddet mellom Gud og menneskene, og som har til oppgave å blant annet vise vei, oppmuntre i møte med vanskeligheter, beskytte i farer og føre ut av vanskeligheter.

Men i Bibelen kan vi også lese om noen onde engler. Dette er engler som i himmelens harmoni skal ha startet et opprør mot Gud og som forårsaket et syndefall blant englene. De onde englene ble imidlertid overvunnet og kastet ned på jorden (Johannes’ åpenbaring, 12,9). I pastor Arild Edwardsens tale på Mikaelsdagen 2002, som er gjengitt på Luthersk kirkes hjemmeside, advarer han oss mot å be til -, tilbe -, eller stole på englene. Begrunnelsen for dette, er ifølge Edvardsen, at djevelen ofte kan omskape seg til en lysets engel med det formål å bedra oss. I henhold til den kristne tro er det kun Gud som skal tilbes (Matt 4,10). Dette betyr at det innenfor kristendommen finnes det både gode og onde engler, og at vi i Bibelen kan lese en advarsel mot å be til englene direkte. Det er Guds oppgave å sende de gode englene til menneskene, og det er Gud menneskene skal forholde seg til. Hvis menneskene selv prøver å ta kontakt med englene, kan det være de onde englene som kontaktes og menneskene kan dermed fristes inn i ondskapen. I den kristne tro gjelder det derfor å følge Bibelens ord, og ikke la seg lede inn i fristelsen.

Også i jødisk tradisjon har englene fremstått som Guds tjenere som hjelper mennesker og forkynner Guds vilje, men der har de i dag mest en symbolsk rolle. I islamsk tradisjon og tro har englene derimot spilt en større betydning, og nevnes blant annet ca. 90 ganger i Koranen. De har ikke fri handlekraft, men utfører Guds ordrer i form av å passe på menneskene. Muslimene tenker seg at hvert menneske har 2 engler. En sitter på den høyre skulder og noterer seg alle gode tanker, ord og gjerninger, mens engelen på venstre skulder noterer det dårlige. Disse englene vil så være tilstede på dommenes dag og rapportere det de har skrevet ned (Wiik og Bakke Waale, 1999:10 ff).

De forskjellige verdensreligionene representerer tradisjoner bygget på skrifter tolket av sine spesialister, men innenfor disse finner vi også spor av små tradisjoner som vi kan tolke som folketro. I følge islamsk tro skal Guds engler komme til et nytt gravsted for å

undersøke om den døde har levd et godt liv uten synd. Dette skal være grunnen til at muslimer leser fra Koranen ved graven til en som nylig har avgått ved døden. For i følge folketroen skal denne lesingen påvirke hvordan den døde blir utspurt av Guds engler. Englene skal da teste den dødes kunnskap om Gud og profeten Mohammed, men ifølge folketroen vil englene heller høre på Koranen enn å stille spørsmål. Dermed vil englene reise tilbake til himmelen uten å ha utført sitt ærend, og sjelen til den døde er garantert innpass i himmelen (Universitetets Kulturhistoriske Museer).

Hinduismen er en religion med mange guder, og det finnes forskjellige guder for ulike situasjoner i livet. De har ikke engler i kristen betydning, men likevel vesener som kan sammenlignes med engler. Narad har for eksempel den egenskapen å være budbringer fra gudene til menneskene.

Innenfor buddhismen tror man heller ikke på engler slik man gjør innen for kristen tradisjon. De fleste retningene innenfor buddhismen regner med flere kategorier overnaturlige vesener, hvor en av kategoriene kalles devaer. Dette er vesener man kan påkalle og få hjelp i fra. Begrepet "deva" betyr et lysende og skinnende guddommelig lys, og beskriver overnaturlige vesener fra en ikke-fysisk verden. Dette betyr at devaene er et åndelig vesen som kun kan søkes gjennom meditasjon, noe Rudolf Steiner senere skrev om i sine avhandlinger og som forskjellige kulturer praktiserer i dag (Tjalve, 2005:11).

Troen på engler er altså et grunnleggende trekk i flere religioner. I kristendommen fremstår de som Guds budbringer til menneskene, med den funksjon å lede, trøste, beskytte og bevare menneskene. Men i dag er ikke englene nødvendigvis noe som kun oppleves som et sendebud fra Gud. For i tillegg til en teologisk eller religiøs fremstilling, kan englene også studeres ut i fra en folkelig forestilling. Forestillingene om engler er en tro som både religiøse og ikke-religiøse mennesker deler. De kan gjerne dele troen på engler, men innholdet i troen er forskjellig. Det vil si at "alle" i utgangspunktet kan tro at det finnes engler, men forestillingene om hvordan de ser ut, hvilken funksjon de har, eller hvordan dette oppleves er forskjellig.

"Noen opplever engelens nærvær som en plutselig og uforklarlig varme, noen ser lysglimt, andre kan faktisk se engelen for seg. Engelen kan ha forskjellige former og fremstå som et slags lysende vesen som utstråler godhet"

Winfried Walther til VG 18.03.98.

Forskjellen mellom religiøs og folkelig forestilling, kan synes å ligge i hvordan menneskene kommer i kontakt med englene. For mens religiøse engleforestillinger handler om engler som Guds budbringer til menneskene, bygger heller en folkelig forestilling bygger på en toveiskommunikasjon hvor englene kan kontaktes gjennom bønn eller meditasjon.

Det å føle seg beskyttet og ledet i riktig retning, er noe mange mennesker setter høyt i dagens samfunn. Winfried Walther mener for eksempel at alle mennesker har hver sin engel. Denne engelen kalles *skytsengel*, og er aktiv så lenge mennesket er lite og uselvstendig. Etter hvert som vi blir eldre og utvikler vår selvstendighet, trekker skytsengelen seg tilbake. Men den vil alltid være, slik at kontakt kan gjenskapes. Som åndelig veileder har han gjennom flere år hjulpet andre med å komme i kontakt – og kommunisere med sine oversanselige følgesvenner. Engler er energi fra en annen dimensjon, sier han. Det er åndelig vesen som beskytter en, og som fører og hjelper en gjennom livet. Ens engel kan gi seg til kjenne ved tre kvaliteter. Det er som om den sier: *”Jeg ser deg og kjenner deg. – Jeg godtar deg, og du er bra nok som du er. – Om du vil gå videre på den utviklingsvei, skal jeg bistå deg.”* Engelen krever ikke noe umulig, men hjelper oss til å se muligheter. Gir innsikt, trygghet, mild strenghet, kraft og uforbeholden kjærlig varme.

Våre engleforestillinger er i stor grad subjektive, og de har mange forskjellige betegnelser. De kan blant annet kalles bare engler, mens andre kan bruke betegnelsen englevakt, dødsengel, hjelpere, åndelige hjelpere, beskyttere, voktere, skytsånder, eller guider. Og opplevelsene med engler varierer på lik linje som navnet. Noen opplever englene visuelt, noen sanser englene, noen kan oppleve de kognitivt, mens andre igjen opplever englene med en kombinasjon av disse elementene.

Og det er nettopp dette som er interessant når jeg skal belyse dagens engleopplevelser i oppgaven, nemlig at det finnes både variabler og likheter i betydningen av begrepet ”engler”, hvordan englene møtes og oppleves, og hvilken innvirkning opplevelsen har hatt på disse menneskene.

Tidligere forskning på engler

Det er ikke lenger bare rundt juletider vi ser engler, skriver Bente Gullveig Alver i sin artikkel *Fra englevagt til englevinger* - for nå finnes de over alt og til alle tider (Gullveig Alver, 1999:183). I forbindelse med et studie om sykdom og død ble hun fortalt mange englefortellinger, og på bakgrunn av dette har hun sett på spenningsfeltet mellom den generelle engleforestillingen og den forestillingen mennesker som har opplevd engler sitter inne med. Hun tar utgangspunkt i en rekke opplevelser som er fortalt i en amerikansk tv-serie, og som senere er samlet inn og utgitt i bokform. Fortellingene er basert på forskjellige kriser i livet, og handler om hvordan englene trøster, varsler eller redder mennesker. Englene er *mellomvesener* som hele tiden befinner seg på forskjellige steder og nivåer, skriver hun, og at møtene kjennetegnes ved hjelp av tre faser; *opplevelse*, *erkjennelse* og *forandring* (Gullveig Alver, 1999:187). På bakgrunn av denne konklusjonen, kan det slås fast at englemøtene har en struktur som kan sammenlignes med en overgangsrite. Begrepet *overgangsrite* ble funnet opp i 1909 av den franske etnologen og folkloristen Arnold van Gennep (1873-1957), som bygger på den ide at ulike atferder markerer en overgang i menneskers liv. Dette er atferd som *gjør noe* med menneskene, enten det er gjennom endringer i livet eller som en strukturerende faktor i hverdagen. Englene har således en funksjon for menneskene, og spesielt da for noen som opplever en krisesituasjon. Englemøter forteller om mirakler som skjer, men englene behøver nødvendigvis ikke ha noe med Gud å gjøre. Opplevelsen og erfaringen er individuell, og den tolkes på bakgrunn av hver enkelt virkelighetsforståelse.

Malcolm Goodwin mener *tro* er en avgjørende faktor for å oppleve engler, og har som formål i boken *Engle. En truet art* å gi klassiske eksempler på møter med engler, samtidig som han gir en generell overveielse av deres vesen. Og selv om det i følge en gallupundersøkelse foretatt i USA i 1978 var mer enn 50 % av de spurte som svarte at de trodde på engler og demoner, mener Goodwin at mange opplevelser kan være tapt fordi hendelsen ikke vil bli "akseptert" i henhold til personens trosforestilling. Troen blir dermed avgjørende for hvordan opplevelsen tolkes (Goodwin, 1991:153).

I det innsamlingsmaterialet Ann Helen Bolstad Skjelbred legger til grunn for sin artikkel *Når det guddommelige streifer deg*, tar hun utgangspunkt i at engler er et religiøst fenomen. Artikkelen baseres på NEG's spørreliste nr. 162 fra 1992, som er et spørremateriale om *Religiøse erfaringer*. Det kom inn over 100 svar - hvorav ca. 95-100 handler om folks *egne* opplevelser med Gud, Jesus, engler eller Den onde.

Følgende spørsmål i spørrelisten var rettet mot engler og englevakt;

Har du hørt om at noen har opplevd å se engler eller opplevd englevakt, og hvem har du eventuelt hørt om det av:

- a) i barndomshjemmet*
- b) på søndagsskolen*
- c) på skolen*
- d) på religiøse møter*
- e) i religiøse foreninger eller andre sammenkomster*

Var dette fortellinger som ble lest opp (fra bøker, blad), var det en selvopplevd hendelse eller noe man hadde hørt at andre hadde opplevd. Gjenfortell eventuelt det du har hørt.

Ble det gitt konkrete eksempler på slik opplevelse?

Har du i barndomshjemmet ditt eller i ditt eget hjem hatt bilder som framstiller englevakt, dvs. engel som passer på barn som leker på stranden eller annet farlig sted? Beskriv motivet!

Har du selv opplevd englevakt eller å se engler, personlig eller knyttet til noen som står deg nær? Beskriv opplevelsen, og prøv å beskriv engelen.

Hvordan forklarer du opplevelsen, og har den hatt noen konsekvenser for deg i livet senere?

På bakgrunn av de innsendte svarene om engler, diskuterer Bolstad Skjelbred hvordan disse fortellingene står i forhold til tradisjonell folketro samt engleinteressen i det moderne samfunnet (1997:3). Dette er svar som ofte viser til kritiske episoder i livet, og hvor Gud eller engler viste seg og var beskyttende eller hjelpende. I nr.30477, fortelles det for eksempel om mormoren som hadde ligget meget syk i sengen pga. lungebetennelse;

”En morgen satt hun i sengen og fortalte oss at hun skulle få leve. En engel hadde vist seg for henne om natten og sagt at hun skulle få bli frisk.”

Og det er engler i dette moderne samfunnet også min oppgave skal handle om, men uten å ta utgangspunkt i at dette skal være religiøse erfaringer. Ved å ikke begrense englene til et religiøst fenomen, vil jeg heller få frem mangfoldet av erfaringene.

Ser man bort i fra engler i religiøse forestillinger, mener imidlertid Bolstad Skjelbred at englene egner seg godt til symbolbærere fordi de kan personifiseres og dermed lett kan fremstilles og tolkes forskjellig (1997:3). Og det er engler som symboler Lena Larsen bl.a. skriver om i sin licentiatavhandling *Nerslag och vingslag – om änglar*, der hun tar utgangspunkt i hvorfor og hvordan vi i nåtiden bruker, fortolker og forandrer et så gammelt

symbol med røtter i religion og bibel. Englene tilpasses i dag det samfunnet og den kulturen der den brukes, skriver hun (2000:16). Ved å studere nye tanker om gammelt materiale, er hun opptatt av engelens symbolske mangetydighet - nærmere bestemt engelen som beskytter, engelens relasjon til ondskap og død, og engelen som symbol for kjærlighet. Menneskene har en avslappet relasjon til englene – som ofte sees de på som uskyldige, barnslige og ufarlige (2000:97f).

Konrad Köstlin skriver om englenes ”gjenfødelse” i artikkelen *Die Wiederkehr der Engel*, og hvordan de har utviklet seg fra å være Guds budbringer til nå å inneha mangfoldige roller for alle lag i befolkningen. For mens englene tidligere var et tema kun innenfor små lukkede og fromme kretser, er det nå en atskillig mer åpenhet om fenomenet. Tidene forandrer seg, og når englenes budskap er varmt, mildt og fredelig, sammenfatter de egenskaper som det er lite av i dagens verdensbilde. Spekteret av engleforestillinger er utvidet etter deres ”gjenfødelse”, når de nå er like mye Guds budbringer som menneskers personlige engel.

Tidligere forskning på engler viser at dette er et fenomen som kan studeres ut ifra mange forskjellige perspektiver. Form, funksjon og struktur er noen av dem. Slik Bente Gullveig Alver skriver, er møtet med engler en opplevelse som tolkes ut ifra hver enkelt virkelighetsoppfatning, og gir en erfaring som *gjør* noe med menneskene. Miljøet spiller derfor en stor rolle med tanke på hvordan opplevelsen tolkes, og om dette er noe mennesket forteller videre til andre. *Troen* er her avgjørende, mener Malcolm Goldwin. Lena Larsen avhandling ser på hvordan vi menneskene bruker englene i dagens samfunn, og hvordan deres funksjon endres ut ifra behov. Ann Helen Bolstad Skjelbred har derimot studert engleopplevelser med utgangspunkt i at disse opplevelsene er religiøse, mens Konrad Köstlin heller har sett på deres mangfoldighet i dagens samfunn. I denne mangfoldigheten ligger også bruk av engler innen film- og kulturbransjen, noe jeg ikke har tenkt å begi meg ut på i denne oppgaven. Jeg ønsker heller ikke å begrense innfallsvinkelen til en spesiell tro, men heller studere engleforestillinger *uavhengig* av tro. Uavhengig av trosretning vil jeg få innblikk i ulike tolkninger av det mennesker mener er engel, og ut ifra innsamlet materiale vil dette kunne studeres og sammenlignes med materiale fra folketroen.

Engler i litteratur og massemedia

I de siste årene har englene fått en veldig popularitet. Og fra å lenge ikke ha vært et etterspurt tema, har det fra å slutten av 1980-tallet kommet en rekke bøker på markedet hvor formålet er å formidle egne og andres engleopplevelser, skrevet ut ifra forskjellige perspektiver. I 1989 ga Dan Lindholm ut boken *Kjenner du din engel?*, som er basert på fortellinger navngitte personer egenhåndig har fortalt han. Tør vi i dagens samfunn tro at åndsvirkelige vesener som engler er til, spør han, og presenterer i den forbindelse fortellinger om mennesker som opplever å få ”tilfeldig” hjelp i spesielle situasjoner. Lindholm har et antroposofisk utgangspunkt, og mener engletroen har måttet vike plass for den kristne tro (Lindholm, 1989:70ff). Rådet han selv hadde fått av sin mor var å ikke gå til Gud med alt mulig, da engelen også kunne hjelpe. Andre får tro som de vil, mener han, men fortellingene er skrevet ned slik de ble fortalt han.

Forfatteren Margit Sandemo har samlet fortellinger med utgangspunkt i at fenomenet er våre *hjelpere*, og i den forbindelse gitt ut boken *Vi er ikke alene*. Gjennom et ukeblad oppfordret hun lesere til å skrive om sine egne erfaringer med disse usynlige hjelperne, og hun legger frem historiene sammen med egne teorier om fenomenet. For det er et fenomen, skriver hun – et reelt fenomen, og ikke bare en *tro*. Og om dette er en skytsengel sendt fra Gud, følgesvenn eller hjelper, er for henne av underordnet betydning, så lenge de er ved vår side og er godhjertede og beskyttende (1994:8f).

I boken *Streif av englevinger*, presenterer Janne E. Roland i samarbeid med Verbum forlag, englehistorier som er samlet inn fra nyere tid. Formålet med boken er å ”*åpne opp for engleperspektivet i vår kulturarv*”, noe de ønsker å gjøre ved å vise til menneskers erfaring med det uforklarlige og samtidig berøring av det hellige (2001:3).

Likeledes har journalisten Christine Kristoffersen også samlet englehistorier fra et kristent ståsted, og i boken *Engelen min* har navngitte personer fortalt henne om sine engleopplevelser.

Det finnes også litteratur som tar opp emner rundt englenes funksjon i forbindelse med vanskelige livssituasjoner, og noe er skrevet med bakgrunn i barn – eller for barn. I Jostein Gaarders bok *I et speil, i en gåte*, blir vi for eksempel kjent med lille Cecilie som er syk og ligger for døden. Engelen Ariel kommer på besøk for å trøste henne, og vi følger deres samtaler om livet og døden. Engelen Ariel vil vite om livet på jorden, mens Cecilie vil vite om de himmelske hemmeligheter. Og Eivind Skeies bok *Sommerlandet* ble skrevet etter at et barn døde, med et ønske om å kunne gi andre trøst, hjelp og håp i en sorgfull vandring

mot døden. Han skriver en vakker fortelling om et barns vandring gjennom den mørke dalen, og frem til lyset, Han Som Alltid Venter, og de tre englene. Den første engelen vi møter heter Lysets Engel, den neste er Håpets Engel, og den siste Trøstens Engel. I Gaarders bok møter vi engelen som trøster Cecilie og forbereder henne til døden, mens Sommerlandet beskriver englene barnet møter når døden er inntruffet. Å treffe engler i form av lys, er tema som gjerne kommer frem i forbindelse med nær-døden-opplevelser. Ellinor Helen Markaskard beskriver sin opplevelse av å ”dø” i boken *Himmelfallen og jordbunden. Budskap fra lysende venner*, hvor hun møter tre lysende skikkelser som hun fører en samtale med.

I tillegg finnes det litteratur om engler med litt generelt preg, med historisk perspektiv eller med tilknytning til dagens engleforestillinger. Hvis det kan sies at det finnes en ”klassiker” blant englelitteraturen, vil jeg anta Sophy Burnhams bok *Den Store Engleboken* fra 1990 vil kunne betegnes som dette. Hun har selv opplevd å bli reddet av en engel en gang, og i denne boken har hun samlet en rekke tanker og beretninger om englene, hvordan de berører oss, og hvordan de fremstilles. I nyere tid har også Christine Astell kommet med en bok som beskriver ulike tolkninger av englene, med en spesiell vekt på nåtidens oppfatning. Og i tillegg til å beskrive de forskjellige erkeenglene, gir hun praktiske råd om hvordan vi skal kunne komme i kontakt med dem. Hun arbeider for tiden med en doktorgrad om menneskers møte med engler, men har også drevet healingsenter. Nykommer er også Barbro Bredesen Opsets bok *ENGLER – om deres skjønnhet og visdom*, hvor hun beskriver englene med bakgrunn i litteratur, kunst og religionshistorie.

Også i ukeblader og tidsskrifter kan det se ut til at engleopplevelser er et aktuelt og interessant tema i tiden, og mange – både kjente og ukjente personer – forteller om sine personlige erfaringer med engler. Formålet med disse artiklene skal kun være å dele sine opplevelser med andre lesere. Og gjennom Internett finnes ulike forum hvor det gis mulighet til å fortelle om sine engleopplevelser, og da ofte med svært forskjellige innfallsvinkler.

De fleste av disse fortellinger gir informasjon om hvilke situasjoner fenomenet oppstår, hvordan det gir seg til kjenne, hvordan opplevelsen tolkes, og hvordan mennesker forholder seg til fenomenet engler. Dette er materiale som har ulike innfallsvinkler på englefenomenet, samtidig som det viser bredde og omfang på et fenomen som tidligere ikke har hatt stor innflytelse i offentligheten.

KILDER OG KILDESKAPNING

Muntlige kilder

Da jeg skal belyse en spesiell hendelse noen mennesker har opplevd med engler, vil deres fortellinger om hendelsen utgjøre den viktigste kildekategorien for å kunne besvare problemstillingen. Dette er muntlige kilder, i form av *personlige fortellinger* basert på personlige erfaringer og opplevelser (Hodne, 1988:41f). Opplevelsene er subjektive og individuelle, og beskriver faktiske forhold i noen menneskers hverdag.

Forfattere fra forskjellige faglige ståsteder har vært aktive i diskusjonen rundt hva begrepet *muntlig kilde* innebærer, men det er ikke lett å gi en klar definisjon på dette. Jeg vil imidlertid holde meg til etnolog Slettans kriterier for at noe skal bli karakterisert som *muntlig kilde*, nemlig at det må være folks egen fremstilling av sitt liv og sine omgivelser. Altså folks minner, fortalt til andre eller nedskrevet egenhendig (Klepp, 1988:9).

Denne oppgaven vil ta utgangspunkt i spesielle opplevelser som bare noen mennesker opplever. Samtidig vil det i disse fremstillingene også kunne ligge opplysninger om livet som ikke er fortalt tidligere. Og da opplevelsene er av en slik karakter at de verken kan verifiseres eller falsifiseres, vil kildekritiske spørsmål og refleksjon av kildenes styrke og troverdighet således være et naturlig og viktig punkt i oppgaven.

Etablering av kontakt

Stor del av materialet til oppgaven bygger på feltarbeid, samlet inn gjennom intervjuer. For å komme i kontakt med mennesker som kunne bidra med relevant kildemateriale til å belyse problemstillingen, søkte jeg etter informanter som på en eller annen måte har opplevd noe de selv har tolket som engler. Dette gjorde jeg ved å henge opp informasjonsskriv i menighetshus, biblioteker, butikker og på kjøpesentre, jeg satte inn annonse i lokalavis, og la ut forespørsler og informasjoner på forskjellige nettsider. I tillegg har det vært nyttig å fortelle andre om prosjektet, da det alltid er noen som kjenner noen eller vet om noe annet som kan være relevant for besvarelsen.

En vesentlig ting som må nevnes i forbindelse med etablering av kontakten, er at de fleste informantene tok kontakt med meg. Dette fordi temaet i seg selv er av en slik privat karakter at det ikke finnes noen oversikt eller register over hvem som har opplevd engler, noe som da gjorde at jeg ikke kunne bestemme og velge ut informantgruppen. Et spennende moment i denne sammenheng, var derfor hvor mange informanter som ville respondere på min annonsering.

Oppslagene på bibliotek, butikksentre og lignende begynte jeg å henge opp allerede på vårparten av 2004, men de ble ofte hengende kun kort tid før noen tok de ned. På internett har informasjonen imidlertid blitt liggende, slik at feltarbeidet har strekt seg over en periode på rundt 2 år.

Kildematerialet som nå foreligger, bygger på informasjon fra alle informanter jeg har vært i kontakt med i forbindelse med oppgaven;

Kilder

Oppgavens kilder er det materialet jeg sitter igjen med etter å ha fått menneskers fremstilling av deres møte med engler. Dette er personer som forteller sin historie direkte til meg, enten gjennom personlig intervju eller pr. e-post. Alle opplevelsene er selvopplevd, bortsett fra en som forteller om sin bestemors opplevelse.

15 informanter tok kontakt med meg på bakgrunn av min annonsering, mens jeg har kommet i kontakt med tre gjennom felles bekjente. I tillegg tok jeg kontakt med en som har vært med i et fjernsynsprogram om engler.

Kjønnsfordelt er det 17 kvinner og en mann.

Aldersmessig ligger informantene mellom 25 og 75 år, med et gjennomsnitt på ca. 40.

Presentasjon av kildene

På bakgrunn av nevnte etterlysning og annonsering om oppgaven, fikk jeg kontakt med følgende informanter som jeg har intervjuet;

Informant nr. 1 er en kvinne i slutten av 60-årene, og som jeg fikk kontakt med gjennom felles bekjente. Hun kunne fortelle om flere spesielle hendelser i livet som hun begrunnet

med at engler eller ”noe annet” har stått bak og hjulpet henne, og tror vi styres av en makt som befinner seg mellom himmel og jord.

Informant nr. 2 er en kvinne i midten av 20-årene, og som har vært opptatt av åndelige ting helt fra hun var liten. Hennes foreldre er ateister, og de har oppfordret henne til ikke å være religiøs. Hun har imidlertid en trang og lengsel i seg etter noe mer, og englene har alltid vært en del av hennes liv. Hun leste oppslaget mitt på biblioteket.

Informant nr. 3 er en kvinne i begynnelsen av 30-årene. En bekjent av henne leste oppslaget mitt på menighetshuset, og ba meg ta kontakt med henne. Hun har en kristen bakgrunn, og tolker også opplevelsene sine dit hen.

Informant nr. 4 tok kontakt med meg etter å ha lest min annonse i lokalavisen. Hun er i 40-årene, tror på Gud, en alternativ Gud med makt over alle religioner, og har kontakt med miljøer hvor alternativ tro og livsformer er akseptert.

Informant nr. 5 tok også kontakt med meg etter å ha lest samme annonse. Hun er i 70-årene, er pinsevenn, og opplevde englene som svar fra Gud.

Noen bekjente hadde fortalt **Informant nr. 6** om annonsen min. Hun er ca. 50 år, og har opplevd engler helt fra hun var liten. Ble kristen først i voksen alder.

Informant nr. 7 er i 30 års alderen, og tenkte plutselig på engelen hun hadde sett da hun leste annonsen i lokalavisen. Hun tror englene er hos Gud, men har selv ingen sterk religiøs tro.

Informant nr. 8 opplevde engler i forbindelse med at hun ble frelst. Hun er i 60-årene, og hadde lest oppslaget mitt på biblioteket.

Informant nr. 9 svarte på en etterlysning jeg satte ut på nettsiden til *hinsides*. Hun er i slutten av 30-årene, tror på Gud, og har i de siste årene blitt mer og mer bevisst sine engler. I forbindelse med sin interesse for engler, har hun opprettet egne Internettssider om emnet samt veileder andre.

Informant nr. 10 tok jeg kontakt med etter å ha blitt tipset av en felles bekjent. Hun er i slutten av 30-årene, har hatt flere opplevelser med engler, og har evner utover det normale.

I tillegg har jeg intervjuet Winfried Walther, som er **informant nr. 11**. Han er i 50-årene, antroposof, underviser ved Steinerskolen og opptrer som åndelig veileder for mennesker som ønsker å komme i kontakt med sin engel. Jeg tok selv kontakt med han etter å ha sett han i fjernsynsprogrammet *Migrapolis*, hvor temaet var engler. Han har godkjent utskrift av intervjuet og samtykket til at dette kan brukes som kildemateriale i oppgaven.

Disse informantene har alle fortalt om spesielle opplevelser de har opplevd i livet, noe som har en kildeverdi for oppgaven som bidrar til å besvare problemstillingen.

Utover de 10 informantene jeg har intervjuet personlig, har jeg også kommunisert med 6 informanter gjennom e-post;

Informant nr. 12 har jeg kommet i kontakt med gjennom en felles bekjent.

Informant nr. 13 leste min annonse i lokalavisen.

Informant nr. 14 så min annonse på nettsiden til *hinsides.no*.

Informant nr. 15 så annonsen på nettsiden *Alternativt nettverk*.

Informant nr. 16 så min annonse hos UiOs studentforening *Pagademia* (Forening for paganister og alternativt troende). Hun forteller sin bestemors opplevelse.

Informant nr. 17 så annonsen på *hinsides.no*.

Dette er informanter som av forskjellige grunner har valgt å ikke bli intervjuet, men heller kommunisere gjennom internett. De har skrevet sin historie på bakgrunn av min etterlysning, og jeg har ikke bedt om å få oppgitt personopplysninger. Ikke alle har skrevet sitt opprinnelige navn, og alder er ukjent. Opplysningene de kommer med er like viktige som de som er innhentet gjennom intervjuer, men kommunikasjonsformen gir likevel naturlige begrensninger i forhold til en åpen samtale. Likevel har jeg i noen tilfeller bedt om tilleggsopplysninger. Lengden på det som er skrevet varierer mellom ½ og 3 sider.

Utover dette, vil jeg også bruke en side med egne notater etter en telefonsamtale som kildemateriale, da en dame ringte meg etter å ha lest annonsen i lokalavisen. Hun ønsket å være anonym, men ville fortelle om sin opplevelse. Hun er **informant nr. 18**.

Gjennomføring av intervjuene

Tidspunkt og sted for intervju ble avtalt med informantene, og jeg tilpasset meg deres eventuelle ønske for gjennomføringen. Et intervju ble foretatt i et bydelshus, et på en arbeidsplass, og resten av intervjuene ble gjennomført hjemme hos hver enkelt. Mest hensiktsmessig er det å gjennomføre intervjuene i hjemmet, da det er med på å skape en trygghet for informanten og samtidig gir en tilstrekkelig ro for bruk av båndopptaker. Erfaringmessig er bruk av båndopptaker nesten en nødvendighet i intervjusituasjoner hvor informanten forteller om spesifikke opplevelse med mange detaljer. For å kunne følge opp med nye spørsmål og samtidig få med det viktigste av det som blir sagt, er det en fordel å ikke måtte notere ned intervjuet. Bruk av båndopptaker gjør at detaljer fanges opp, og viktige hendelser kommer med i sin helhet.

Siden formålet med oppgaven er å belyse menneskers personlige opplevelser og erfaringer med engler, var det naturlig å legge vekt på kvalitative dybdeintervjuer av informantene. I henhold til Karin Widerberg, er kvalitativ forskning mer *innholdssøkende* enn kvantitativ forskning (Widerberg, 2001:15), slik at jeg i tillegg til å belyse hva som skjedde, også stiller spørsmål om funksjonen og meningen bak selve opplevelsen. Jeg valgte å ta en åpen, men likevel en styrt samtaleform, hvor jeg ba informantene fortelle om seg selv og den opplevelsen de hadde hatt, før jeg beveget meg inn på følgende punktene i spørreguiden jeg hadde satt opp;

- I hvilken situasjon opplevelsen med engelen inntraff
- Hvordan engelen opplevdes – det vil si dens form, visuelt eller følelsesmessig
- Engelen funksjon/formål
- Informantens tolkning av opplevelsen
- Informantens eventuelle livssyn, hvis informanten ønsket å oppgi det
- Forholdet til engler, før og nå

Lengden på intervjuene er avhengig av selv opplevelsen, og hvordan informanten tolker dette. Noen opplevelser krever en forhistorie som settes i sammenheng med opplevelsen, mens andre kan være korte og enkeltstående episoder som ikke er sett i sammenheng med hva som tidligere er opplevd. Lengden varierer derfor fra ca. 30 til 120 minutter, noe som etter transkripsjon utgjør alt fra 2 til 15 sider tekst.

Sensitive opplysninger og anonymitet

Før intervjuet startet, leste informanten gjennom samtykkeerklæringen og underskrev.

Det at navn og andre opplysninger som kan bidra til å gjenkjenne informanten holdes anonymt og oppbevares etter gjeldene forskrifter, er ekstra viktig når personer skal fortelle om så spesielle hendelser i livet. Det viste seg at opplevelsene kunne være av svært personlig karakter, og at dette ikke alltid er noe man ”snakket høyt om”. Selv ikke til de nærmeste. På den måten følte jeg meg privilegert og ikke minst ydmyk under intervjusituasjonen, som fikk anledning til å høre deres unike historie. Men samtidig kunne jeg også registrere en form for lettelse hos noen informanter. Kanskje en lettelse fordi de nå kunne fortelle ”fritt” om hendelsen, eller fordi jeg rett og slett tok deres historie på alvor. Noen ønsket også å få bekreftet om andre har opplevd det samme som dem selv.

I henhold til Alver og Øyen kan det ideelle forholdet mellom forsker og informant i visse faser ligne et vennskapsforhold, selv om denne metoden også krever en analytisk distanse (Alver og Øyen, 1997:132). I dette studiet følte jeg at et slikt forhold mellom forsker og informant kunne være avgjørende for hva og hvor mye informanten vil fortelle av sensitive opplysninger. En gjensidig troverdighet og tillit er derfor ekstra viktig når slike sensitive opplysninger skal frem i lyset.

Fordommer og forforståelse

Kildematerialet viser et mangfold av englenes ulike egenskaper og hvordan mennesker forholder seg til dette fenomenet. Derfor er det viktig å innta en nøytral posisjon i forhold til informanten, slik at informasjonen informanten ønsker å gi ikke blir påvirket av forskerens eventuelle fordommer eller spesielle holdninger til emnet.

Observasjon

Hjemmene til informantene kan gi et bilde av hvordan de forholder seg til englene. En informant hadde engler over alt; Det var skulpturer ute i haven, de var avbildet og hang på veggene i gangen, i stuen, på puter i sofaen, på serviset og på serviettene.

En annen informant hadde kun en engleskulptur stående i vinduet, mens andre hadde ikke noen engler fremme i det hele tatt. Hos noen – spesielt hos de som hadde et alternativt syn på englene – var det tent røkelse. Alt dette kan gi et innblikk i hvordan mennesker forholder seg til englene i hverdagen, men det behøver likevel ikke gi et entydig eller riktig bilde. Imidlertid ønsket jeg å gå veldig varsomt frem med tanke på å observere andres hjem, og ikke legge noen større vekt på dette.

Ytringens kildeverdi

Kildene utgjør altså individuelle fortellinger som beskriver en virkelighet for noen mennesker, og hvordan englene virker inn på deres liv. Kildene er selve fortellingene, men også menneskene som forteller. Gjennom personlige intervjuer vil *menneskene* som kan fortelle noe om livet *i dag*, utgjøre kilder jeg fremdeles kan kommunisere med. En styrke som da spesielt kommer frem, er hvordan subjektive og emosjonelle forhold preger fremføringen. Bakhtin kaller ytringens komposisjon og stil for den *ekspresive* delen av fremføringen (1998:27), og mener at en nøytral ytring ikke er mulig. Allerede ved første intervju fikk jeg erfare hvor viktig det er å høre *hvordan* informanten *forteller*, da ytringer er individuelle og kan være preget av lengsel, fortvilelse, sorg eller glede. Denne informanten var en sterk og handlekraftig kvinne med bakgrunn som offiser i militæret, men som nå satt i rullestol på grunn av et hjerneslag. Hun fortalte historier hvor hun blant annet hadde ”fått hjelp” og reddet en tropp kvinner som var under opplæring med granatkasting, hun hadde ”fått hjelp” til å ta initiativ og ansvar ved en togulykke hun hadde vært involvert i, og hun hadde ”reddet” familien fra husbrann. Dette er historier som forteller om en hjelp eller ekstra styrke hun plutselig opplevde å få for å redde andre og seg selv i kritiske situasjoner, uten at hun selv har bedt om det. Opplevelsene forteller hun på en saklig og oversiktlig måte, og hun avslutter ofte fortellingene med å si at ”dette var rart”, ”dette må man kalle englevakt”, eller ”det måtte ligge *noe* bak”. Men da vi snakket om å be til Gud for å få hjelp, begynte hun å gråte fortvilet. Hun hadde bedt og bedt, men vil likevel aldri kunne klare å gå igjen. Hun fikk ikke hjelp ved å be. Hun hadde opplevd å få styrke og kraft til å hjelpe andre mennesker, men nå ikke til seg selv. Og den fortvilelsen hun viste på grunn av dette, mener jeg er viktig for meg å ha opplevd og ta med når opplevelsene skal tolkes. I en viss grad kan dette forklares gjennom tekst, men stemningen,

ordvalget og hvordan hun kroppslig utrykte seg, er en del av hennes fremstilling. Det er en del av fortellingen om hennes opplevelser og hennes virkelighet, og noe som ligger til grunn for hennes bidrag til materiale til denne besvarelsen.

Et annet eksempel er den usikkerheten flere informanter viser i begynnelsen av intervjuet. Noen forteller sin historie for første gang, og det kan se ut til at denne usikkerheten bygger på en spenning med tanke på min reaksjon. Og først da de ser at jeg virkelig er seriøst interessert i å høre hva de forteller, føler de seg trygge og denne usikkerheten forsvinner. Flere viser også en form for lettelse hvis jeg kan bekrefte at andre mennesker også har hatt en lignende opplevelse. Derfor kan også menneskene bak fortellingene bidrag til viktig informasjon.

Kildekritiske refleksjoner

Ut i fra et folkloristisk perspektiv, er målet for kulturhistorisk forskning å avdekke den ”opplevde” virkelighet. Og ved å anvende muntlige kilder til dette, vil vi gjennom personlige og subjektive fortellinger kunne bli kjent med samspillet mellom kultur, samfunn og menneskene (Hodne, 1988:44).

Kildene er fortellinger om opplevelser informantene har hatt med noe de selv mener er engler. Fortellinger som handler om spesifikke hendelser i deres liv, samtidig som det er hendelser som ikke er forklart rasjonelt eller vitenskapelig. Ved å søke etter informanter som ”på en eller annen måte” hadde opplevd engler, la jeg ingen begrensinger på hvem som kunne ta kontakt. Og de som har tatt kontakt, forteller om noe spesielt de har opplevd i livet, erfaringer de sitter inne med, hva disse menneskene tror på, og hvordan de forholder seg til det. Derfor er disse fortellingene viktige kilder i kulturhistorisk sammenheng, der de bidrar til økt kunnskap om livet. Og det at informanter lever i dag, betyr at fortellingene sier noe om hvordan hverdagen faktisk utspiller seg for mennesker i dagens samfunn.

Fortellingene om selvopplevde møter med engler inngår i det Bjarne Hodne beskriver som *personlige fortellinger*. Med det menes at det fortelles om personlige erfaringer og opplevelser, basert på et minne (Hodne, 1988:41f). Kildekritikken mot det som kalles personlige fortellinger har i stor grad dreid seg om at selve kategorien *muntlige kilder* er noe tilfeldige, er for ukontrollerbare, for subjektive og for urepresentative. Og man kan stille spørsmålstegn til om personlige fortellinger kan gi et korrekt bilde av virkeligheten.

Nå er det slik at bare noen opplever engler. Og pr. dags dato er dette opplevelser som verken kan verifiseres eller falsifiseres. Men fortellingen sier likevel noe om hvordan det enkelte mennesket opplever hverdagen og livet.

Kildemateriale omfatter veldig personlige erfaringer, og informantene kan fortelle om opplevelser de av ulike årsaker ikke har ønsket å fortelle andre tidligere. Flere informanter har blant annet erfart å bli latterliggjort da de fortalte andre hva de har opplevd. Dette er holdninger som også kommer til uttrykk i noen av fortellingene som er samlet i litteraturen. Det er derfor veldig viktig å ta fortelleren på alvor. En annen ting som også er viktig i denne sammenheng, er at det kun er kvinner som har tatt kontakt med meg. Årsaken til dette er vanskelig å si, men under arbeidet har jeg flere ganger erfart at menn ofte kan le litt av emnet jeg har valgt og gjerne kommet med en eller annen form for usaklig kommentar om hvor usannsynlig opplevelsene med englene er. Flere av informantene har opplyst at de ikke har fortalte deres ektemenn om opplevelsene, og en informant ba spesielt om å bli intervjuet på dagen mens mannen var på jobb. Hun begrunnet dette med at han ”ikke hadde noe sans for dette”. Det at engler ikke er noe konkret og kontrollerbart, har gjort at noen av informantene ikke har fortalt noen om opplevelsen tidligere - i frykt for å bli tatt for å være ”skrullete”. Og ved at opplevelsen først da gjenfortelles etter en lengre stund, vil den være mer eller mindre reflektert over før den blir fortalt videre. I tillegg kan det her også være snakk om store følelsesmessige opplevelser, slik at informanten kan velge å ikke forteller ting som føles ubehagelig. Derfor er det også viktig å være oppmerksom på kognitiv dissonans, slik at informantens fremstilling av opplevelsen ikke blir tilpasset og gjort mer interessant for å tas med i oppgaven (Hodne 1988:45). Men ved at opplevelsene ikke har vært så allment kjente, er det stor sannsynlighet for at de heller ikke har vært innholdsmessig tilpasset andre fortellinger. Opplevelsene er subjektive og individuelle, noe som gjør at holdbarheten av det som fortelles kan ikke måles mot andre kilder (Hodne, 1988:45).

Kildene viser et mangfold av englenes ulike egenskaper. Opplysningene viser ikke nødvendigvis representativitet, men de kan likevel gi et inntrykk av hvordan disse forskjellige opplevelsene kommer til uttrykk. Kildene vil således ikke la seg generalisere eller bidra til at oppgaven konkluderes med et vitenskapelig resultat, noe som heller ikke er målet for oppgaven.

TEORI OG METODE

Selve forskningsprosessen utgjør ulike faser; det er forberedelser til feltarbeid, gjennomføring av selve feltarbeidet, bearbeiding av innsamlet kildemateriale og tilslutt selve tolkningen.

Feltarbeid

Personlige intervjuer innhentet gjennom feltarbeid utgjør et viktig kildemateriale for oppgaven. Dette fordi personlige intervjuer åpner for en toveiskommunikasjon i form av samtale, utover bare spørsmål og svar. I tillegg kan eventuelle uklarheter korrigeres, og svar utdypes nærmere ved behov. ”*Intervjuer erbjuder möjligheter att gå på djupet, inte bara tematisk, utan även genom att själva formen tillåter och inbjuder till det*”, skriver Eva Fägeborg i boken *Etnologisk fältarbete*, og legger til at intervjuerens fremste oppgave er ikke bare å stille spørsmål, men å få den intervjuede til å *fortelle* (Fägeborg, 1998:58f). Temaet engler er også av en veldig privat karakter og kan være følelsesmessig belastende, noe som gjør det viktig å ha fokus på hvordan informanten trives i intervjusituasjonen. Jeg ønsket derfor ikke presse frem svar, hvis informanten viste tegn til å være utilpasset. Feltarbeid som metode er uansett en unik mulighet til å innhente opplysninger om livet.

Bearbeidelse av kildemateriale

Utgangspunktet for studiet er en kvalitativ analyse av menneskers opplevelse med engler i nåtid, med vekt på dens *form* og *funksjon*. Kildematerialet utgjør utskrift av intervjuer og korrespondanse via e-post. Deretter er det viktig å systematisere materialet, slik at det er mulig å foreta en komparasjon. Oppgavens første del vil imidlertid være en deskriptiv fremlegging av engleforestillinger som er innhentet som kildemateriale.

En *formanalyse* består av å kartlegge og systematisere enkelte elementer i opplevelsen, her med spesiell vekt på hvordan engelen gjorde seg til kjenne. Formen uttrykker det

observerbare, og beskriver hvordan menneskene legger merke til engelen – det være seg visuelt, hørbart, kjennbart eller følelsesmessig.

Og gjennom informantens beskrivelse og tolkning av opplevelsen, gir det samtidig mulighet til å kunne sette perspektiv på engelens funksjonelle aspekt. I en *funksjonsanalyse* gjelder det å få frem hva engelen betyr for den enkelte, og videre om dette i en sosial sammenheng henger sammen med andre aspekter ved kulturen eller samfunnet. Herunder vil også engelens egenskaper komme frem, da dette kan ha sammenheng med hvordan menneskene møter engler. Materialet som legges til grunn for studiet er av kvalitativt karakter. Og ved å belyse og studere disse engleforestillingene, vil jeg sette fokus på hvilken rolle englene egentlig spiller i dagens samfunn. *Funksjon* er derfor et nøkkelbegrep i dette studiet. Begrepet *funksjonalisme* kommer fra det latinske ordet *fungi*, som betyr å fungere, utføre eller bevirke. I følge funksjonalisten Bronislaw Malinowski (1884-1942), betyr en funksjonsanalyse at antropologiske fenomener forklares ut ifra den rolle de spiller innenfor et sammenhengende kulturelt system;

...i enhver civilisation må alle vaner, materialle genstande, ideer og forestillinger udfylde en eller anden vital funktion, de må have en opgave at udføre, de må repræsentere en uundværlig del i en fungerende helhed
(Ariadne)

En funksjonsanalyse åpner med andre ord for et for et holistisk kultursyn hvor alle elementene i kulturen har sin bestemte funksjon, og at disse må sees i sammenheng med hverandre (Bringéus, 1990:46).

Å ha perspektiv på *funksjon*, er en vesentlig del innen kulturell forskning, skrev antropologen Ralph Linton i sin artikkel "Chapter XXIII" i *The Study of man* fra 1964. Alt har en form for funksjon, men at det er viktig å se *funksjon* i sammenheng med *form*, *mening* og *bruk* (1964:402). Dette er fire sammensatte elementer som inngår i ethvert kulturelt trekk, og det er vanskelig å skille de fra hverandre. De passer sammen som en helhet, og former noe som får med seg flertallet av samfunnet. *Formen* uttrykker det observerbare, mens *meningen* er betydningen som legges i det. Form og mening representerer likevel passive kvaliteter i fellestrekkene, i motsetning til *bruk* og *funksjon*. Englenes funksjonelle aspekt gjør at vi kan bruke dem. *Funksjon* er en forklaring – det uttrykker en relasjon, og må sees i den sammenheng den skal brukes eller ut ifra hvilke behov vi har. Men hva vi *braker* englene til, kan være avhengig av hvilken mening vi legger i dem. Selve bruken beskriver eller definerer derfor ikke tingen alene, men må

sammen med funksjonen settes inn i en kontekst. Linton mente videre at kulturelle elementer som i utgangspunktet er uten nytte, kan likevel ha en funksjon, hvis de sørger for å dekke spesielle behov hos enkelte individer eller grupper. I møte med andre kulturer eller som følge av en naturlig utvikling, er disse fire elementene stadig i endring. Og ved å dele en felles kultur, gir det kulturen en mulighet til å eksistere videre. Og fordi den er delt, vil elementene i kulturen ha en funksjon som bidrar til sosial tilhørighet (1964:406).

Hva ønsket egentlig engelen med sitt møte? ”Er vi ute etter den opplevde virkelighet, spiller budskapet i fortellingen størst rolle”, skriver Bjarne Hodne i Norge 31 (1988:52). Det er altså engelens budskap, eller dens funksjon, som gir opplevelsen en mening. Et annet aspekt under funksjonsanalysen er bruksmåten, det vil si hvordan menneskene ”bruker” englene. For mens noen opplever engler uten noen form for forvarsel, er det andre som kommuniserer med englene og tolker de svar som kommer.

Fortellingene viser at funksjonen varierer på lik linje som formen. I en slik sammenheng er det også naturlig å se på hvilke motiv englene har, sett i forhold til behov. For bak opplevelsen kan det ligge flere faktorer som er med på å påvirke tolkningen av budskapet eller formålet. Derfor er det viktig å sette funksjonen inn i en større sammenheng, og se om og eventuelt hvordan dette henger sammen med menneskenes livssituasjon og hva de legger i engleopplevelsen. Og ved å sette fokus på de fire elementene *form, bruk, funksjon* og *mening*, vil jeg få frem viktige opplysninger som kan være med på å belyse dette. Dette er elementer som er sammenlignbare og som gjennom en *komparativ metode* vil få frem likheter og ulikheter ved englefenomenet i dagens samfunn - noe som videre gir et godt sammenligningsgrunnlag mot folketetroens vetter. En komparativ metode betyr at like elementer fra forskjellige samfunn settes opp mot hverandre og kontrasteres, med det formål å komme frem til et mønster av ulikheter og likheter (Nielsen, 1996:256). Metoden forutsetter at de forskjellige elementene som skal sammenlignes virkelig har en forutsetning for å kunne sammenlignes mot hverandre (Førland, 2003:98). Intensjonen er derfor å sammenligne englenes rolle i dagens samfunn mot vettenes rolle i folketroen, med utgangspunkt i form, bruk, funksjon og mening. Dette vil få frem likheter og ulikheter i hvordan engler og vetter fremstår, hvordan og hvorfor mennesker søker kontakt med disse vesenene, deres motiv, samt hvordan mennesker forholder seg til dem. En komparasjon av dagens engleforestillinger og folketetroens vetter, vil også si en komparasjon av et nåtidens materiale mot et historisk tradisjonsmateriale. Utfordringen ligger i at jeg må tolke

fortellingene fra folketroen slik de står beskrevet, og at materialet inneholder det jeg *tror* allmuen la i vettetradisjonen.

ANALYSER

Form:

”Jeg kaller han bare Harry, for han ser så harry ut.....”

Ved hjelp av en formanalyse vil jeg belyse hvordan mennesker har observert eller lagt merke til engelen. Metoden får frem likhetstrekk og variasjoner i hvordan engelen har gitt seg til kjenne, basert på menneskers individuelle opplevelse. Informantene har opplevd englene på forskjellige måter, så til sammen gir de ikke noen entydige fortellinger. Men felles for alt kildematerialet som foreligger, er at fortellingene handler om menneskers møte med engler. Betegnelsen ”engel” kan derfor karakteriseres som *formen* på et fellstrekk, selv om englenes form gjennom opplevelsen er mangetydig;

”...jeg har bare sett han når jeg mediterer. Jeg ser han ikke så klart ellers, men får bare en følelse av han. Han er den høye mørke kjekke, men han er litt harry... han er litt sånn harry, sleik, ertete blikk, han har... når jeg har sett han når jeg mediterer, så har han hvit dress, hvite sko og svart skjorte, sånn type ”John Travolta-sak”, og er sånn harry. Rett og slett harry”.

Informant nr 9 så sin engel klart for seg for ca. ett år siden, selv om han har fulgt henne gjennom livet helt fra hun var født. Hun tror alle har de samme hovedhjelpene fra vi er født til vi dør, og utdyper videre hvordan hun ser han for seg;

”Har du sett disse bladene som Jehovas vitner har? Det fikk jeg for mange år siden, hvor det var en tegning av Edens hage – hvordan livet skulle bli på jorden her etter dommedag. Dyr og mennesker lever i fred, ingen spiser hverandre, løven koser med lammet, og sånt... Den type sted er det jeg har. Og der opplever jeg at han sitter på en campingstol, sånn tilbakelent, et stykke unna, han sitter der på den måten her omtrent og følger med meg. Og jeg føler det at når jeg er der, er han også fri. Da kan han sette seg i en campingstol og hvile, og så kan han bare følge med meg. Det er sånn jeg ser det. Og det er kun sånn jeg ser han... Ser auraen, og jeg kjenner og føler. Men når jeg ser han helt tydelig, så er det han”.

Engelens bilde er menneskeskapt, skriver Dan Lindholm, og beskriver en episode som inntraff da en norsklærer for innvandrere, flyktninger og asylsøkere skulle visualisere verselinjen ”...engler daler ned i skjul...” for sine elever. Han tegnet da engler med englevinger som seilte ned mot jorden. En mann fra Sør-Amerika kom bort til denne læreren etter timen og sa at det var ikke slik engler så ut. Han mente de så mer ut som lysende punkter med en sterk kjerne og et mykt lys som sprer seg ut fra denne (Lindholm, 1989:65). Vi kan derfor godt si at engleforstillingene varierer fra menneske til menneske, og at selve opplevelsene tolkes forskjellig.

Informant nr. 6 har opplevd engler flere ganger – noen ganger de samme, andre ganger andre engler;

”Første gang jeg opplevde engler, var jeg ikke mer enn 8-9 år gammel. Og det ... jeg tror ikke jeg forstod hva det var da, for da jeg har opplevd engler, så har det aldri vært slik som vi ser i figurer med engler og sånn ...Det er personer. ...første gang jeg opplevde engler, opplevde jeg to menn, og de husker jeg så godt hvordan ser ut, for...Og så husker jeg at det kom to menn, de hadde bølgete hår bakover og brune bukser.”... ”De ligner på menn i gamle filmer. Brune dresser”.

Hun har sett både kvinnelige og mannlige engler. Og de hun har sett, har et ansikt med enorm godhet. Men hun har også opplevd å bli holdt på, samt følt at de er der;

”... vi var ute og kjørte, og da var det veldig glatt..... og da så jeg en sving hvor det kom en trailer med henger mot meg, og den hadde ikke kontroll i det hele tatt, og jeg tenkte at nå er det slutten. Og så plutselig kjenner jeg at det er noen som holder meg over skulderen her, kjenner en hånd så tydelig over skulderen sånn, og ..... Og da visste jeg med meg selv at dette var en engel. Jeg så ingen, men kjente det”.

Informant nr. 12 har sendt sin fortelling om den kvelden hun som 19-åring gikk alene hjem, og ble skremt av en mann som kjørte frem og tilbake i en bil. Hun fikk en følelse av at noe var galt, og løp så fort hun kunne hjemover. *”Følte jeg var oppi luften og at noen bar meg”*, skriver hun, og at avisen like etter beskriver en voldtektsforbryter som passet både til bilen og mannen hun hadde sett.

Informant nr. 1 har ved flere anledninger fått hjelp av ”noe” hun mener er engler. Da hun som offiser i forsvaret for eksempel instruerte jenter i å kaste håndgranat, var det en av de som ikke turte å kaste den fra seg. Informanten fikk ropt til de andre at de måtte legge seg ned, før hun kastet seg over denne jenta, vred granaten ut av hendene hennes, og fikk kastet den trygt av gårde. *”Det rare er at da jeg kastet meg frem, var det akkurat som om noen skjøv meg i ryggen”*, forteller hun. Selv har hun ikke opplevd å se engler, men da broren hennes var liten, hadde han en kveld kommet ut i stuen og sagt at ”noen” hadde løftet han opp av sengen.

Informant nr. 4 opplevde også at ”noen” tok tak i henne en gang hun mistet fotfestet i en kjellertrapp. Den gangen *kjente* hun det, men en annen gang senere opplevde hun å se et helt kapell plutselig bli fylt med lysende stjerner som blinket fra gulv til tak. Dette skjedde i forbindelse med morens død, og hennes fetter - som var en jordnær sauebonde – kunne bekrefte at han også hadde sett det samme. Hvorfor hun opplevde det som engler, har hun i ettertid tenkt mye på;

”... .. og for 2 år siden snakket jeg med en venninne, og hun fortalte at hun hadde lest om hvordan engler er – og kan vise seg. Og så sier hun blant annet kan det vise seg som blinkende stjerner. Oj, da var det vel det jeg så!”

På lik linje som lys, er vinger også et karakteristisk kjennetegn som ofte forbindes med engler. Men selv om hun ikke så engelen fremfor seg, så er informant nr. 8 ikke i tvil om hva det var hun opplevde den morgenen hun hadde bedt til Gud om at hennes folk skulle bli frelst;

”...og så plutselig hørte jeg store vingeslag lande ved siden av sengen min. Det var veldig mektig.”

Informant 16 beskriver en opplevelse hun har blitt fortalt mange ganger, hvor bestemoren våkner av at noen, eller noe, rister i henne;

”Hun strekker seg etter ”gjerningsmannen” og kjenner fjær, og hun rekker så vidt å få et glimt av det hun mener er en engel som forsvinner gjennom klesskapet (som et spøkelse), som stod ved siden av sengen”.

Informant nr. 5 har opplevd englene på forskjellige måter, og beskriver den blant annet som utrolig nydelig, vakker, og med store vinger. Men hun har også opplevd å fornemme noe i umiddelbar nærhet, uten å kunne se dem; *”Jeg tenkte ikke på at jeg hadde englebesøk, men hørte lette føtter”*, forteller hun, og følte at hun virkelig så dem til tross for at hun på dette tidspunktet hadde mistet synet.

”Når på natten dette var vet jeg ikke, men jeg våknet hvor jeg følte at noen var hos meg og så på meg. Da jeg snudde meg så jeg en hvit skikkelse. Husker tydelig hode, skulder og kropp, men husker ikke noe ansikt” skriver informant nr. 13 om en opplevelse hun hadde da hun var 13-14 år, og fortsetter; *”Aner ikke hvor lenge engelen stod der, men det var en rolig og behagelig opplevelse. Da den måtte dra forsvant den inn i speilet som var i den andre enden av rommet. Engelen ”gikk ikke”, men fløt bortover gulvet.”* I ettertid har hun forsøkt å få kontakt med den igjen, men har ikke sett den. Likevel føler hun at engelen er der når hun ber om tegn fra den. Da hun sendte inn sin opplevelse, spurte hun om jeg har noen formening om englene har kjønn. Hun følte at sine engler er to menn, siden hun en natt våknet av at to mannsstemmer sa navnet hennes.

Etter å ha samlet fortellinger om usynlige hjelpere, har Margit Sandemo kommet frem til at kvinner som oftest har mannlige beskyttere og menn kvinnelige (1994:23). Også på bakgrunn av det kildematerialet som jeg her legger til grunn for oppgaven, kan det også se ut til at de fleste englene som er sett av kvinner, er mannlige. Imidlertid er kildeomfanget så begrenset at det ikke vil være riktig å foreta en slik konklusjon.

Informant nr. 10 har hatt flere opplevelser med engler, og har sett de både som et sterkt og bevegelig lys samt i form av et mannsansikt. En gang hun søkte kontakt med englene sammen med andre, opplevde hun også at de var rundt i rommet;

”Veldig spesielt å føle at noen tar på deg, som du ikke vet noe om. En dro meg i håret. I hestehalen. Det var spesielt. Det er jo bare godt. Det er ikke noe skummelt, og det er bare fint, hyggelig”.

Informant nr. 18 fortalte at hun hadde opplevd engler to ganger. Den ene gangen ser hun en hvit skikkelse komme ut fra stuen. Den stod ikke på gulvet. Og da hun løper etter den, forsvinner skikkelsen i en sky på kjøkkenet. Den andre gangen sitter hun i en båt sammen

med noen familiemedlemmer, da det plutselig dukker opp en mann, iført hvit munkekappe. *"Ikke bry deg om det", sier han, og sier kjælenavnet hennes, "for du vil nå høyest."*

Også informant nr. 14 beskriver engelen som har snakket til henne flere ganger som mann; *"Av en eller annen grunn heter han Johannes i mitt hode, men jeg vet ikke hvorfor",* skriver hun. Hun opplever at hun noen ganger "vet" noe, og da er det denne Johannes som har sagt det til henne med en høy mannsstemme.

Informant nr. 3 trodde "sikksakk-engelen" (opplevelsen står beskrevet innledningsvis i oppgaven) hun hadde opplevd var en "engangsengel" som kom med et budskap og forsvant igjen, men senere hørte hun også en stemme som sa;

"Du må vitne. Dette må du vitne om."

Å møte engler gjennom stemmer, gjorde også informant nr. 2, da hun som tenåring gikk rundt og lurte på hva hun skulle gjøre med livet sitt;

"Så var det en kveld jeg hadde lagt meg og skulle prøve å sove, og da jeg holdt på å sovne var det en stemme... - og det er her engelen min kommer inn – det var akkurat som det var et annet menneske i rommet, helt sikkert ikke bare inne i hodet mitt. Ikke sjans at det kun var inni hodet mitt – stemmen var helt nøytral og sa "geografi"...".

Andre ganger kan englene vise sin eksistens gjennom varsel;

Informant 10 hadde en spesiell opplevelse en morgen da hun og foreldrene kjørte forbi Ullevål Sykehus. Plutselig kommer det et enormt lys inn i bilen, og de lurer på hva det var. *"Og noen timer senere så lå han på sykehuset, hadde fått hjerneslag. Så det var helt klart et varsel!"*

Informant nr. 1 har fortalt om flere episoder hvor hun har opplevd at englene var til stede gjennom intuisjon, tankevirksomhet og ekstra krefter, og har tre ganger opplevd å bli "stoppet" gjennom varsel. En gang fremstod varslet i form av en isvegg, noe som reddet henne fra å gå utfor et stup. En annen gang ble hun stoppet av noe som ble oppfattet som en glassdør, slik at hun dro hjem og ble varslet om at moren lå for døden. Siste gang fikk hun en intuisjon om at hun måtte hjem, noe som reddet barna deres fra en brann som

antagelig ville ha oppstått. Disse tre opplevelsene kan på hver sin måte tolkes som varsler; varsel om fare og varsel om død.

Et varsel kan tolkes som et tegn på noe som vil skje. Men englene kan også bare varsle om, eller bekrefte sin tilstedeværelse for mennesket.

Informant nr. 13 satt igjen med en god følelse etter at hun som 13-14-åring hadde sett engelen på rommet sitt. *"Dette møtet tolket jeg som at min engel viste seg for meg slik at jeg skulle vite at den er her for meg. Har ikke sett engelen etter det, men vet jeg ikke er alene lenger"*, skriver hun.

For informant nr. 7 var også opplevelsen med engelen kun et syn, der den stod mellom to biler i byen. Engelen var i lyse pasteller, lyseblå og lysegul. Den sa ingen ting, og beveget seg ikke. Likevel opplevde hun den veldig levende: *"Jeg så ikke at den kom, og ikke at den gikk. Og det har jeg stusset mye på etterpå; hvorfor jeg ikke reagerte"*.

Også informant nr. 9 får kontakt gjennom syn, men da er ofte budskapet klart;

"...da har det skjedd flere ganger at jeg ups! Våkner, for at jeg får helt tydelig blikk, syn, uten at jeg har bedt om noen ting. Da får jeg helt tydelig syn om ting jeg skal eller ikke skal, ting som har betydning".

Oppsummering

Formen beskriver hvordan englene fremstod for menneskene. Bortsett fra en som gjenfortalte bestemorens opplevelse, har de resterende informantene fortalt hvordan de sanset engelen, ut ifra deres egen opplevelse.

Englene kan vise sin eksistens på flere måter. Noen mennesker opplever engler gjennom stemmer de hører, mens andre har hørt engelens nærvær i form av vingeslag eller lette føtter. Engler gir seg også til kjenne gjennom fysisk kontakt i form av en direkte håndsrekning, eller ved at den følelsesmessig varsler eller bidrar med hjelp. Men av de opplevelsene informantene har fortalt om, utgjør de som har sett engler de fleste tilfellene. Og når det gjelder å se engler, så er det også dette det punktet som varierer mest. For engelens utseende er forskjellig både når den gjelder fysiske former de ser, størrelsen og

kjønn. Den kan vise seg i form av lys som oppleves; som hvitt eller pastell, og det kan samtidig være høyt, sterkt eller blinkende. Engler fremtrer også i forskjellige menneskeskikkelser, og er flere ganger beskrevet som menn. Menn i gamle grå eller brune dresser, men også kledd i hvitt.

En fellesting for alle opplevelsene, er at menneskene ikke har blitt skremt eller redde når de har sett, hørt eller kjent engelen. Uansett hvor uforutsett opplevelsen er, har ikke englene en fremtreden som er skremmende for menneskene.

Bruk:

”Vi har rett og slett en samtale...”

Noen søker engler bevisst. Noen søker englene daglig, mens andre søker de ved behov.

Jeg vil her vise eksempler på hvordan mennesker ”bruker” englene, det vil si hvordan og hvorfor de søker kontakt med englene. Betegnelsen ”bruk” betyr i denne sammenheng at det er menneskene som ved hjelp av en aktiv handling tar et initiativ for å opprette kontakt med englene;

Det er når jeg mediterer at jeg kan se dem, skrev informant nr. 9 til meg;

”De er glade og jeg føler en utrolig kjærlighet strømme fra dem til meg. Jeg føler meg så privilegert og kan nesten ikke fatte at de er der for meg”. ... ”Jeg har også mine egne englekort, og disse hjelper meg stadig til å velge det som er rett for meg. På den måten utvikles min intuisjon, og jeg får stadig ”tegn” fra dem.”

Også informant nr. 2 inviterer englene til seg;

”Jaa, daglig omtrent. For sånne små ting, i det siste har det vært ting i forhold til jobben og sånt, men jeg føler liksom at de er med meg, og at det vanlige mennesker kaller tilfeldigheter, det føler jeg ikke er tilfeldig, men at det er de som står bak.”

I usikre perioder, ber informant nr. 13 om tegn på at engelen er hos henne. Hun har da fått tegn via blåst i ansiktet – så mye at håret ”flagret”.

I forbindelse med at informant nr. 10 ønsket å få svar på hvorfor hun sanser mer enn andre mennesker, gikk hun inn i en dyp transe hvor hun forlot kroppen og møtte englene;

”Og så har dette på en måte utviklet seg når jeg har blitt eldre, men jeg har aldri liksom skjønt helt hva som er poenget. Hvorfor skal jeg sanse de tingene jeg gjør? Så da oppsøkte jeg en som kunne hjelpe meg å finne ut av det. Han mente den beste måten å finne ut av det, var å finne det ut selv. Rett og slett spørre englene. Hva er vitsen, poenget? Så da tok jeg en reise, ut av kroppen og møtte engler. Og den kjærligheten og den enorme lykken, gleden, rofølelsen som jeg fant der, var helt enorm. Det tok meg lang tid til å komme meg ned igjen, for jeg ville ikke være her. Jeg ville tilbake!”

Winfried Walther har sett et økende behov hos menneskene for å treffe sin engel. Skytsengelen må søkes ved egen fri vilje, enten gjennom bønn eller meditasjon. Det å gjøre en bevisst meditasjon krever overskudd, stillhet og ro i sjelen, slik at du er i en tilstand hvor du ikke mener noe selv. Man får tanker, sier han.

Ca. 20 % av de som kommer til han ønsker bare å få kontakt med engelen sin, mens ca. 80 % har problemer i livet de ønsker å løse. Englene har et lengre tidsperspektiv - eller tidshorisont - som gjør at de ser inn i fremtiden, og gir råd i henhold til dette. Eksempelvis fortalte Walther om en kvinne og mann som tok kontakt fordi de trengte ekteskaplige råd. Man kan spørre engelen om det meste, og Walther har aldri opplevd at engelen har vist en fordømmende holdning til ”sitt” menneske. Tvert imot, han opplever at engelen åpner veier og muligheter for det enkelte mennesket, og gir det innsikt og uforbeholden kjærlighet;

”Mennesker som har møtt sin skytsengel kan berette at de føler seg erkjent og sett. De behøver ikke unnskyld eller forklare noe. Engelen krever intet av dem som de ikke kan klare”.

Når informant nr. 10 ønsker kontakt, starter hun alltid med en bønn – til englene;

”Man vil jo helst ha kontakt med de gode energiene, og ikke de dårlige. Så alt starter med ...ikke bønn til Gud som man forbinder med kirken, men det starter

med, på en måte å connecte deg til den rette energien, og det starter med en bønn”.

Men da hun kom inn i en vanskelig situasjon i livet, merket hun at det plutselig var noen der;

”- som hjalp meg, som jeg snakket med, som jeg tok avgjørelser sammen med, som var helt klart en utrolig fin støtte i den tiden.” ... ”Dette er en person som har fulgt meg hele tiden, som dukker opp når jeg enten ber om det eller når jeg har noe som jeg trenger å bearbeide eller ta stilling til”.

Gjennom meditasjon, bes det som regel om råd eller veiledning til visse avgjørelser som skal tas i hverdagen. Avgjørelser en selv ikke klarer å ta stilling til. Ved bønn ligger det heller et ønske om å bli passet på eller hjulpet, ofte ved konkrete eller farlige situasjoner.

For informant nr. 5 var bønnen et rop om hjelp;

”Jeg var blind, men ikke bekymret. Det går ikke hvis jeg skulle være blind, så jeg sa; ”Kjære Gud, enten får du gi meg synet igjen, eller så må du ta meg hjem”. Jeg så for meg et ydmykende liv, hjulpet med alt”.

Og mens hun lå på sykehuset, fortvilet over situasjonen i forbindelse med å miste synet, opplevde hun å få svar bønnen;

”Hørte døren gled opp, følte uhygge. Så tenkte jeg; ”Hvorfor ber jeg ikke?” Jfr. Bjørnstjerne Bjørnson om den norske sjømann i havsnød...Og da sa jeg redd; ”Kjære Gud, jeg er så redd!” Og da hørte jeg helt tydelig inni meg; ”Har jeg ikke gitt englene befaling om deg? De skal bevare deg på alle dine veier, du skal ikke støte din fot på noen sten, de skal bære deg på hendene.”.....Og straks var det lette føtter og hvite skikkelser rundt hele senga!! Som jeg på en måte så, og så hadde jeg synet igjen! Helt synlig. Var som en skapelse. Stod opp, gikk bort til vinduet, så blå himmel og hvite skyer, trær, tulipaner, og pinse. Så blomstene på nattbordet. Det var så vidunderlig.”

Og informant nr. 3 fortalte;

”For jeg hadde ikke bare bedt – jeg hadde nødet Jesus. Ikke sånn skje din vilje, men jeg hadde nødet han. Jeg føler meg i slekt med Hanna i Bibelen, jeg,

jeg ønsket det så sterkt å få et barn, så jeg var ganske sikker på at det får jeg. Hadde en egen fred om at det får jeg en dag. Det hadde jeg.”

Svar på bønnen kom i form av en datter.

Informant nr. 6 ber ikke til engler. *”Men jeg ber til Gud og Jesus, og så da tenker jeg de får ordne, jeg legger meg ikke borti det. Men det hender jo at jeg tenker at jeg håper det kan være noen engler der, engler tilstede”.* Den dagen vi foretok intervjuet hadde datteren eksamen, og hun hadde bedt til Gud om at det må være en engel i klasserommet.

”Hjelperne mine betyr mye for meg”, skrev informant nr. 17. ”Trenger jeg beskyttelse, ber jeg hjelperne mine om det. Trenger jeg råd, ber jeg hjelperne mine om råd. Akkurat som kristne gjør det til Gud, du kan vel sammenligne det på en måte. Jeg synes ikke hjelpere eller engler er mer urealistisk enn Gud”.

Noen ber altså til Gud eller Jesus, mens andre ber direkte til englene;

”I det siste har jeg forresten bedt til erkeengelen Mikael”, sa informant nr 4, ”og da har jeg kjent at jeg har fått mye hjelp. Og så har jeg lest et sted...ja det har jeg gjort – når jeg skal fly, da ber jeg til erkeengel Gabriel, for det har jeg lest et sted, at han passer på når vi er i fly, storm, på havet osv. Det har jeg gjort. Jeg begynte å lese om det”.

Oppsummering

”Bruken” viser at ulike kontaktformer resulterer i respons fra englene. Av kildematerialet ser vi at mennesker søker englene på forskjellige måter, men at kontakten som regel er styrt av et behovet som ønskes tilfredstilt. Noen søker englene gjennom meditasjon, hvor formålet som oftest er hjelp eller veiledning når avgjørelser skal tas. Det kan være spesifikke problemer de ønsker hjelp med, men også å få generell trygghet for seg og sine nærmeste. Noen ber til Gud eller Jesus, og har på bakgrunn av bønnen om hjelp, fått kontakt med engler. Andre ber direkte til englene. Felles for bønn og meditasjon er at menneskene har et behov for hjelp, enten i form av generell beskyttelse eller i en kritisk situasjon. Imidlertid kan det se ut til at meditasjon brukes mer i dagligdagse gjøremål, ved at englene også søkes for å få råd og veiledning i avgjørelser som skal tas i hverdagen.

Funksjon:

”Du kan være ensom når du har engler, men du er aldri alene...”

Som vi så av punktet foran, ”brukes” englene på forskjellige måter. Da er englene en respons på menneskenes aktive handling. Men av kildematerialet kan vi se et mangfold av opplevelser, og at engelens funksjonelle aspekt også kan settes i relasjon til menneskenes behov – og på bakgrunn av det, gripe inn.

”Funksjon” blir i dette tilfelle et handlingsbegrep som beskriver englenes motiv for fremtreden, og hva de gjør når de gir seg til kjenne. Uavhengig av hva menneskene har gjort på forhånd.

For de som søker kontakt gjennom bønn, og formålet ofte å få råd og veiledning;

”Englene trøster og hjelper, noe særlig mer gjør de ikke, tror jeg”, sier informant nr. 2. Hun vet hun blir passet på, men likevel inviterer hun stadig englene til seg for å be om veiledning i forbindelse med avgjørelser i dagliglivet. Som for eksempel hvilket fag hun skulle studere;

”Så jeg begynte å studere geografi. Og siden da, har jeg alltid følt at de er der. Det er en sånn enorm varme og nærhet i alle valg jeg har tatt etter det. Jeg har følt at de er der, holdt meg, passet på meg, oppmuntret meg. Etter det har jeg aldri følt meg alene”.

Også informant nr. 9 har nesten daglig kontakt med englene, og før intervjuet mediterte hun for å få mer klarhet i hva hun kunne bidra med til oppgaven. Da fikk hun beskjed om at; *”Det er helt okey å være kraftfull, det er okey å si det du mener er kraftfullt”..* Englene veileder henne gjennom livet, og gir henne trygghet;

”Og jeg føler, altså før så kunne jeg føle meg veldig alene, nå føler jeg meg aldri alene. Føler meg aldri mer alene. Jeg vet at jeg har med meg noen bestandig, og det er utrolig godt. Jeg vet at jeg kan bli påkjørt for det, jeg vet

at jeg ikke er udødelig, og ting som jeg skal oppleve, det opplever jeg. Men jeg vet i hvert fall at jeg ikke er alene! Det er veldig bra”.

Hun tror livet er forutbestemt, og at englene hjelper oss på veien til å komme dit vi skal. Englene kan motivere mennesker til å velge de rette avgjørelsene i hverdagen, sier hun. *”Avgjørelsene tar du sjøl, men det jeg opplever er at de hjelper meg til å se andre innfallsvinkler på ting.”* Gud er en ubegrenset kraft eller intelligens i form av en godhet som styrer alt, og englene kommer med valgmuligheter, styrke og gode energier, forteller hun.

Informant nr. 10 føler englene gir henne feedback. De er der, de hjelper henne, hun snakker med dem, hun tar avgjørelser sammen med dem, og de støtter henne.

Veiledning fikk også informant nr. 8, men da uten at hun hadde bedt om det. For etter en stund etter at hun var blitt frelst, opplevde hun på en måte å bli irttesatt og vist på rett vei - men av noe hun egentlig ikke kan forklare;

”...hadde litt vondt i bena, og så fikk jeg den stygge uvanen å snike på t-banen. Egentlig skulle jeg gå frem og tilbake til jobb, men det var jo så lettvinnt å gå rett inn på banen. Jeg kjente jo at det var gæærnt. Så var det en kveld jeg gikk forbi denne sperra – jeg hadde klippekort, men kjente at det veltet seg i mellomgulvet, men tenkte at jeg kan jo ikke betale 20 kroner for to stasjoner. Jeg hadde så vondt i bena. Plutselig var det noe som smokka inn i mellomgulvet, ikke en stemme, men noe som sa; ”Du er en ånd! Og nå skal du legge fra deg skallet ditt her nede, så vil du ha en flekk, det vil bli en flekk på din ånd”. Når jeg gjør noe som er gæærnt, og det var så tydelig, ja det var ikke bare sånn pusleri, så før jeg hadde fått summet meg, så var jeg på vei opp for å stemple kortet mitt. Her er min siste – jeg har gjort min siste snik, tenkte jeg, for det var så klart og tydelig”.

Denne opplevelsen ga henne en lærepenge, og viste henne på rett vei.

I følge Winfried Walther, kan englene se inn i fremtiden.

Dette var noe informant nr. 3 fikk erfare, og opplevelsen utspilte seg som et varsel i form av et klart budskap fra Gud; *”Du skal være hjemme til du blir gravid”.* Og gjennom budskapet fikk hun en egen fred om at dette skulle skje. Senere fikk hun et nytt budskap

om at hun måtte fortelle om hva som hadde skjedd – da stemmen sa; *”Dette må du vitne om”*.

Men informanten har også opplevd å bli frisk av kreftsykdom. Etter 6-ukerskontrollen hos legen etter fødselen, fikk hun en ny og spesiell opplevelse som også betyr mye i livet hennes. Det ble funnet kreftceller, og en veldig flink lege fra Radiumhospitalet var tilkalt for å operere henne på Ullevål Sykehus like etter. I mellomtiden bodde hun hos foreldrene sine, og de ber til Gud alle sammen. Faren hennes lurte på om han har en nådegave, for han har bedt for syke før. Og en dag fant hun Bibelen oppslått på en salme som heter *”I Guds varetekt”*. Så ringer legen – han er helt stille, og så sier han; *”Vet du hva – vi har fått et problem – et diagnoseproblem. Vi finner ingen kreftceller. Vi finner ingen ting,”* sa han. Til og med i de prøvene de først mente var kreft, fant de ingen ting.

Helbredelse, kaller informant nr. 8 det som skjedde med henne en morgen influensaen kom som kastet på henne. Da hun strevde for å komme seg opp av stolen for å ringe til jobben og si hun var blitt syk, sier hun; *Kjære Jesus, ser du åssen jeg sitter – nå må du gjøre noe!”* Plutselig ser hun et lys;

”Det var helt hvitt, og det ble mer og mer av det lyset, og det var... og så kom det bare flytende ned på meg. Guds herlighet, og det var det ikke tvil om hva det var, det var Guds herlighet. Helbredelse, fred og glede. Som bare rant over meg. Og jeg tenkte at dette var jo helt ufattelig, jeg kan ikke si dette til noen”.

Fortvilelse var også grunnen til at informant nr. 5 hadde hengitt seg helt til Gud, og ba om å få slippe et liv i blinde. Som svar på bønner hører hun plutselig engler rundt sengen sin, og synet kom tilbake.

Englene responderer som resultat av en aktiv handling fra menneskenes side. Men i andre tilfeller griper englene inn uansett. For englenes funksjon kan variere ut ifra menneskets behov, og ved kritiske situasjoner opplever noen det å ha englevakt eller nåde. Da trer englene inn, ofte i form av sperringer eller gjennom direkte fysisk kontakt, noe som resulterer i at kritiske situasjoner avverges;

Informant nr. 4 opplevde at engelen tok tak i henne idet hun falt ned en stupbratt kjellertrapp. Hun forteller;

... ..og plutselig så bare forsvant bena under meg. Og da bare kjente jeg at noen bare tok tak i meg og løftet meg opp, så jeg fikk tak i gelenderet. Det gikk helt bra. Jeg fant ... jeg fikk trådd på trinnet. Men jeg kjente det helt bokstavelig at noen grep fatt i meg. Guddommelige arrangementer, kan det være.

Informant nr. 1 har fortalt om flere episoder hvor hun har hatt med engler å gjøre, og deriblant følgende opplevelse fra barndommen;

"Min bror var 2-3 år... han lå i grindeseng, og kunne ikke komme ut av den grindesengen. Plutselig en kveld da mor og far hadde bridgeselskap, står den lille gutten i pyjamas midt på gulvet. Så sier mor at "hvordan i all verden har du kommet ut av sengen?"

"Noen øftet meg", svarer den lille gutten.

Like etterpå hører jeg et brak, og et stort bilde som hang over sengen hans falt ned rett på hodeputen og knuste. Det må man kalle englevakt!"

Dette er to fortellinger hvor de involverte opplever fysisk å bli tatt i og reddet. Informant nr. 4 ble reddet i det øyeblikket hun falt, mens broren til informant nr. 1 ble reddet umiddelbart før uhellet inntraff.

Ved bilkjøring er det også noen som opplever en hjelpende hånd fra englene;

Informant nr. 6 og datteren var ute og kjørte på glatt føre, da hun ser en trailer komme mot seg. Den hadde mistet kontrollen, og kom rett i mot dem. Plutselig kjenner hun en som sitter ved siden av seg og holder henne på skulderen. Hun visste med seg selv at dette var en engel. Traileren kjørte forbi, og glir inn i brøytekanten ved siden av. En annen gang opplevde hun å måtte stoppe i venstrefilen på motorveien, og de andre bilene kom susende mot henne. Plutselig ser hun en engel som dytter bilen hennes til side.

Datteren til informant nr. 5 opplevde vannplaning en gang. Hun mistet styringen, men følte at noen tok rattet og førte dem videre.

Og kusinen til informant 2 var med i en bilulykke, hvor bilen ble totalskadet mens hun selv bare skadet kneet. Hun hadde sett en sortkledd mann ved siden av seg i bilen – men ingen andre hadde sett han.

Men det er også flere måter å bli passet på.

En gang for lenge siden skulle informant nr. 1 og mannen hennes på kino, mens en nabo skulle se til de små barna som hadde lagt seg. Hun stoppet på bussholdeplassen og fikk det for seg at de måtte snu. Vel hjemme oppdaget de en sokk som lå oppå en varm lyspære. *”Jeg må jo si at dette var noen som holdt sin hånd over barna. Jeg syntes det var helt utrolig”*, sa hun. To ganger har informanten også opplevd å ha blitt stoppet av en fysisk, men likevel usynlig sperring. Den ene gangen var en mørk kveld hun for mange år siden skulle gå over et fjell. Plutselig ble hun stoppet av noe hun tolket som en isvegg. Neste dag gikk hun tilbake, og da viste det seg at hadde hun gått ett skritt videre, hadde hun rast utfor fjellet og rett ned i sjøen. *”Veldig rart... Noen stoppet meg”*, så hun snudde. Isveggen var varselet som reddet henne fra stupet.

Neste gang hun hadde en lignende opplevelse, var da moren lå alvorlig syk på sykehuset og informanten var på vei for å besøke en venninne. Venninnen slapp henne ikke inn, så hun kjørte hjem igjen. Rett etter at hun kom hjem til seg selv, ringer de fra sykehuset og ber henne komme. En time senere dør moren. Dagen etter ringte hennes venninne;

”Jeg er så flau”, sa hun, ”jeg fikk sånn skjenn da jeg kom inn til de andre, at du bare kunne kommet inn, men det var akkurat som en glassdør som stod mellom oss. Du skulle ikke inn”, sa hun. Og så fortalte jeg om mor. ”Da...da kan du se”, sa hun, ”det var ikke meningen at du skulle komme inn.

Her kom glassdøren inn som et varsel for å få henne til å besøke moren før hun døde.

Informant nr. 14 har fått flere varsler av sin engel hun kaller Johannes. For eksempel ble hun advart mot en kollega; *”Pass deg for han, han er farlig”*, sa Johannes, og hun hadde snudd seg for å se hvem som snakket til henne. Senere fikk hun vite at denne kollegaen hadde en unormal seksualatferd, og at det var verdt å passe seg for han.

Informant nr. 18 opplevde også en form for varsel, men samtidig kunne det også tolkes som en trøst. Hun hadde opplevd en del tragedier i livet, og ergret seg over

familiemedlemmenes overfladiske samtale om fremtidige ferieplaner. Da kom plutselig en engel fremfor henne og ba henne ikke bry seg om det – det var *hun* som ville nå høyest til slutt, sa han.

Men engler kan også gi en mer generell beskyttelse, og spesielt hvis vi menneskene ber om det. Når for eksempel informant 9 ber englene passe på barna sine, får hun en klar følelse av at de sier til henne at hun må slappe av – barna blir ivaretatt.

Winfried Walther sier skytsengelen er et viktig vesen for små barn, noe informant nr. 6 spesielt har erfart. Hun vokste opp i et hjem med overgrep og vold, og de første engleopplevelsene hun husker, var når hun var utsatt for vanskelige situasjoner. En gang bar de henne i seng, og passet på henne til hun hadde sovnet.

Informant nr. 5 forteller om en opplevelse hun og datteren hadde en gang de overnattet i en hytte på en gård;

”Det hadde røket fra peisen, så vi luftet. Plutselig kom det en stor sort fugl inn vinduet. Fløy inn i speilet, over oss og rett inn i vinduet. Jeg stod opp, skulle åpne døren slik at fuglen kunne fly ut. Datteren sa hun var redd, men jeg trøstet henne med at vi skulle be til Jesus. Og da ser vi plutselig fjærkledningen til en stor engel ved sengegavlen. Ser du, sier datteren, og begge så englevingen. Så forsvant den, og de følte seg beskyttet av englene. Dagen etter fikk de besøk av to damer som skulle ligge i 2.etg. Gikk et snøras, følte uhygge, og så sier damen at det var en ond ånd her på gården. Men det er bare å be til Gud, så beskytter han dere. Så jeg følte at det var en ond ånd som kom. Uhyggelig stor. Men når engelen kom... Det har gitt meg en trygghet også senere. Ber englene beskytte barnebarnet mitt hver dag”.

Mange opplever engler i forbindelse med død. Både som avverger død og som varsler død, men også som trøster, som våker over den dødende, som følger mennesker inn i døden, og som tar imot de døde i dødsriket. Englene kan være med på å gjøre døden til noe ufarlig, og til og med godt;

Gjennom englevakt reddes noen mennesker fra døden, og andre ganger klarer englene klarer å motivere mennesker til ikke å utføre katastrofale handlinger. Informant nr. 16 skriver;

”Bestemoren min (.....) nærmer seg nå 90 år, men hennes møte med en engel fant sted for omtrent 30 år siden. Etter en lang dag med festligheter, tror det var konfirmasjonen til en fetter av meg, gikk hun opp i annen etasje for å ta seg en middagshvil. Men av grunner bare hun selv vet hadde hun bestemt seg for at dette ikke skulle bli noen vanlig middagslur, hun orket ikke mer av noen ting, med andre ord: hun hadde bestemt seg for å dø (jeg vet det høres rart ut, men det er slik hun selv har fortalt historien til meg mange ganger). Idet hun er i ferd med å sovne våkner hun av at noen, eller noe, rister i henne. Hun strekker seg etter ”gjerningsmannen” og kjenner fjær, og hun rekker så vidt å få et glimt av det hun mener er en engel som forsvinner gjennom klesskapet (som et spøkelse), som stod ved siden av sengen. Hennes egen konklusjon av hendelsen er at hun ble reddet fra døden av en engel.”

Også informant nr. 6 har hatt en lignende opplevelse - i en periode hvor angsten tok overtaget, og ønsket hun å avslutte livet. Hun hadde funnet et velegnet sted hvor hun skulle kjøre med stor fart inn i en fjellvegg, og satte seg inn i bilen og kjørte;

Og så kjørte jeg forbi skolen, og så var det friminutt, og så kjenner jeg noen som bremses i bilen, holder igjen bilen, og så snur jeg og så ser jeg sønnen min står ved gjerdet, og så vinker han sånn til meg og smiler. Og så tenkte jeg; Oh, jeg må snu! Og jeg fikk ikke kjørt, den ble holdt igjen, så jeg tenkte nå var det en engel der igjen. Nå skal jeg hjem! Engelen ville at jeg skulle se han.

Siste gangen hun så en engel, var da moren hennes lå for døden på sykehuset. *”Da ble jeg veldig redd for hva som ventet meg inne på det rommet, men akkurat da jeg skulle gå inn, så fikk jeg sånn veldig ro. Det var veldig lite og trangt rom, og i det ene hjørnet satt den ene mannen. En av de som bar meg opp som liten – da ble jeg rolig med en gang”.*

Her blir engelen en trøst for pårørende når døden inntreffer.

Informant nr. 10 så engler i forbindelse med transe, og beskriver opplevelsen på følgende måte;

”Det var ikke engler sånn du ser på bilder eller figurer og sånn. Det var ikke sånne engler! Det var mer lys, bevegelig lys, hvis jeg kan kalle det det. Og jeg var i transe i 3,5 time, og jeg hadde virkelige problemer meg å komme meg tilbake. Når jeg kom tilbake, til bevissthet, og reiste tilbake til hverdagen, så

ville jeg ikke være her. Jeg ville bare tilbake dit. Det var en utrolig opplevelse. Jeg snakket med de, og fikk svar. Så jeg er i hvert fall ikke redd for å dø!”

Dødsengelen er menneskets skytsengel, sier Winfried Walther, og den trer inn når man ligger for døden. Og gjennom dødsengelen ser man tilbake og reflekterer over sitt liv. På spørsmål om hvorfor englene ikke beskytter barna som lider og dør, har ikke Walther svar på. Engler har ikke hender, skriver han, men at deres virke begrenser seg til å inspirere. De kan ikke gjøre noe fysisk, men englene er der sammen med dem.

Oppsummering

Funksjonen beskriver hvilke egenskaper englene har ovenfor mennesker, noe som ofte kan relateres til de behov som foreligger. Noen mennesker har behov for råd og veiledning i hverdagen, og søker kontakt med englene for å få hjelp til dette. Andre opplever derimot å få råd eller veiledning fra englene uten at de selv har tatt kontakt. Mennesker kan også få kontakt med englene gjennom Gud eller Jesus. Tre informanter har opplevd å bli friske av sykdom etter å ha bedt, og tolker englene som svar på deres bønn. Englene blir da resultatet av en aktiv handling fra menneskene. Men englene trer også inn i situasjoner uten at menneskene har tatt kontakt, noe som ved kritiske situasjoner omtales som englevakt eller nåde. Englenes motiv er da å avverge en skade eller ulykke, eller å redde mennesker fra kritiske situasjoner. Englene kan også varsle mennesker om ting som skal skje, for eksempel en ulykke eller død. Dødsengelen følger mennesket trygt inn i dødsriket, samtidig som den også trøster de etterlatte. Englene passer på oss, og trer ekstra inn dersom vi menneskene ber om det.

Mening:

”Guddommelig arrangement, kan det være...”

Av kildematerialet kan vi se at englene har ulike funksjoner, og vi menneskene forholder oss forskjellig til disse englevesenene. Alt avhengig av egen mening - eller miljø, samfunn, kontekst eller behov.

At tolkning av engelens fremtreden kan være avhengig av hvilken betydning engelen har for den enkelte, ga informant nr. 7 eksempel på, da synet av engelen ikke var noe hun den gang tenkte noe særlig over. Men moren derimot reagerte med gråt da hun fikk høre om opplevelsen, da hun forbant engler med dødsbudskap.

I dette avsnittet vil jeg derfor legge frem hvilken betydning eller rolle englene har for mennesker i dagens samfunn, samt hvordan de forklarer opplevelsen de hadde.

"At englene er der, preger hele livssynet mitt", sier informant nr. 2, og hun føler veldig at de er til stede i livet hennes. "De griper inn av og til", sier hun videre, men at det ligger til hverdagen at vi vanligvis må invitere dem. "Så jeg passer på å invitere dem inn sånn hele tiden, sånn at de kan hjelpe meg. Hvis ikke er det ingenting de kan ha gjort...". Hun mener englene er avhengig av menneskene, og at de ikke gjør noe uten å bli bedt om det. Med mindre det er et nødstilfelle. Englene har en helt annen energi. Vi har valg, og må ta ansvar. Og når menneskene erkjenner å trenge hjelp, får vi englene med oss. Hun søker englene nesten daglig for hjelp til avgjørelser i hverdagen, men tror ikke englene gjør noe særlig mer enn å trøste og hjelpe - med mindre noe kritisk skulle inntreffe. "Også ute i naturen kan de gjøre noe, men ikke før vi menneskene ber om hjelp. De er ganske sure på oss som ødelegger naturen", sier hun. Hun har lest mye om englene, og sier at det vil skje store endringer på planeten frem til 2012, i form av blant annet jordskjelv og flom. Derfor vil det være ekstra stort behov for engler i tiden fremover.

Også informant nr. 9 har skytsengelen sin med seg hele tiden, men hun tar i tillegg kontakt med erkeenglene dersom hun har spesielle behov eller bare vil ha de sterkere med seg.

Hun føler seg privilegert over å ha englene så tett rundt seg, og ikke minst fordi hun har oppdaget at de er der. I en e-post før vi foretok intervjuet, skriver hun;

"For det er GLEDEN som kjennes best. Jeg føler mange ganger at jeg burde gå ut og "misjonere", slik at flere kunne få følt denne gleden. For den er så herlig! Men jeg tror ikke at det er tingen heller. Jeg må nok bare snakke stille om det til de som er interessert i å høre. Selv barna mine synes jeg er snål, men jeg vet at de har sine engler og føler meg trygg på at de blir ivaretatt."

Hun tror det er en mening med alt som skjer – hvis ikke ville alt bli meningsløst.

”Jeg liker å tro at man kan styre sin egen framtid og sitt eget liv, men erfaringene mine er jo at enkelte ting er fastlagt”, skrev informant nr. 14 til meg. Hun vet at det er noe mer mellom himmel og jord enn det vi kan fatte, og skulle gjerne visst hva det var. Hun er født med en ”overfølsomhet” som gjør at hun blant annet kan få en visshet om ting som skal skje i fremtiden, og får ofte varsler fra en mannsstemme. I en periode i ungdomstiden trosset hun informasjonen hun fikk for å motbevise at ting er forutbestemt, men fikk heller bevis på det motsatte. *”Det eneste jeg husker er at det var dumt av meg å ikke ta informasjonen på alvor”,* skriver hun videre, men husker ikke lenger de konkrete episodene.

For informant nr. 3 var engelens råd verdt å følge. Hun ønsket seg barn, men for å klare å bære det frem, måtte hun ikke jobbe. Budskapet fra engelen var å være hjemme og ta det med ro. Hun ber til Gud, og mener englene besvarer bønnene. Gud hjelper.

Informanten har et kristent livssyn, og fikk en følelse av at hun snart ville bli gravid slik budskapet gjaldt, men likevel ville hun ikke fortelle andre om opplevelsen sin. *”Og da tenkte jeg at dette her holder jeg for meg sjøl, for da tror folk at det har klikka for meg”.*

Hun har alltid trodd at det fantes engler, men trodde de gikk rundt usynlige;

”Det ba jeg ikke – at engelen skulle komme. Det var helt uventet den dagen, ikke i min villeste fantasi. Så jeg har tenkt ... hva er det? Så fikk jeg oppleve det, så jeg er glad for det, men jeg føler meg ikke verdig til det. Hvis du skjønner. Føler meg ... nei, det gjør jeg ikke. Fikk oppleve det – er litt uvirkelig”.

Informant nr. 8 ville ikke intervjues når mannen hennes var til stede i hjemmet, da dette var noe han helst ikke ville høre om. Hun tolket engelens møte som en bekreftelse fra Gud om at hun og hennes familie var blitt frelst;

”Det var veldig mektig. Det var ikke noe virrvarr eller noe sånt, det var bare et sus av store vinger. Og det suset var så mektig at det gjorde veldig inntrykk på meg. Og så kom det en sang som jeg gikk og nynet på, fikk liksom ikke taket på teksten med en gang, men etter hvert kom det; ”Det er makt i de foldede hender..”. Så gikk jeg og surret på den både formiddagen og da jeg kom hjem

og gikk oppover veien her. Så kom det andre verset at "...det er svar underveis, englene kommer med bud!". Da fikk jeg en slik aha-opplevelse, at det var bekreftelse på det jeg hadde bedt om. Det kjentes så godt da!"

Hun ber aldri til englene, men til Gud i Jesu navn – det er han som er frelseren.

Teksten *"Alle mine tider er i Herrens hånd"*, så informant nr. 5 foran seg, og har også tolket engleopplevelsene som en bekreftelse fra Gud. *"Det var så rart, som jeg så det med mitt indre øye. Det bare stod der, liksom"*. Som Pinsevenn er engler veldig reelt, men det er ikke mange som har opplevd det. Det er for mange i menigheten til at de kan fortelle om slike ting, sier hun.

Informant nr. 4 tror også at det kan være et guddommelig arrangement som reddet henne fra å falle ned kjellertrappen. Men hun tror på en annen Gud enn kristendommens. En Gud som er mye større enn det hun kan forestille seg, og at disse spesielle hendelsene hun opplever, er et tegn på at det finnes noe annet her.

"I det siste har jeg forresten bedt til erkeengelen Mikael, og da har jeg kjent at jeg har fått mye hjelp. Og så har jeg lest et sted.....ja det har jeg gjort når jeg skal fly – da ber jeg til erkeengel Gabriel, for det har jeg lest et sted at han passer på når vi er i fly, storm, på havet osv. Det har jeg gjort. Jeg begynte å lese om det".

"Og hvorfor jeg skulle være så heldig – mens andre er uheldige" kan ikke informant nr. 12 svare på, men hun skriver at hun har sin barnetro – og tenker at det er noen som leder og hjelper henne.

Informant nr. 17 vet heller ikke hva det er, men at det er hennes måte å føle seg "passet" på. Hun tror ikke på Gud, men ber til hjelperne hvis hun trenger beskyttelse;

"Trenger jeg råd, ber jeg hjelperne mine om råd. Akkurat som kristne gjør til Gud, du kan vel sammenligne det på en måte. Jeg synes ikke hjelpere eller engler er mer urealistisk enn Gud".

Også informant nr. 13 er usikker på hvor englene kommer fra;

”Om det er noen som har levd på jorden tidligere eller hva. Har litt vanskeligheter med å skjønne at gud kan passe på oss alle. Mulig han har englene som hjelpere?? Er ikke helt sikker på gud heller. Kan ikke si at jeg tror på han, men kan heller ikke si at jeg IKKE tror heller...”

Men hennes forhold til englene har helt klart blitt sterkere etter opplevelsen hun hadde, og skulle gjerne ha sett eller kommunisert mer og klarere med sine engler. I voksen alder (30 år) snakker hun lettere om hendelen hun opplevde som 13-14-åring, og har en venninne hun kan snakke med englene om. Hennes samboer har vært døden nær mange ganger, og når han leste annonsen min om englene, åpnet han seg litt med tanke på egne erfaringer.

Informant nr. 6 forteller ingen om englene, selv om hun har opplevd dem flere ganger.

”For meg så er det virkelig, og det holder for meg”, sier hun, samtidig som det ikke er viktig for henne at de andre ikke ser det. *”Jeg er helt overbevist at englene finnes.”*

I hjemmet sitt har hun engler på veggene, på puter i sofaen, på serviset, og på serviettene. Noen liker hun bedre enn andre, men alle gir henne trygghet og ro. Informanten tror at hennes tøffe oppvekst kan være en grunn til opplevelsen med englene, og at de er til stede for å passe på og redde oss. Men samtidig legger hun også til at; *”Mannen min ser bare figurer...”*. Som godt voksen ble hun kristen, og forteller om en gang hun var nedfor og ba til Gud at han måtte hjelpe henne. Snørr og tårer rant, og hun taklet ikke tilværelsen. Da hun gikk til postkassen fant hun en brosjyre om Thomas-messe. *”Du skal dit”,* var det en stemme som sa. Da hun kom til messen i kirken opplevde hun hele taket fullt av engler. Det var et tydelig svar.

I transe så informant nr. 10 at englene passer på oss; *”Ja, det har forandret meg som menneske”,* svarer hun på spørsmålet om hun forholder seg til englene i hverdagen – *”og jeg kommer aldri til å bli den samme etter det”*;

”Jeg har forholdt meg til engler i mange år, men etter den opplevelsen, som har forandret meg og hvordan jeg tenker, og hvordan jeg er her på jorden - forholder jeg meg til hver dag. Fra jeg står opp og til jeg legger meg. Jeg titter etter engler hele tiden. Jeg tenker på de før jeg legger meg, og...Føler at de er en del av livet mitt, rett og slett. Jeg lever like mye der som jeg gjør her”.

Hun tror på det åndelige, og hun tror på englene. Englene er en energi, en god energi fra tidligere gode mennesker. Etter hvert som verden blir mer og mer ”ond”, tror hun

menneskene vil bli mer åpne for de gode energiene. Det er en engleverden som styrer, mens vi menneskene er satt til å få unna de nødvendige tingene. Hun har snakket mye om englene og det hun sanser med barna sine. Ellers har hun vært veldig lukket om sine erfaringer, og tenkt at slike som henne ofte blir sett på som raringer. Men under transen fikk hun beskjed om å være mer åpen, så nå snakker hun om det hvis folk spør.

Informant nr. 1 og 18 har imidlertid et noe annet perspektiv på engleerfaringene enn de andre informantene. Nr. 1. har et "normalt" kristent livssyn, og tror det er en makt mellom himmel og jord som styrer oss. Og ved flere av sine erfaringer med engler har hun fått styrke til å hjelpe andre mennesker i kritiske situasjoner. Hun er sikker på at hun får hjelp av "noe", men vet ikke hva det er. Men når hun ber om hjelp til å komme seg ut av situasjonen hun selv befinner seg i, mottar hun ingen hjelp. Hun ga derfor uttrykk for en form for oppgitthet.

Og nr. 18 hadde fått et trøstende budskap fra en engel om at hun ville nå høyest, og trodde engelen skulle bringe noe godt meg seg. Hun hadde tidligere trodd at det fantes hjelpere, men hadde nå opplevd flere tragedier blant den nærmeste familien. Hun var meget bitter over all urettferdighet hun hadde opplevd i livet, og var redd det var for sent å oppleve engelens budskap.

Oppsummering

Det informantene forteller, er deres tolkning av disse spesielle opplevelsene. Og felles for alle informantene er at de har opplevd noe de har tolket som engler – uavhengig av hvilket livssyn de har. Men hva disse mennesker legger i sitt møte med engelen, er ofte knyttet til hvordan vi generelt ser på livet, og hva vi tror på. For mennesker med kristen livssyn har sin gudstro hvor englene spiller en rollen som budbringer, og de holder fast på denne. Det samme gjelder for de som mediterer til englene og bruker de som veiledning – de holder også fast på sin tro. Begrepet "noe" eller "noen" er imidlertid også mer brukt som forklaring på hva eller hvem som reddet eller hjalp dem. De mener det er engler som står bak, men for noen er det likevel vanskelig å forklare hva som ligger i dette.

Konklusjon på englenes egenskaper

Selv om menneskene har forskjellige forestillinger om englene, så oppleves de for de aller fleste som et positivt fenomen. De fremstår med godhet og varme, og er noe som redder, hjelper og trøster mennesker. Så ved å ta utgangspunkt i begrepene *form, bruk, funksjon* og *mening*, har jeg fått belyst forskjellige perspektiver på dagens engleforestillinger. Dette har fått frem hvordan englene har gitt seg til kjenne for noen mennesker, og hvordan disse menneskene har tolket og forholdt seg til opplevelsen.

Englene fremstår for menneskene i ulike former, på alle steder og til forskjellige tider. Og selv om den tradisjonelle oppfatningen av engler gjerne går ut på at dette er høyreiste og lyskledde kvinner med vinger, så er det få av informantene som har opplevd dem slik. Noen ser englene som kvinne- eller mannsskikkelser, både med og uten vinger, mens andre kan se forskjellige typer lys eller farger. De kan fremstå gjennom stemmer, eller lette fottrinn. Noen *føler* at englene er i nærheten, mens andre kan også fysisk kjenne dem. Opplevelsene er med andre ord både individuelle, subjektive og forskjellige.

Med utgangspunkt i de 18 informantene som danner grunnlaget for kildematerialet, har de opplevd englene ved å ha;

Sett engler:	13
Hørt engler:	8
Kjent engler:	7
Følt engler:	10

Årsaken til at antall registrerte ”formtilfeller” ikke er i samsvar med antall informanter, er at noen har opplevd engler flere ganger. I tillegg er det møter hvor englene fremstår på flere forskjellige måter. Og selv om flertallet av opplevelsene dreier seg om mennesker som har *sett* englene, så er det likevel ingen av formene som utmerker seg spesielt. Englene kan både høres, føles, kjennes fysisk eller sees.

Felles for alle informantene er imidlertid at uansett hvor overraskende møtet oppstod, så var det ingen som ble skremt av opplevelsen.

Noen av informantene forholder seg daglig til englene, noen tar heller kontakt ved større eller spesielle behov, mens andre igjen har blitt kontaktet av englene. Møtene er derfor ofte

relatert til menneskenes behov. Kontakten kan skje gjennom meditasjon, bønn – til Gud eller til englene direkte – gjennom englevakt eller nåde, eller gjennom syn. Ved meditasjon kan det se ut til at motivet for møtet ofte er veiledning eller råd i hverdagen, mens generell beskyttelse eller hjelp i spesielle situasjoner heller er motivet ved bønn.

Når mennesker søker kontakt med engler gjennom meditasjon eller bønn til Gud, Jesus eller englene direkte, fremtrer englene som respons på menneskers aktive handling. Det kan da sies at englene ”brukes” av menneskene, ved at de søker til englene for å få tilfredstilt individuelle behov gjennom trygghet eller motivasjon.

Av 18 informanter, har følgende antall søkt kontakt med englene gjennom;

Meditasjon:	7
Bønn til englene:	4
Bønn til Jesus/Gud:	4

Ved nåde eller englevakt, opplever mennesker engler uten å ha foretatt seg noe i forkant. De får bekreftet englenes tilstedeværelse ved at de blir reddet fra en eller annen kritisk situasjon. Men kildematerialet viser imidlertid også at englene kan fremtre uten at det foreligger nåde eller englevakt, da gjennom *syn*. Da viser de seg – enten for å gjøre noe i form av varsel eller budskap, eller bare for å bekrefte at den/de er der. Eksempelvis informant nr. 7, som opplevde at engelen bare ville vise sin tilstedeværelse for henne.

Englenes respons på bønn eller meditasjon kan se ut til å ha en funksjon i form av å hjelpe i spesielle situasjoner, gi generell beskyttelse eller ren veiledning. Når englene derimot tar kontakt med menneskene, er ofte situasjonen mer kritisk, og det foreligger et behov for mer akutt hjelp. Derfor kan det se ut til at englenes funksjon har en sammenheng med hvordan menneskene møter dem. De kan redde mennesker fra kritiske situasjoner, og de kan hindre at ulykker oppstår. Englene hjelper mennesker å ta avgjørelser i livet, og de motiverer og leder mennesker på rett vei. Englene har også en funksjon i forbindelse med døden. De følger mennesker på veien fra livet og inn i døden, og de får døden til å fremstå som noe ufarlig. Og for pårørende, betyr englene at de døde blir tatt godt vare på. På den måten har englene en trøstende funksjon.

Dette vil si at de menneskene som tar, eller søker kontakt med englene – kommuniserer et behov de ønsker å få tilfredstilt ved hjelp av engelens fremtreden og funksjon. Ved nåde eller englevakt er det derimot ikke mulig å vite hvordan behovet kommuniseres. Likevel foreligger det et behov, men motivet eller funksjonen er heller styrt av engelen. Derfor ser vi at *bruken* og *funksjonen* ofte kan gå i hverandre, og at det ikke alltid er lett å skille disse elementene fra hverandre, jfr. Linton.

Med utgangspunkt i opplevelsene disse 18 informantene har opplevd, har følgende tolkning av engelens funksjon vært;

Trygghet:	9
Trøst:	9
Veiledning:	7
Varsel:	10
Englevakt/nåde:	3
I forbindelse med død:	3
Helbredelse:	3
Bekreftelse:	4

Antall opplevelser er heller ikke her i overensstemmelse med antall informanter. Dette er fordi noen har opplevd flere møter med englene hvor funksjonen har vært forskjellig, samtidig som noen har opplevd møter hvor de har tolket flere funksjoner.

Det er heller ikke slik at den engleforestillingen mennesker sitter inne med før opplevelsene, nødvendigvis setter en norm for hvordan kontakten skapes. For det viser seg at de som selv søker kontakt, også kan kontaktes av englene ved andre anledninger. Eksempelvis informant nr. 4 som ber til erkeengel om beskyttelse i spesielle situasjoner, men som også opplevde englevakt da hun ble reddet fra å falle ned en kjellertrapp.

Engleforestillingene kan sies å inneha et personlig og individuelt aspekt. Med det menes at engelen og dens funksjon støtter opp under de allmennmenneskelige behov som foreligger. Og hva mennesker forklarer engleopplevelsene med, er som regel avhengig av miljø og livssyn. For noen er engler Guds sendebud, mens for andre er de veiledere og positive energier.

De 18 informantene legger følgende mening i begrepet ”engler”;

Guds svar på bønn/Guds sendebud:	5
Energi/kraft:	4
”Noe” mellom himmel og jord:	8
Ubesvart:	1

Så gjennom englenes form, bruk, funksjon og mening, har jeg fått belyst sider ved engleforestillingene som gir et bilde av hvordan mennesker i dag opplever og forholder seg til et overnaturlig fenomen de har tolket som engel/engler. Dette er forhold mennesker har opplevd, og som de tror på. I tillegg er det en opplevelse som preger deres syn på livet. Og selv om alle opplevelsene er forskjellige, har de en felles ting som binder dem sammen; det at opplevelsen er tolket som møte med engler.

Folketro

Fra overtro til folketro

Oppgavens formål er i tillegg til å belyse dagens engleforestillinger, også å sammenligne det innsamlede kildematerialet med et historisk materiale fra folketroen. I dette historiske materialet ligger det fortellinger om vetter, og hvordan folk opplevde og forholdt seg til disse vesenene.

Men før begrepet ”folketro” ble innført, var det ulike meninger om hva slike alternative trosforestillinger til religionen kunne inneholde. Det var nemlig kirkens menn som først satte rammer for hva som var tro og overtro. Fra opplysningstiden hadde troen sitt holdepunkt i den etablerte og offisielle religionen, mens overtro ble sett på som magiske og mytiske forestillinger som ikke kunne forklares fornuftig eller rasjonelt i henhold til vitenskapelige lover eller akseptert religion.

Den danske teologen Erik Pontoppidan (1698-1764) ga i 1736 ut avhandlingen *Everriculum fermenti veteris*, som beskrev hans tolkning av innsamlet overtro hos allmuen. Det kom klart frem at overtro og trolldom var en del av allmuens skadelige forestillingsverden, noe som skulle endres gjennom belæring og berikelse av prestene (Bugge Amundsen, 1999:14ff). Overtroen ble sett på som det omvendte bilde av den sanne tro, og noe som ikke hørte hjemme under forestillingsverdenen i det aksepterte religiøse samfunnet.

Og mens eliten mente overtro var hinsides all fornuft, tolket heller allmuen de uforståelige og uvanlige hendelsene som uttrykk for at overnaturlige vesener hadde vært på ferde. De søkte alternative forklaringer i overtroen når rasjonelle svar ellers kom til kort. På den måten var overtroen allmuens trosforestilling.

Begrepet "folketro" skriver seg fra den store innsamlingsperioden på 1800-tallet, hvor man begynte å vise interesse for bygdefolkets fortellertradisjon om de overnaturlige vesenene. Til å begynne med ble begrepet brukt synonymt med "overtro" (*Myte, magi og mirakel* 1999:10). Men mens "overtro" fremdeles ble ansett å være en tro utenfor det naturlige, ble "folketro" et begrep historie- og kulturforskere brukte om tradisjoner som kilde til landets og folkets historie (Bugge Amundsen, 1999:33). De mente opprinnelsen til nasjonens identitet var å finne hos allmuen, og startet dermed innsamlingen av kulturarven som var å finne hos bøndene. Det var her de skulle finne det opprinnelige, og det mest særegne av det norske ble trukket frem og rendyrket. Og gjennom innsamlingen av fortellinger og skikker, kom folketroen inn som en kommunikasjonsform og en virkelighetsforståelse.

"I tradisjonell forstand er folketro en rekke fellesmenneskelige forestillinger om naturmytiske vetter og overnaturlige krefter som levde side om side med den offisielle religionen, og lånte, brukte og omtolket elementer fra den, men bare sjelden erstattet den helt" (Hodne, 1999:11).

Folketroen gjenspeilte holdninger, verdier og normer i det samfunnet den var en del av. Men at folketroen var fellesmenneskelig, betyr ikke at alle trodde på det samme. Man forholdt seg både ulikt og selektivt til folketroen. Det som folk oppfattet som uforståelig og uvanlig, ble tolket som uttrykk for at overnaturlige vesener hadde vært på ferde.

Fortellingene bygget på forestillinger om at overnaturlige krefter lot seg påvirke av menneskenes atferd, og kunne fungere som et sett levereregler med tanke på hvordan man skulle beskytte seg mot de onde kreftene som omga dem i hverdagen. Religiøse skikker eller bønner kunne da være midler som ble tatt i bruk for å avverge ondt og skape trygghet. For eksempel måtte barn i Setesdal korse seg før de forlot huset. Hensikten var at Gud skulle passe på slik at ingenting ondt skulle ramme dem (Hodne, 2004:121). Også i følge Olav Bø, er det ikke bare er i folketroen vi kan lese om overnaturlige skikkelser, men at det finnes mange kilder til kunnskap om disse skikkelser på land eller i havet. *”Det var ikkje å undrast på at folk trudde”*, skriver han, *”når dei lærte at heile den heilage skrifta varr sann”* (Bø, 1987:10f).

Fortellingene gjenspeilte livet og hverdagen, og innholdet ble alltid tilpasset det miljø det ble fortalt i. På den måten har den folkelige forestillingsverdenen stadig vært preget av kontinuitet og endring. Folketro finnes i alle samfunn i hele verden, og er noe som knytter folk sammen. Derfor er folketroen en viktig del av kulturhistorien, slik den kommer til uttrykk gjennom bl.a. skikker, forestillinger, tro og fortellinger.

En av genrene innen fortellinger er sagn. Sagn er fortellinger som utga seg for å være sanne, og som gjenspeilte menneskenes tro og forestillinger. Naturmytiske sagn handler om møter mellom mennesker og overnaturlige krefter eller vesener, og beskrev hvordan de da burde forholde seg til dette. En kombinasjon av folketro og realisme ble dermed fanget opp i fortidens ”virkelighet”, og var samtidig med på å påvirke folks holdninger til det overnaturlige (Norske segner 1995:34). De fleste sagn vi kjenner fra nyere folketradisjon ble altså innsamlet på 1800-tallet, den gang ble begrepet ”folketro” brukt synonymt med ”overtro”. Og fortellinger om de trusler naturen farer med, i form av møte med troll, nøkken, alver og det underjordiske huldrefolket, er noe som ofte går igjen i de gamle sagnene. Men vi har også overnaturlige vesener som hjelper...

Vetter - overnaturlige vesener i folketroen

”Det vart sagt at folk som var synske, kunne sjå korleis det vrimla av vetteskapnader i naturen” (Bø, 1987:14).

I folketroen finner vi fellesmenneskelige forestillinger om menneskets møte med overnaturlige vesener eller krefter. Begrepet ”vetter” (norrønt vættr) er i folketroen en

fellesbetegnelse for overnaturlige vesener som holder til enten nær mennesker eller ute i naturen. Og gjennom spesielle hendelser ble vettene en slags ”personbeskrivelse” av de naturkreftene som var på ferde. Dette var forestillinger om gode og onde makter som menneskene måtte forholde seg til på forskjellige måter, og det var spesielt viktig å unngå deres straff eller hevn. Når folket støttet på noe uforklarlig eller skremmende ute i naturen, var folketroen en fortolkningsmetode som de resonnererte og handlet ut ifra (Hodne, 2004:8f). På landsbygda fantes landvetter som huldrefolk og alver, mens sjøvettene holdt til langs kysten og ved vann. Og for folk som var nær tilknyttet naturen gjennom arbeid eller bosted, hadde vettene en naturlig rolle i hverdagen. De hadde den samme holdningen til vettene som de hadde til naturkreftene, slik at ønsketekning var sentralt i troen på vettene. Et ønske om å ha de gode vettene på sin side. Og i sin omgang med disse usynlige vesenene, hadde de mange tradisjonelle atferdsregler de måtte følge. Visse ritualer og regler kunne da fremføres for å vise at de respekterte det overnaturlige, noe som ville føre til et gjensidig og godt forhold til maktene. ”*Tvi, tvi unna vegen! Passa deko no, de so unde æ!*”, kunne man for eksempel si før man slo ut vaskevannet etter at det var blitt mørkt. Da unngikk de å kaste vann på barna til de underjordiske, noe som igjen kunne ha ført til hevn (Hodne, 1995:25). Hjelp og omsorg fra landvettene skapte trivsel og velstand på gården. De var ukjente og lunefulle, men likevel ofte både lokkende og vakre menneskelignende vesener. Vettene i folketroen kunne skape seg om og låne trekk av hverandre, så det kunne av og til være vanskelig å skille de forskjellige fra hverandre. Og ved at de ble omformet og tilpasset det miljøet de var i, var dette noe som mennesker på forskjellige steder forholdt seg til.

Tidligere forskning på overnaturlige fenomen

Engler og andre overnaturlige fenomen har tidligere blitt studert ved å ta utgangspunkt i forskjellige kulturelle perspektiver.

I boken *trollmakter og godvette* gir Olav Bø en bakgrunns- og opphavsforklaring på troen og forestillingene om overnaturlige vesener i norsk folketro. Han skriver at det var vanskelig å velge ut hvilke vesener som skulle tas med, men han plukket ut de som vanligvis betraktes som vetter i folketroen. Gjennom tidene har de forskjellige vettene mer

eller mindre endret karakter, og Bø syntes det er godt gjort at tradisjonen har klart å holde de alle fra hverandre. Det er ikke bare alvene og huldrene som har store likheter;

”Vi talar ikkje så mykje om tussar lenger. Nissen har teki over, med dei innslag til presentasjon som nye tider krev. Men i tradisjonen kan vi lese mykje om alle typar av småfolk, frå alle kantar av landet. Og spelemennene spelar slåttar som ein gong er lærde frå det underjordsfolket som ville vere menneska nær og likt”. (Bø, 1987: 47)

Ørnulf Hodne har skrevet flere bøker om overnaturlige vesener i folketroen, og i *Vetter og skrømt i norsk folketro*, gjør han systematisk rede for de han anser som de viktigste, de mest livskraftige og de best dokumenterte innen tradisjonen. Og i motsetning til Bø, har han for eksempel valgt å ikke ta med alvene, men heller tatt med gjengangere. Begge disse forskerne gir imidlertid en grundig innføring om de vetter og forestillinger jeg vil sammenligne englene med.

Jeg vil ta utgangspunkt i forskningen av de mest kjente vettene vi har fra folketroen, og kort vise hvilke særegne trekk de innehar samt hvordan folk forholdt seg til dem. De vettene jeg har valgt ut er de vi kan finne mange fortellinger om i folketroen, samtidig som jeg mener det er vetter folk flest i dagens samfunn også kjenner best til. Det er vetter som vi har en relasjon til gjennom litteratur, kunst og kultur, og som vi mest sannsynlig også kan knytte forskjellige forestillinger til. For fortellinger om *gjengangere* eller *spøkelser* er fremdeles aktuelt og alltid spennende å høre om, og med litt fantasi i skogen kan en se for seg både *alver*, *huldrefolk* og *nøkken* rundt stubber og tjern. Og på lik linje antar jeg *sjøvettene* fantaseres om den dag i dag langs kysten – dog også i en noe annen grad enn i folketroen.

I boken *DET GÅTEFULLE NORGE*, har Ørnulf Hodne samlet materiale om hvordan mystiske steder, sagn og folketro har en plass og funksjon innenfor folks virkelighetsoppfatning. Langs norskekysten var overnaturlige krefter spesielt knyttet til ekstreme naturforhold, så for sjøfolk var det for eksempel ekstra viktig å få hjelp fra høyere makter til å beskytte seg mot de onde naturkreftene som kunne herje. Havmannen var en sjøvette som ga varsler. Når han ble observert stående rett opp av havet, var dette et sikkert tegn på at storm og ulykke var på vei. Varslet slo som regel aldri feil, så det var best å avslutte fisket og komme seg hjem. En annen sjøvette som gikk igjen og varslet uvær, drukninger og nye forlis, var draugen. Ifølge folketroen, var draugen en fredløs gjenganger

som var omkommet på sjøen og bare hadde fått en våt grav istedenfor å bli gravlagt i vigslet jord. Disse sjøvettene varslet om uvær og forlis, men også om gode fiskeplasser. Varslene fungerte som viktige leveregler i sjøfolket hverdag. Det gjaldt derfor å føye dem – ikke provosere dem. Fiskeryrket var imidlertid preget av usikkerhet på flere kanter. Fisken var selve levebrødet; så sviktet fisken, sviktet også fortjenesten. Var man derimot hensynsfull mot marmelen, ga den lykke, og de kunne få så mye fisk de ville. Mange fine fiskeplasser skal ha blitt funnet takket være en marmel eller havmann. Så gjør en vel i mot dem, går det en godt og man belønnes. Gjennom forskjellige fortellinger viser tradisjonen at for å kunne mestre de utfordringer som hverdagen og arbeidet bød på, trengte folk beskyttelse mot de fiendtlige kreftene som omga dem og truet deres helse, liv og livsgrunnlag (Hodne, 2004:7).

Jochum Stattin tar i sin bok *Näcken*, opp hvordan fortellertradisjonen om overnaturlige vesener på 1800-tallet bl.a. er forklarende, og samtidig skapte et samhold mellom mennesker på den svenske landsbygda. Nøkkentradisjonen var kulturelt betinget, og viser hva folk på forskjellige steder oppfattet som skremmende i hverdagen. Dermed gir fortellingene gir et innblikk i hvordan de levde og tenkte, og samtidig hvordan de forholdt seg det han med fellesbetegnelse kaller ”nøkken” (Stattin,1992:58). Nøkken uttrykte menneskenes behov for å kontrollere omverden, samtidig som den kunne forklare unaturlige eller ulykkelige hendelser. Vann var noe det ofte knyttet seg ulykker til, og nøkken ble ofte brukt som begrunnelse for at drukningsulykker skjedde. Han ble sett på som en lur og farlig sjøvett, som var kjent for å lokke til seg mennesker for så å drukne dem. Han holdt til på steder hvor barn og ungjenter ikke burde oppholde seg, og var spesielt farlig på tider hvor det var mørkt. Nøkken satte dermed grenser for hvem som måtte være mest forsiktig, og når det var mest farlig å ferdes ved vann. Å bryte grensene, kunne da for eksempel straffes med drukning. Det handlet derfor om å stå imot sine lyster, og følge gjeldene regler i samfunnet.

Ved å ta utgangspunkt i tekster nedskrevet for 40 – 50 år siden, ønsker han å forstå menneskenes opplevelser og fortellinger om det uvanlige, og hvordan dette preget deres livssituasjon. Stattin har dermed et annet tids- og romperspektiv enn det jeg har valgt å fokusere på, ved at han tar utgangspunkt i å forstå hvordan folk tenkte på landsbygda før.

Også Ann Helene Bolstad Skjelbreds bok *Fortellinger om Huldre – fortellinger om oss*, er et studie av menneskers forhold til overnaturlige vesener. Her beskrives hvordan bondefolket en gang forholdt seg til huldrefolket, samtidig som hun trekker linjer frem til nåtiden ved å analysere fortellingene ut ifra dagens referanseramme. Hun setter dermed gammelt materiale inn i ny kontekst, og viser hvordan huldrefortellingene fremdeles er aktuelle. Huldrefolket kunne være brysomme og pågående, og farlige naboer til folk og fe. Men holdt man seg venn med dem og viste respekt og hensyn, kunne de være både snille og hjelpsomme. Når for eksempel folket kom på setra med buskapen, var det vanlig å banke på døra og spørre de underjordiske om de kunne få lov til å være der sammen med dem og bruke husene. Sånn sett levde menneskene og huldrefolket side om side, noe som var greit så lenge menneskene stelte pent med dyra og innordnet seg folketroens regler. Det var også viktig at folket på stolene respekterte tidspunktet de skulle reise hjem. Dro de ikke hjem til de faste flyttetidene, kunne huldrefolket straffe både dyr og mennesker. På den måten satte huldrefolket grenser på tid og bruk av steder hvor menneskene skulle oppholde seg. I tillegg til å kontrollere menneskers bruk av naturen, hadde de også en sosial funksjon. Ved overgangsfaser i livet var de underjordiske spesielt farlige, men disse utsatte periodene ble ofte reddet av et kristent ritual. Før dåpen var for eksempel småbarn ekstra utsatt for fare, da huldrefolket var kjent for å stjele små menneskebarn og heller legge igjen sin egen hulderunge der i stedet. Denne tradisjonen om byttinger handler om foreldre som plutselig oppdager at deres tilsynelatende friske og vakre barn utvikler seg avvikende fra det ”normale”, og at dette ble forklart med at barnet som nå lå der egentlig tilhører huldrefolket. Når det gjaldt gifteklare kvinner og menn, så kunne de risikere å bli bergtatt rett før sitt eget bryllup. Essensen i disse fortellingene er at ekteskap gir kontrollerte rammer for seksualitet. I sagnene om bergtaking, går det igjen at huldrefolket lokker med seg mennesker inn i berget. Folk som forsvant i skog og utmark, kunne senere ofte fortumlet fortelle at de hadde blitt lokket og holdt fanget av huldrefolket. Det er vanskelig å gi en sikker tolkning på disse bergtakningssagnene, men det kan være en forklaring som ble benyttet hvis folk hadde gått seg bort i skogen, hadde vært utsatt for epilepsianfall eller lignende, blitt overfalt, eller regelrett beskriver et ungdomsopprør.

Huldrefolket kunne skape seg om og fremstå som forskjellige skikkelser, avhengig av deres motiv. De var både forførende og farlige, gavmilde og krevende, normsettende og forklarende, samtidig som de satte grenser for menneskenes bruk av naturen. Det gjaldt derfor å finne balansen mellom ønske og risiko, innmark og utmark, kultur og natur.

De fleste fortellingene vi hører om, handler om at menneskene straffes fordi de ikke stiller pent med naturen eller dyrene. Men likevel viser det seg at halvparten av møtene med huldrefolket skildrer udramatiske hverdagshendelser hvor huldrefolket kun ønsker å bekrefte sin eksistens (Bolstad Skjelbred, 1998:28). På den måten kan det være opptil menneskene å bestemme hvordan huldrefolket senere skal fremstå. Både Stattins og Bolstad Skjelbreds studier er rettet mot menneskers forhold til et overnaturlig vesen, men de er likevel analysert ut ifra forskjellige teoretiske posisjoner og med forskjellige målsetninger. Nøkken og huldrefolket er overnaturlige vesener som hjelper eller straffer, de setter grenser og de forklarer, samtidig som de både er synlige og usynlige for menneskene (Bolstad Skjelbred, 1998:12).

På lik linje som huldrefolket, er også alvene menneskenes usynlige naboer. Jeanette Sky er dr.art. i religionshistorie, og gjennom boken *ALVER. Naturens barn – kulturens skapninger*, tar hun med leserne på en reise gjennom folketro og populærkultur, på leting etter alvene. Gjennom ulike utforminger, tradisjoner og kulturer, ønsker hun å beskrive hvem og hva disse overnaturlige vesenene er. Alvene har nemlig flere likhetstrekk med andre overnaturlige vesener i folketroen, og må også omgås med respekt og forsiktighet. Alvene har forskjellige navn i ulike kulturer, og den engelske betegnelsen *fairy* kommer fra det latinske ordet *fata* eller *fatum*, og knytter dem til skjebnen. Deres egenskap er dermed at de kan forutsi eller bestemme menneskets skjebne (Sky, 2003:26f). De kan være erotiske, og kan lokke på menneskene for til slutt å stjele dem. Beretninger om byttinger og bergtaking er derfor noe som ofte går igjen i de sagn som forteller om menneskers møte med alver. I folketroens beretninger om alvene skildres et lykkeland med store rikdommer, samtidig som det fremkommer advarsler mot å la seg fange av dem. Deres sosiale funksjon var å gi retningslinjer for orden og oppførsel, og samtidig kontrollere at disse ble overholdt. Brudd på samfunnets normer forårsaket straff fra alvene. Samtidig hadde de en forklarende funksjon ved at de kunne forutsi menneskenes skjebne, noe som gjorde at de ”fikk skylden” for å ha påført mennesker skade eller sykdom. Derfor var det viktig å holde alvene på avstand. Det gjaldt å behandle alvene og deres opprinnelige gjenstander med respekt, for da ville skjebnens lykke følge hele generasjoner (2003:39). Sky påpeker at alvene stadig får nye roller de skal fylle i samfunnet, og at de tilpasser seg også dagens forestillingsverden. Ut i fra vår tradisjonelle oppfatning av alvene, kan vi kanskje også si at dette er den vetten som utseendemessig er mest lik englene. Dette fordi de gjennom

kunsten ofte fremstilles som vakre og lysende kvinneskikkelser med små englevinger. I tillegg er de også – på lik linje som englene – populære vesener i dagens samfunn. Særlig har det vært stor fokus på alvene etter Tolkiens film om Ringenes Herre.

I boken *Hinsides*, er det samlet forskjellige artikler som hver for seg setter fokus på alternative trosforestillinger, men med et felles ønske om en forklaring og forståelse av samtidens overnaturlighet og overtro. Det fremgår i den sammenheng at begrepet ”overtro” har fått en betydning på lik linje med ”folkelig” eller ”alternativt”, og at det ikke lenger er et begrep som bare forekommer i negativ betydning. For i en tid da teknologien har kommet så langt at rasjonelle forklaringer kommer til kort, viser det seg at vi heller søker alternative forklaringer (Grongstad, Hylland, Pettersen (red.), 1999:7f).

Velle Espeland tar her i sin artikkel *Spøkelse og spøkelseshistorier – dei daude iblant oss*, utgangspunkt i hvordan spøkelser kan fremtre for menneskene, og får dermed frem fem kjennetegn som beskriver spøkelsene; Det første er *auditive* spøkelser, som er de vanligste og de som vi hører. Deretter er det de *visuelle* spøkelser som kan sees, de *taktile* spøkelser som tar på oss, de *odorative* som kan luktes, og til slutt de *ekstrasensuelle* som vi ikke kan sanse men som vi likevel kjenner er der (Espeland, 1999:157ff). Artikkelen viser at både englene og spøkelsene – og opplevelsene med disse vesenene - har flere likhetstrekk, og spøkelsesfortellinger som fremgår i artikkelen kunne gjerne også ha vært fortellinger om opplevelser med engler. Eksempel på dette er den første spøkelseshistorien artikkelen starter med; ”*Ein kveld eg var ute og gjekk, så eg ein skapnad gå framfor meg på vegen. Plutseleg forsvann skapnaden i lause lufta*” (1999:153). Espeland bruker også betegnelsen *verneengel* om spøkelset han beskriver i en gammel spøkelseshistorie, som handler om et barn som ble passet på av en hvitkledd kvinne.

Fortellingene om spøkelser eller gjengangere handler om døde mennesker som går igjen for å gjøre opp for seg og rette opp feil eller tragedier som skjedde i deres liv. De er ikke farlige, men ble heller betraktet som masete og plagsomme. Men ble de hjulpet med problemet sitt, sluttet de å gå igjen. Både spøkelser og engler kan ses, høres og kjennes, og de kan gå gjennom vegger, sveve i luften og være gjennomsiktige. Men i motsetning til englehistorier, som noen kvier seg for å fortelle, er spøkelseshistorier ofte et spennende innslag i hverdagen (Espeland, 1999:153ff).

Vettenes fellesnevner

Felles for vettene i folketroen er at de er overnaturlige vesener, og som på en eller annen måte har en relasjon til menneskene. Noen omtales som snille, mens andre onde – noe som ofte avhenger av hvordan menneskene forholder seg til dem. De kunne fremtre både synlige og usynlige, og de kunne skape seg om. Vettene har alle en funksjon, og de spiller en viktig rolle både for individet og samfunnet generelt. I folketroen blir overnaturlige vesener ofte fremstilt som onde skademakter, og som da spesielt forklarer årsaken til farlige krefter og naturprosesser. Men de kunne også varsle folk om ulykker og naturkrefter som var på vei. Hvis folket da ikke fulgte de retningslinjer som fremgikk av varselet, ga dette konsekvenser i form av straff fra naturmaktene.

Og hva de onde maktene kunne utføre hvis man ikke oppførte seg riktig, ble også brukt pedagogisk i barneoppdragelse og grensesetting. Man ønsket dermed å få sosial kontroll gjennom skremsel. Nøkken satte for eksempel grenser for hvor barn og unge kvinner ikke skulle oppholde seg etter mørkets frembrudd. Nøkken kontrollerte disse grensene, og kunne straffe menneskene i form av drukning dersom reglene ble brutt. Men i tillegg til at tradisjonen handlet om grensesetting, hadde den også en forklarende funksjon på ulykker som inntraff.

Men ikke alle vettene er onde. Ofte foreligger det et gjensidig forhold som bygger på tjenester for hverandre. Vi ser at huldretradisjonen bygger på et samspill mellom de underjordiske og menneskene, og det var viktig å respektere hverandre. Det gjaldt å behandle hverandre, dyra og naturen pent. Men også her – hvis menneskene bryter de grenser som er satt, ble de straffet.

Både huldrene og alvene kunne fremstå som forførende, og deres vesen kunne lokke mang et mannfolk med seg. Moralen var derfor rettet mot viktigheten av å styre sine lyster og ikke la seg friste, samt at utroskap ikke var noe som hørte inn under ekteskapet. Samtidig advarte fortellingene om spesielt utsatte perioder i livet, som for eksempel i tiden før barnet ble døpt. Byttingtradisjonen handler om barn som blir byttet med huldreunger i tiden før dåpen, og gir foreldre en forklaring på hvorfor deres barn ikke utvikler seg ”normalt”.

Andre vetter hadde en funksjon å gi varsler. Gjengangere og draugen gjorde egentlig ikke menneskene noe vondt uten å plage dem. Draugen kunne varsle forlis og uvær, og gjengangere hadde ofte noe uoppgjort de ville gjøre opp for seg. Felles for disse var også et ønske om å bli gravlagt i vigslet jord.

Troen på vettene og deres makt over naturforholdene, gjorde at folketroen fungerte som allmuens praktiske religion. Det vil si at den ga retningslinjer om hvordan menneskene skulle forholde seg til hverandre, ovenfor samfunnet, og til naturen, samtidig som det forklarte hvorfor ting skjedde. Vettene hadde også en kontrollerende funksjon, og satte grenser. Og ble ikke folketroen gjennom samfunnets regler fulgt eller respektert, kunne dette resultere i en straff i form av voldsomme naturkrefter. Ønsket folk derimot naturens gode makter på sin side, gjaldt det å følge gjeldene regler.

Komparasjon engler vs. vetter;

Ved å holde fast på elementene form, bruk, funksjon og mening, vil jeg nå foreta en komparasjon av dagens engleforestillinger mot ulike utsagn om vettene fra folketroen. Denne sammenligningen vil vise fellestrekk og ulikheter i dagens engleforestillinger, i forhold folketroens vetter.

Form

Gjennom fortellinger har både engler og vetter fått en tradisjonell form som gjør at vi gjenkjenner fenomenet. Likevel har de den egenskapen at de kan være usynlige, eller skape seg om til forskjellige skikkelser og fremstå i ulike former.

Tar vi imidlertid utgangspunkt i den tradisjonelle fremstillingen om at englene er lyse kvinnelige skikkelser med vinger, er det engler og alver som er mest like utseendemessig. Men i følge de som har opplevd engler, kan de også vise seg som menn, i alle aldre, med forskjellige klær og både med og uten vinger.

Også engler og gjengangere kan i enkelte tilfeller beskrives som like utseendemessig, som for eksempel jenta som gikk igjen i Søgne; ”*Flere ganger så folk henne gå og lete etter noe ved stabburstrappa, hvit som en engel.*” (Hodne, 1995:45). Velle Espeland bruker

betegnelsen spøkelse om gjengangere, og har satt opp fem kjennetegn for hvordan dette fenomenet oppleves; De kan høres, sees, de kan ta på mennesker, de kan luktes og en kan føle at de er der. Det vil si at ser vi bort i fra de som kan luktes, så viser kildematerialet at engler har de samme kjennetegnene som spøkelsene. Englene kan også sees, høres, kjennes fysisk og føles. Og det at begge fenomenene kan være så like utad, gjør at det i noen tilfelle også kan være vanskelig å skille dem fra hverandre;

Informant nr. 9 opplevde noe hun den gang tolket som spøkelse;

”Det er fordi atte det er ved den gamle (...) -veien, og det huset var bygd ved den veien. Jeg hadde aldri sett spøkelse, og aldri trodd jeg skulle se det heller, og så ligger jeg der og så..., i sengen min, og så merker jeg at det er noen i rommet. Og der er det en mann. Han har grå klær, men han var ikke gammel, grå gammeldagse klær, grå sekk. Tar han på fersken akkurat da han skulle til å gå, og det var ikke noe vondt, skummelt eller farlig. Det eneste jeg følte var at nå må jeg snu meg, så denne mannen får gå videre. Og det gjorde jeg, og borte var han liksom. Det var mitt møte med spøkelse. Men om det var engel eller hva det var, det har jeg aldri reflektert over. Men det var i hvert fall ikke levende. Men det ville jeg kanskje ha kalt en engel, hvis det... Når jeg tenker på andre som kaller noe sånt no for engler. Det kunne jeg kanskje funnet på å gjort, men det har ikke falt meg inn. At det var det.”

Informanten ble ikke skremt da hun oppdaget mannen i rommet, og ut ifra opplevelsen som beskrives, kunne mannen også ha vært en engel. Men selv om hun ved andre tilfeller har opplevd mannlige engler, falt det henne likevel mer naturlig å tro at akkurat denne mannen var et spøkelse.

Det finnes også andre fortellinger om opplevelser med spøkelser – som gjerne også kunne ha vært fortellinger om engler. På slutten av 1800-tallet opplevde en kvinnelig gjest på Hoff prestegård følgende;

”Noe over midnatt våknet hun og hadde følelse av at hun ikke var alene i rommet. Hun hadde så vidt fått søvnen ut av øynene da hun plutselig skvatt til. Det stod en skikkelse ved siden av sengen! I rommet var det ikke mørkere enn at hun tydelig så at det var en mann. Hun kunne til og med se ansiktet hans. Men det var en slik ro over mannen at da den første umiddelbare

forskrekkelsen var over, følte hun ingen redsel for han, til tross for at hun snart forsto at det ikke var et levende menneske, men et gjenferd, som sto ved sengen hennes". (Hohle, 1978:65)

Denne fortellingen ligner veldig på opplevelsen informant nr. 13 fortalte, da hun så en mannlig engel "flyte" bortover gulvet.

En annen historie i samme bok handler om et spøkelse fortelleren omtaler som "henne";

" – Da fikk vi øye på en skikkelse som kom bortover fra stabburet og gikk forbi bryggerhuset".

...

"Ble dere redde? Nei, vi gjorde ikke det. Jeg var aldri redd når jeg så

"henne", og det var mange, mange ganger på de tre kvart årene jeg tjente på mo."

Denne "henne" beskrives som en lys og klar skikkelse, og som på en måte svedde over gulvet (Hohle, 1978:100f).

Både engler og spøkelser fremstår som begge kjønn, og begge har den egenskapen at de kan "flyte" i luften og forsvinne gjennom speil og vegger. Som englene kan også de fleste vettene skape seg om til forskjellige skikkelser. Nøkken fremstår for eksempel som hest eller spillemann, og huldra som vakker ungjente eller mannens kone. Både huldra og alven kan begge være feminine, og ha en forførende mine. Men ofte blir de gjenkjent av spesielle kjennetegn de har; huldras hale, og alvenes vinger. Englene derimot har ingen slike kjennetegn som gjør at de "røper" sin identitet, det er bare noe menneskene *føler* eller *vet* gjennom opplevelsen.

Hulder kommer av det norrøne ordet "huld", og betyr usynlig. Og på lik linje som huldrefolket er også englene usynlige for menneskene, men de har begge den egenskapen at de kan gjøre seg synlige.

Vettene var tilpasset stedsforholdene, og varsler ble tolket ut ifra de farer som truet i hverdagen. På sjøen var det ekstra viktig å tolke sjøvettenes varsler, da naturkreftene kunne være skumle. Rop på sjøen varslet kystfolket om gamle forlis, samtidig som det advarte mot nye (Hodne, 2004:65). Så selv om varsler kunne være med på å redde folk *fra* ulykker,

kunne varslet også komme etter en ulykke hadde skjedd, og heller gi folk en forklaring på hva som *hadde* skjedd.

Havmannen var stor og varslet uvær ved å stå rett opp fra sjøen, mens marmælen var liten og ble ofte trukket opp i båten sammen med fiskegarnet. Draugen symboliserte derimot sjøfolk som var omkommet på havet, og lignet en gammel fisker i skinnstakk (Hodne, 1995:133). Felles for sjøvettene var at de varslet uvær eller nye ulykker, enten ved å vise seg eller gjennom rop; *”Blandet ”røster” seg med drønnet, kalte de det ”værrop” eller ”sjørop”, fæle nødscrik som kom fra dem som tidligere hadde druknet der ute, og som nå advarte sjøfarende mot samme slags uvær som tok dem av dage”* (Hodne, 2004:65).

Det finnes imidlertid ingen opplysninger som tilsier at englenes form er tilpasset forskjellige stedsforhold, slik vi kan lese om vettene.

Oppsummering

Både engler og vetter fremstår gjennom syn, hørsel, følelse og fysisk kontakt.

Felles for engler og vetter er at de både er usynlige og synlige for mennesker, og at de kan fremstå i ulike former. Dette gjør at de enkelte ganger kan være vanskelig å skille fra hverandre. Forskjellen ligger imidlertid i at vettene kunne ha spesielle kjennetegn og faste skikkelser de skaper seg om til, noe som gjorde at folk kunne kjenne dem igjen. I tillegg var de tilpasset stedsforholdene. Englene har derimot ingen formmessige kjennetegn, men menneskene *vet* likevel at det er engler de opplever. Så mens engelens form kan sies å være menneskeskapt, kan det heller se ut til at vettene form er skapt gjennom tradisjonen.

Bruk

Vettene ble sett på som personbeskrivelse av naturkreftene, og noe folk forholdt seg til i hverdagen. Det var forestillinger om gode og onde makter, og det gjaldt å ha godvettene på sin side. Noen av vettene ønsket folk derfor å komme i kontakt med, mens andre vetter burde de holde på avstand. Under dette punktet vil jeg sammenligne hvordan folk tok kontakt med vettene, i forhold til hvordan engler nå kontaktes.

Langs norskekysten var for eksempel troen på overnaturlige krefter spesielt knyttet til ekstreme naturforhold, så innen den maritime folketroen gjaldt det spesielt å ha med seg godvettene i båten. Disse godvettene ble fremkalt ved hjelp av riter, eller regler eller formularer som var i pakt med folketroen;

”Eg gjev deg ein dram, at du ber meg lukkeleg att og fram.” ”Det budde usynlege vette i han.” (Hodne, 2004:57)

Redningen kunne også være å ofre en vott eller et klesplagg slik at sjøvetten ikke skulle fryse. I et sagn kan vi lese følgende varsel fra havmannen etter at en los på en båt hadde kastet ut en langbukse til han;

”De blåna i sky,

de svortna i hav.

Ro heim du mann

Så langboksa gav”. (Norske Segner, 1995:82)

Folk ba altså godvettene om hjelp gjennom ritualer. Ritualer er i denne sammenheng en bestemt handling som utføres ved behov, og med det formål å kunne kommunisere og samarbeide med vettene (Bringéus, 1990:158ff). Men når englene søkes gjennom meditasjon, er også dette en form for ritualer som utføres. Gjentakelse ligger i meditasjonens natur, skriver Winfried Walther, og beskriver to måter vi gjennom meditasjon kan komme i kontakt med englene på; Det ene er en målrettet besinnelse hvor tankene enes over et konkret tema, og det andre er at gjennom en dyp avspenning hensettes en annen bevissthetstilstand som gjør at man oppnår forbindelse med en oversanselig verden. Og når dette nivået er nådd, kan vi spørre englene om nesten alt, skriver han. På bakgrunn av denne beskrivelsen, kan det se ut til at meditasjon er en form for rituale som utføres for å kommunisere med englene. En vesentlig forskjell er imidlertid at ofring ofte var en del av ritualets form i folketroen, mens englene ikke krever noe fra menneskene. De ber ikke om noe tilbake, sier Winfried Walther, men de gleder seg heller på våre vegne. Likevel finnes det i folketroen fortellinger som gir eksempler på bønn til englene, og eksempler hvor det foregår en ofring; For fiskere fra Saltdal hadde lenge en mannsfigur som representerte skytsengelen, stående på rorkulten. Og skipperen hadde bestemte ritualer da han skulle ofre til denne skytsengelen. En fisker født i 1855 forteller;

”so brukte dei å skjenke ein dram for kvar større odde dei før framum. Skipperen drakk so det kunne vera pålag 1/3 att i glasset, so kasta han det som var att av skjenken attover hovudet på seg til skjenk åt skydsengelen” (Hodne, 2004:56).

Det som sies i forbindelse med ritualene, kan sammenlignes med bønn. I *Norveg 16* kan vi lese følgende bønneformularer som ble sagt når folket kom på stølen;

”Gu` dag o takk før sist! No kjem e att, e. No få mø veragoe vene so før o vera snille ve i nan”. – ”Gu` dagte dikkan! No koma mø atte o spørja dikkan um mø ska få vera ei stund i år me. Mø ska `kji gjera dikka noko vondt. Mø ska få so gødt rum her alle”. (Solheim, 1973:189)

De ber om godt samarbeid med de underjordiske, og i noen tilfeller kan også Guds ord nevnes i disse formularene;

”No lat oss i Guds navn få leva i fred her i summar”.

Når folk kom på setra var det altså bestemte ritualer som måtte gjøres for å vise huldrefolket respekt, noe som gjorde dem både snille og hjelpsomme. Ved å ha de gode maktene på sin side, følte folk at både de og buskapen var beskyttet mot onde krefter som herjet i naturen. Og når de forlot setra, takket folk huldrefolket for lånet.

I andre tilfeller kunne formularer sies for å få bort - eller verne seg mot vettene i et konkret tilfelle;

Om man skulle bada, skulle man sätta en nål i ett näckblad och skrika högt: Näck, näck, nålatjuv, far din va en stålatjuv, å mor din va en frilla, gick i alla byar å gjorde småbarn illa. Då kunne man bada utan fara sen”.

(Stattin, 1992:36)

Gjennom ritualene bes det om beskyttelse i spesielle situasjoner, om generell beskyttelse, eller det foreligger en takk. I folketroen ble ritualene kalt aktiv varseltaking når bestemte handlinger ble utført hvis folk ønsket svar på noe (ariadne). Vi kan se at i noen tilfelle utføres ritualer i form av formularer for å få kontakt med vettene, mens i andre tilfeller er formålet heller å få vettene bort. Alvene var for eksempel spesielt aktive og farlige rundt

midtsommer, men å gjøre korsets tegn eller uttale bestemte formularer, ville få dem til å holde seg på avstand (Sky, 2003:20).

Og som det er med englene, var det ikke alltid at menneskene kunne styre vettene fremtreden. Når vettene viste seg, kunne dette ofte tolkes som varsel på at noe har skjedd eller kom til å skje;

”När de såg lyse på Toften om kvällarna, så sa de att det var näcken. Min mor, som var född i Gäddvik, rodde en kväll över Toften. Hon hade varit borta ock skulle hem. Då fick hon se det där lyset ock hon tyckte att det följde efter henne. Annars sa de, att näcken var som en häst. De hadeden tron förr, att när de fick se lyse på sjön, då skulle någon snart komma att drunkna. Det där lyset var ett förebud”. (Stattin, 1984:32)

Englene er ikke en personbeskrivelse av naturkreftene slik vi forstår at vettene var i folketroen. Og englene har ikke makt over de onde naturkreftene. De klarer ikke stoppe flodbølger og andre naturkatastrofer. De har ikke hender, sier Winfried Walther, men de er der – for menneskene. Likevel forteller informant nr. 4 at hun ber til erkeengelen som har ansvaret for vær og storm når hun skal ut og fly. Erkeenglene har forskjellige ansvarsområder, og hun ber fordi hun ønsker godt flyvær og trygg reise. Dette viser at noen tolker erkeengelens egenskaper på lik linje som godvettene den gang ble tolket.

Oppsummering

Vetter var noe folk mer eller mindre forholdt seg til i hverdagen. De ønsket kontakt med de gode vettene, samtidig som de ønsket avstand til de onde. Måten menneskene tok kontakt med vettene på, var gjennom ritualer og formularer. Målet var da å få de gode vettene på sin side, og samtidig få hjelp mot de onde.

I dag tar menneskene kontakt med englene gjennom bønn eller meditasjon.

En sammenligning av meditasjon og ritualer viser at dette er to forholdsvis like måter å møte engler på, ved at det er bestemte ting som gjøres og gjentas med det formål å oppnå noe. En forskjell mellom folketroens ritualer og dagens meditasjon ligger imidlertid i at i ritualene ofte krevde ofring til vettene, mens englene ikke krever noe fra menneskene.

Funksjon

Englenes funksjon er at de *gjør* noe, i form av å redde, hjelpe, varsle, veilede, trøste, osv. Vettene funksjon i folketroen er et større og mer utvidet begrep, og handler om *mer* enn bare hva de gjør. Vettene gjør også noe, men meningen som legges i hva de gjør, har en større betydning som også må tas med under funksjonsbegrepet. For eksempel nøkken, som i form av en hesteskikkelse forsøkte å lokke mennesker til å sette seg på ryggen hans, for deretter å drukne dem;

”En gång gick en dräng vid sjökanten. Som han gick där kom et vit häst og gick bredvid honom. Drängen hoppade upp på hästryggen ty han tyckte att det skulle bli intressant att få rida på en så präktig häst. På ögonblicket bar det av ned i sjön. Då förstod drängen att det var näckenhan råkat ut för, varför han sade: ”Nu ska näcken ha tack för sällskapet”. Då försvann denne ock drängen lyckades genomblöt att rädde sig i land.”

(Stattin, 1992:29).

Nøkken var farlig. Og han var ekstra farlig for barn og kvinner som oppholdt seg i nærheten av vann, spesielt etter mørkets frembrudd. Nøkken hadde også en forklarende funksjon for omgivelsene, ved at drukningsulykker ble forklart med at nøkken hadde vært på ferde. I tillegg hadde nøkken også en rolle innenfor grensesetting, barneoppdragelse og sosial atferd, ved at barna ble advart mot å oppholde seg nær vann. Og for kvinner som kunne oppleve nøkken som en flott og forførende kar, ble vetten heller en advarsel mot seksualitet før ekteskapet samtidig som han satte grenser for hvor det var utrygt for ugifte kvinner å oppholde seg. Nøkken kontrollerte at disse normene for sosial atferd ble fulgt, og straffet ved brudd.

Også huldrefolket hadde en væremåte som ga utfordringer for menneskene, samtidig som de også hadde en grensesettende og kontrollerende funksjon. Det at huldra gjorde seg vakker og fristende, skyltes hennes ønske om forføre en mann for så å inngå ekteskap med han. Så for menn, gjaldt det å styre sine lyser. Huldrefolket satte også grenser i forhold til opphold på setrene, og hvor det var farlig å ferdes. Det gjaldt med andre ord å samarbeide og ha et gjensidig godt forhold til huldrefolket. For holdt man seg venn med dem, kunne de være både snille og hjelpsomme. Men huldrefolket krevde alltid noe

tilbake for å være snille. Disse vettene hadde også en funksjon i form av å forklare ting. Eksempel på dette er byttingtradisjonen, hvor barn med avvikende utvikling ble forklart ut ifra at dette var et huldrebarn som var byttet mot deres ”opprinnelige” barn. Eller bergtaking, som gikk ut på at folk forsvant fordi de hadde ferdes på uttygge steder og til feil tid (Bolstad Skjelbred, 1998:127).

For de som opplever engler, er det derimot det englene *gjør* som er det viktigste. Englene beskytter og hjelper, slik de gode vettene også fungerte når hverdagen var ”normal”. Men når avvikende ting skjedde, ble hendelsen forklart med de onde vettene. Ulykkene ble således en forklaringsmodell på hva som skjedde når de onde maktene hadde overtaket, noe som viser en forskjell mellom englenes og vettene funksjon.

Når det gjelder varsler, kan det se ut til at dette er mer likt. Informant nr. 10 opplevde et voldsomt lys da hun kjørte forbi Ullevål Sykehus, og samme dag fikk faren hjerneslag og ble lagt inn på det samme sykehuset. Informanten tolket dette som et klart varsel. Engelen, i form av lys, varslet ulykken som ville inntreffe. På lik linje som sjøvettene, som også viser seg for å varsle om ulykke som vil inntreffe. Varslene ble gitt for å advare sjøfolk, slik at de kunne dra hjem før stormen kom eller vente med å dra ut. På denne måten kan varslene sammenlignes med englenes råd og veiledning, gitt gjennom syn eller stemmer. Vettene har altså en funksjon at de kan varsle om ulykker som vil inntreffe, men det er opptil menneskene om de vil ta varslene på alvor og dermed bli reddet.

Alvenes egenskap er derimot å forutsi eller bestemme menneskets skjebne. Dette er en egenskap vi også kan si englene har, siden de kan se inn i fremtiden og gi mennesker råd og veiledning. Men når englene fremstår som englevakt, bruker de denne evnen og avverger hendelser som ellers ville ha oppstått. Alvene derimot avverget ikke hendelser selv om de kunne se inn i fremtiden, men ble heller selve forklaringen på de hendelser, sykdommer eller ulykker som inntraff.

Dette viser at vettene hadde en forklarende funksjon, spesielt ved ulykker eller avvikende hendelser i forhold til den normale hverdagen. I tillegg ble de brukt pedagogisk. Vettene satte grenser for sosial atferd, og brudd på disse resulterte i straff fra maktene. På denne måten kan vi også si at de hadde en veiledende funksjon, ved at folk burde innrette seg etter de gjeldene normer for sosial atferd. Forholdet mellom folk og vetter hadde en gjensidig funksjon - basert på respekt og samarbeid, samtidig som måten mennesker innrettet seg på ovenfor natur, næringsgrunnlag og samfunn, ga konsekvenser.

Englene veileder også mennesker gjennom råd og alternativer, men straffer ikke. Så mens englenes funksjonelle aspekt kan sees i relasjon til menneskets individuelle behov, hadde vettene heller en funksjon for både menneskene, deres livsgrunnlag og for samfunnet i sin helhet.

Oppsummering

Vettene tok kontakt med menneskene for å ”teste” de, lokke de, kontrollere de, forklare de, eller for å varsle om de onde naturkreftene som var på vei. I dag tar engler kontakt med mennesker for å redde de fra en kritisk situasjon, hjelpe og veilede, varsle, eller for å vise trygghet i form av sin tilstedeværelse. En stor forskjell mellom englenes og vettenes funksjon, ligger derfor i englenes evne til å ta kontakt med menneskene for å redde og hjelpe i kritiske situasjoner. Det gjorde ikke vettene. For når folk følte godvettene på sin side, da opplevdes hverdagen heller normal. Men når ulykker derimot inntraff, ble dette forklart med at de onde maktene var på ferde. Det var dermed opp til folk å ta varslene på alvor, og handle deretter. Så nådegave fra vettene er ikke et tema som nevnes i folketroen.

I englenes funksjon ligger det at de *gjør* noe. Men i motsetning til englene, så hadde vettene i folketroen en funksjon som gikk *utover* hva de gjorde. Vettene hadde en funksjon både for enkeltmenneske og for samfunnet. Folketroen gjenspeilte samfunnets normer, verdier og holdninger, og ble for allmuen en praktisk religion som holdt dem sammen.

Vettene ble også brukt som forklaringsmodell på hendelser som inntraff. For eksempel fikk nøkken skylden for drukningsulykker, og huldrefolket for å ha byttet barn. Englene får aldri skyld for at ulykker inntreffer, men de kan heller i noen tilfelle gjøre det slik at ulykkene ikke inntreffer.

Videre fantes det både snille vetter og onde vetter, mens kildematerialet viser at englene kun er snille og gode. Tok man vettene på alvor og respekterte dem, fikk man hjelp og beskyttelse mot disse onde kreftene som truet. Draugen var for eksempel en sjøvett som varslet uvær, drukninger og nye forlis, og syn av havmannen var et sikkert tegn på at storm og ulykke var på vei. Det ble da sagt at den som tok varselet på alvor og dro rett hjem, ble reddet. Kildematerialet viser at også englene har en funksjon å varsle om ulykker som vil inntreffe.

I utvidet forstand hadde vettene en pedagogisk funksjon, brukt som veiledning i livet. De satte grenser, normer, kontrollerte sosial atferd og brukt i barneoppdragelse, i tillegg til

å forklare hendelser, ulykker og været. Og de straffet mennesker som ikke holdt seg innenfor satte normer eller varsler. Vettene kunne være både kontrollerende og grensesettende, og straffet menneskene hvis de ikke holdt seg til satte normer. Englene derimot verken kontrollerer eller straffer, men råder og viser heller rett vei. Englenes funksjon er heller å være tilstede for menneskene. En forskjell er også at mens englene alltid har en positiv funksjon, så var vettene funksjon ofte forbundet med noe negativt.

Mening

I følge Winfried Walther har alle mennesker sin egen skytsengel, og denne engelen kan søkes ved egen fri vilje. I motsetning til vettene, som folk på en eller annen måte måtte ha et forhold til. I dette avsnittet vil jeg derfor se på hvilken rolle vettene hadde i folketroen, for så å se dette mot hvordan mennesker i dagens samfunn forholder seg til englene.

Vettene hadde en naturlig plass i hverdagen, og folk forholdt seg til vettene slik de forholdt seg til naturkreftene – det var et ønske om å ha de gode vettene på sin side. Det var ikke mulig for folket på stølene å komme unna de underjordiske, skriver Svale Solheim i *Norsk sætertradisjon*, for de måtte på en eller annen måte forholde seg til dem (1973:148f). Vettene ble oppfattet som onde skademakter, og alle skadeverk som ikke lot seg forklare, ble oppfattet som om de overnaturlige maktene hadde vært på ferde. Vettene fikk skylden. Hvis de hadde mistet et dyr, hadde de underjordiske tatt dem. Og bortkomne dyr som kom til rette med sår eller hårløse flekker, ble forklart med at dyret var blitt huldrebrent (Solheim, 1973:149ff). Det var det vettene *gjorde* som ga folketroen en mening. Vettene ble tolket som bindeleddet mellom naturen og menneskene, og de kontrollerte at menneskene respekterte og stelte pent med naturen. Og gjennom folketroen fikk allmuen svar og forklaringer de ikke fikk andre steder. Nøkken var således forklaring på drukningsulykkene, gjengangere var forklaring på døde mennesker som ønsket en begravelse i vigslet jord og bytting var forklaring på barn som ikke utviklet seg ”normalt”. Men dette betyr ikke at folketroen ga enerådige forklaringer. For det viste seg at det eneste botemiddelet for å bryte alvenes magiske trolldom, var å bruke elementer fra kristendommen. Dermed kunne det faktisk oppstå spenninger mellom folketroen og kristendommen, fordi mange trodde på Gud samtidig som de også trodde det for eksempel

fantas alver ute i naturen. Men mens alvene i folketroen forklarte hendelser og ulykker, ga kristendommen alvene skylden for at dette hadde oppstått (Sky, 2003:57f).

Troen på engler forklarer derimot ingenting. Englene forklarer ikke hvorfor forferdelige ting skjer, men de kan heller hjelpe mennesker gjennom sorg og vanskelige perioder i livet. Englene kan også være en del av menneskers liv, men de er der på en annen måte enn slik vi antar vettene var for allmuen. Englene er tilgjengelige hvis vi ber om hjelp, og de beskrives alltid som noe positivt

I folketroen hadde alvene den egenskapen at de kunne forutsi eller bestemme menneskenes skjebne.

Informant nr. 10 mener det heller er en engleverden som styrer, og at vi menneskene kan betraktes som ”arbeidsmaur”. Også informant nr. 9 mener at det er en mening med alt som skjer i livet, og at englene gir oss alternativene som skal til for å nå målet;

”Jeg tror at vi har livet vårt, fra vi blir født, så har vi liksom en avtale og vi har en grovskisse over hvordan livet vårt skal være. Og så tror jeg at vi har valg opp gjennom som fullfører denne skissa. Og at dersom vi vil, så kan vi få hjelp”.

Hun tror det er opptil oss å følge englenes råd.

Informant nr. 14 valgte å trosse englenes råd med det formål å motbevise at ting er forutbestemt, men fikk erfare at det var en uklok avgjørelse å ta. Englenes råd var verdt å følge.

Vettenes råd var det også verdt å følge; For når havmannen stod rett opp fra sjøen, ble det brått uvær. De som fulgte varslet dro rett hjem, mens de som trosset uværet ”kom våte i grava”. Om folk virkelig trodde på slike varsler, vet vi ikke, men det fortelles i hvert fall at de som tok varslet alvorlig, alltid ble reddet. Så selv om ikke alle forholdt seg til folketroen, hadde den likevel en funksjonell mening - både for menneskene og for samfunnet i sin helhet. Derfor var det viktig å følge folketroens regler som gjaldt på stedet. Englene er mer en personlig erfaring, og det kan se ut til at det kun er de som har opplevd engler, som deler en felles tro om deres virkelige eksistens og egenskaper. De har en felles tro bygget på en felles erfaring – noe som også legger føringer på livet.

Folketroen tilpasset seg miljøet den var en del av. Troen på engler er også kulturelt betinget, avhengig av tid, sted, miljø og livssyn. Det vil si at i miljøer hvor det er åpenhet for alternative livssyn, kan englenes eksistens og virkemåte være mer utbredt enn i andre miljøer. Så på lik linje som forskjellige religioner, har de en tro som skaper fellesskap innad i gruppen. Og erfaringen en sitter igjen med etter å ha opplevd engler, kan være av en slik karakter at det kan være viktig å få den bekreftet med andre som har hatt lignende opplevelser. For andre som derimot ikke har noen å dele opplevelsen sin med, kan det heller bidra til en fortielse av hendelsen. På spørsmål om hun åpent har fortalt andre om synet av engelen, svarer informant nr. 7;

”Nei, det er ikke det, det er ikke hemmelig, men det er sjeldent man kommer inn på tema. Det er et ikke-tema, liksom. Også jeg kunne godt ha snakket om engler, men det er et stort skritt å si at jeg har sett den”.

Opplevelser med engler kan være en sensitiv opplevelse som er vanskelig å tolke, og vanskelig å fortelle andre – selv de som står en nære. Dette opplevde jeg første gang ved feltarbeidkurs i Fredrikstad våren 2004, hvor det så ut til at en informant først følte det litt ubehagelig å fortelle at hun hadde opplevd ting hun oppfattet som overnaturlig. Men etter kort tid syntes det ut som det var godt for henne å fortelle det til noen som var interesserte og ikke lo, da familien hennes heller hadde gjort narr av hennes tro og forestillinger. Denne ytringsformen har gjentatt seg med flere informanter, da flere forteller at de ventet en god stund før de har ønsket å dele sin erfaring med andre. Årsaken skal være frykt for å bli tatt for skrulle eller rar. Eksempelvis da jeg skulle avtale tidspunkt for intervju med informant nr. 8, sier hun; ”Vi må ta det på dagtid, for dette er ikke noe som mannen min liker å høre om”.

Å forholde seg til englene, er noe mennesker gjør frivillig og for det meste på eget initiativ. Engler er energier og gode krefter en kan søke til i en verden som i de siste årene har hatt mye fokus på det materielle. Alle har et behov for å strekke oss etter noe, håpe på noe eller tro på noe – ellers vil vi forgå, sier informant nr. 9. Å forholde seg til vettene var derimot en nødvendig del av hverdagen. Det var stadig en vurdering mellom ønske og risiko, og derfor var det viktig å kunne styre sine lyster. I fortellinger om bergtaking finner vi en funksjon om å opprettholde en sosial kontroll gjennom skremsel. Å være gift innebar både en seksuell og sosial trygghet, slik at det var viktig å finne en ektefelle i rett tid.

Ekteskapet regulerte og kontrollerte seksualiteten, og plasserte den innenfor samfunnets sosiale og aksepterte rammer (Sky, 2003:48f). De overnaturlige kreftene kunne være en trussel mot både liv og livsgrunnlag, og det gjaldt å ta forhåndsregler.

I første øyekast kan det se ut til at menneskenes forhold til englene kun er en privat sfære. For i englenes søk ligger lengsler og håp om et bedre liv for en selv og sine nærmeste, i motsetning til vettene, som ofte handlet om beskyttelse av næring og deres livsgrunnlag. Men Winfried Walther kunne fortelle om en kommune som var på vei til å avfolkes, hvor offisielle personer i denne kommunen tok kontakt med han for å finne løsninger på problemet. Walther søkte da råd fra englesfæren gjennom meditasjon, og kunne legge frem en femsiders detaljert beskrivelse av kommunens problemer, og deretter forslag til endringer. Byens engel, som Walther kaller erkeengel, befinner seg over menneskers egen skytsengel, ga her råd som kommunen kunne godkjenne. Så selv om englenes møter med mennesker ofte handler om allmennmenneskelige behov, så er dette eksempel som viser at englenes egenskaper faktisk også kan gå ut over det menneskelige plan.

Flere opplevelser viser at både englene og vettene kan fremstå i forskjellige former, og at det av og til kan være vanskelig å skille dem fra hverandre. Men det er ikke bare vesenenes form som avgjør tolkningen, da elementer som miljø, tid og sted også kan være med på å påvirke tolkningen av opplevelsen.

Informant nr. 10 hadde en spesiell opplevelse sammen med noen i familien. Men om det var engler, det vet hun ikke;

”Min mann (...) er odelsgutt, skulle overta en gård. Man gården ble solgt til en annen i familien – i det stille. Det var en tilfældighet at det ble oppdaget at denne gården var solgt, for det måtte jo opplyses i avisen. Tinglysningsgreiene eller hva det var. Og da måtte man melde seg innen ett år hvis man var odel, og hadde tenkt å overta. Så vi tenkte og tenkte, og bestemte oss for at det skulle vi gjøre. Så vi tok med oss moren og faren vår, og faren til (...) og hans nye kjæreste, da moren hans er død. Så kommer vi ut på den gården, og går inn i låven, og så er det akkurat som om noen begynner å tromme på taket. Det var ikke bare en – det var så høyt at vi bare måtte holde for ørene og løpe ut igjen. Du kan tenke deg de voksne menneskene. ”Nei nå må vi reise hjem,

nå drar vi!” Og det har vi snakket mye om etterpå – hva var det der? Hva skjedde?”

Og så fortsetter hun;

”Det som er så rart, er at vi var hos en islending, som er synsk, da. Og han sa at det er varme fotspor på den gården. For det er nemlig grav fra jernalderen der. Som står beskrevet i historiebøkene.”

Hun vet ikke om de ønsket dem velkommen, eller om de ville jage dem derfra. De var seks voksne mennesker som opplevde dette en første nyttårsdag. Hadde denne fortellingen blitt tolket ut ifra folketroens perspektiv, ville det mest sannsynlig blitt forklart med huldrefolket som ville jage menneskene bort.

I folketroen finner vi fellesmenneskelige forestillinger om vettene. Hva mennesker i dag legger i begrepet ”engler”, er imidlertid forskjellig. Noen mener de er sendebud fra Gud, noen mener de styres av en annen og større Gud enn den kristne, noen mener det er englene som styrer denne verdenen, mens andre ikke har noen annen formening om hva englene er.

Tradisjonelt sett er englene bindeleddet mellom det guddommelige og det menneskelige, der de kom med budskap fra Gud. Noen av informantene ber til Gud eller Jesus, og får svar på bønner gjennom englenes funksjonelle egenskap. I dag er ikke engelens funksjon endret, men er heller *utvidet*. Nå kan menneskene selv ta kontakt med englene gjennom meditasjon eller bønn direkte til englene, og de kan hjelpe og veilede oss gjennom livet. De er ikke lenger bare guddommelige skapninger med oppgaver gitt fra Gud, men de oppleves også som positive energier som hjelper oss menneskene i hverdagen. De hjelper oss i kritiske situasjoner, eller gir oss generell beskyttelse. Dermed blir det menneskenes behov som gir opplevelsen med englene en mening. Og for de menneskene som søker englene for å få hjelp til å mestre ting i hverdagen, så kan det se ut til at de forholder seg til englene slik allmuen den gang forholdt seg til vettene.

Oppsummering

Felles for disse forestillingene er at det foreligger en *tro* – en tro på overnaturlige fenomen som ikke har latt seg forklare vitenskapelig. Men troen bygger likevel på forskjellige forutsetninger. For mens vettene hadde en betydning i hverdagen som folk på en eller annen måte måtte forholde seg til, så er englenes betydning heller mer styrt av menneskene. I hvert fall hvis vi ser bort ifra de opplevelser som omhandler englevakt eller

nåde. For noen har englene en betydning som utspiller seg fra bruksmåte og funksjon, med det formål å tilfredsstille ens behov. Trenger man hjelp eller veiledning, kan englene for eksempel kontaktes gjennom meditasjon eller bønn. I folketroen var det derimot alltid viktig å holde seg inne med de gode vettene, og holde de onde på avstand. De gode vettene kunne varsle om ulykker, og det gjaldt å følge de råd som ble gitt. Vettene satte grenser, regulerte sosial atferd og de forklarte hvorfor ulykker inntraff. På den måten hadde vettene også en objektiv mening for samfunnet som helhet. Hvordan mennesker forstår englene, er derimot individuelt og subjektivt. Englene forklarer heller ingenting, men de bistår menneskene - enten i form av generell hjelp eller ved spesielle eller kritiske situasjoner.

Og mens folk mente vettene kunne være både snille og onde, omtales englene bare som gode.

Konklusjon på engler vs. vetter

Både kildematerialet om engler og folketroen forteller om mennesker som møter overnaturlige vesener; hvordan de opplevde det og hvordan de forholder seg til dette fenomenet i hverdagen. Og ved å foreta en analyse basert på elementene *form*, *bruk*, *funksjon* og *mening*, har jeg fått frem trekk som gir grunnlag for en komparasjon, jfr. Tor Egil Førland (2003:98). Så på bakgrunn av sammenligningen, er det registrert at vettene har likheter med englene ved følgende aspekt;

<u>Englenes:</u>	Form	Bruk	Funksjon	Mening
Huldra	X	X	X	
Alver	X		X	
Gjengangere/spøkelser	X		X	
Sjøvetter		X	X	
Nøkken				

Tabellen viser registrerte likheter mellom vetter og engler. Imidlertid er det veldig viktig i denne sammenheng å legge til at vettenes egenskaper – på lik linje som englenes egenskaper – endres i ulike situasjoner, og at oversikten ikke har tatt med ulikhetene. Engler og huldra kan for eksempel i noen tilfeller være like formmessige, de kan brukes likt ved å kontaktes gjennom meditasjon/ritualer eller bønn/formularer, og deres funksjon kan for begge være beskyttende. Men meningen som legges i disse vesenene, er av forskjellige karakterer. Alvene kan også fremstå lik englene. Og som engler kan de også se inn i fremtiden og forutsi menneskenes skjebne, derfor er det også registrert lik funksjon. Men mens englene kan redde eller avverge ulykker, var heller alvenes funksjon å forklare de ulykkene som inntraff. Bruk og mening er også forskjellig. Gjengangere og spøkelser kan også være utseendemessig like englene, og de kan også varsle om ulykker. Derimot er de ikke fenomen som oppsøkes, men som heller viser seg. Likeledes er meningen som legges i gjengangere og spøkelser, forskjellig fra englene. Og selv om sjøvettene i noen tilfeller kan være like engler ved at de fremstår som menn i mørke klær, vil jeg likevel ikke karakterisere formen som lik. Når sjøvettene ble sett på havet, var nok folk klar over hva de stod ovenfor. Da gjaldt det å følge deres råd, og komme seg trygt i havn før uværet kom. I spesielle situasjoner kunne også ritualer og formularer utføres for å komme i kontakt med dem med ønske om beskyttelse, noe som er elementer vi også finner i englematerialet. Men betydningen som ble lagt i sjøvettene, er likevel ulikt englene. Nøkken derimot, har ingen formmessige likhetstrekk med englene. Og mens menneskene ønsker kontakt med englene gjennom meditasjon og bønn, ble det i folketroen heller utført ritualer og formularer for å holde nøkken på avstand. I fortellingene kommer det tydelig frem at nøkken ble betraktet som negativ, ved at han var restriktiv, truet mennesker og var farlig. Mens det ikke er registrert noen likheter mellom englene og nøkken, er huldrefolket derimot den vetten i denne komparasjonen som har flest likheter med englene. Huldrefolket lever et liv nært og parallelt med mennesker, og det mest hensiktmessige for begge parter er et godt samarbeid. Selv om deres liv er usynlig og atskilt fra menneskenes, fører samarbeidet til at huldrefolkets positive egenskaper kommer frem i form av hjelp og beskyttelse. Dette er egenskaper vi også ser igjen hos englene.

Både engler og vetter kan altså ha like og ulike former, de kan brukes likt og ulikt og de kan ha like og ulike funksjoner og betydninger. Og da tabellen viser at engler og vetter *kan* ha likhetstrekk, er det i den sammenheng viktig å huske på at dette ikke er likheter som er faste og gjennomgående.

Selv om komparasjonen viser at englene har flere likhetstrekk med vettene, så får metoden også frem ulikheter ved fenomenene. Det gjenstår da å se om denne komparative metoden har fått frem mønster av likheter og ulikheter, slik formålet med metoden er i følge Finn Sivert Nielsen (1996:256);

En sammenligning viser at både engler og vetter har den egenskapen at de kan skape seg om og fremstå i ulike former og skikkelser, noe som fører til at de noen ganger er vanskelig å skille fra hverandre. Hvordan mennesker tolker situasjonen, kan da være avgjørende for hva de mener de har opplevd. Men selv om dette er vesener som alle kan sees, høres, kjennes eller føles, kan det likevel ikke sies at de formmessig innehar noe mønster av fellestrekk. Dette gjelder for englene i seg selv, og for englene sammenlignet med vettene.

Og mens noen forholder seg til englene daglig, har andre kun selve opplevelsen som holdepunkt. Det betyr at mennesker i dag styrer mer selv sitt forhold til englene, i motsetning til folketroens vetter som allmuen mer eller mindre måtte ha et forhold til. Men hvordan mennesker søker kontakt med englene, danner derimot et mønster som er likt med hvordan vettene ble søkt til. I folketroen leser vi at folk søkte kontakt med de gode vettene gjennom ritualer og formularer, med det ønske å holde de onde kreftene borte. Dette kan sammenlignes med mennesker som søker englene gjennom meditasjon eller bønn, da formålet ofte da også er et ønske om hjelp eller beskyttelse. Forskjellen ligger imidlertid i at det i folketroens ritualer kunne ligge et krav om offer til vettene, mens englene aldri krever noe tilbake fra menneskene. Likeledes blir englene bare omtalt som gode, mens det i folketroen også fantes vetter som ble oppfattet som skademakter, og som forklarte årsaker til at naturkreftene herjet og andre ulykker skjedde. Derfor var det viktig å holde seg inne med de gode vettene med positive egenskaper.

Troen på vettene satte preg på hvert enkelt menneskets virkelighetsforståelse gjennom de normer, verdier og holdninger som gjaldt i samfunnet, og den ga allmuen svar på spørsmål omkring hverdagen og livet. Og for å mestre de utfordringer som hverdagen bød på, trengte de beskyttelse mot de fiendtlige krefter som omga dem og truet deres helse, liv og livsgrunnlag (Hodne, 2004:7). Vettene var da de overnaturlige vesenene som fungerte som et mellomledd mellom menneskene og disse kreftene, slik noen mener englene er mellomleddet mellom Gud og menneskene. Men i tillegg til en funksjon for

enkeltmennesket, så hadde vettene i folketroen også en annen viktig funksjon for samfunnet. For mens eliten i byene forholdt seg til kristendommens tro, var folketroen heller en praktisk religion som allmuen forholdt seg til. En av de eldste definisjonene av hva religion er, går faktisk ut på at det er *tro på overnaturlige vesener* (Hylland Eriksen, 1993:289). Men sosialantropolog Clifford Geertz har kommet med følgende definisjon på religion;

et system av symboler som virker slik at det etablerer sterke, gjennomgripende og varige stemninger og motivasjoner hos mennesker ved å formulere begreper som har med eksistensens betingelser å gjøre, og omgir disse begrepene med et slikt skinn av virkelighet at stemningene og motivasjonene synes overmåte realistiske. (Hylland Eriksen, 1993:289)

En annen sosialantropolog, Èmile Durkheim (1858-1917), tok utgangspunkt i religion da han ønsket å finne hvilke funksjoner som skapte samhold i et samfunn, og på bakgrunn av dette kom boken *"The Elementary Forms of the Religions Life"*. Riter og myter forklarer menneskelige behov, skriver han i innledningen, samtidig som det gir aspekt over livet – både individuelt og sosialt (Hylland Eriksen(red), 1996:16). Han konkluderer blant annet med at religion er et sosialt fenomen, at religiøse forestillinger er kollektive forestillinger om en kollektiv virkelighet, og at riter er med på å opprettholde selve troen i gruppen. På denne måten vil religion gi samhold, og fungere som et solidaritetslim.

Og på bakgrunn av ovennevnte definisjoner og konklusjoner, kan folketroen betraktes som allmuens religion. Troen på vetter var noe allmuen delte seg imellom, den skapte solidaritet, strukturerte og styrte deres hverdag, satte felles sosiale grenser, og ga samtidig en forklaring på naturkreftenes omfang.

De som har fortalt om sine opplevelser med engler, er helt overbevist om at fenomenet er reelt. Og ved at de tror på englenes eksistens, får de seg i mellom et felles holdepunkt som binder dem sammen. Men englenes form, bruk, funksjon og mening oppleves likevel forskjellig. For i henhold til kristendommen, gir Bibelens ord retningslinjer for hvordan englene skal tolkes. På den måten gir troen et felles holdepunkt for englene som guddommelige skapninger. Men for de enkeltmennesker som opplever engler uavhengig av tro – eller med en annen trosform - og som kanskje ikke har noen likesinnede å dele sin opplevelse med, vil ikke erfaringen med englene nødvendigvis bidra til å skape et nært fellesskap med andre.

Dette gjør at begrepet ”mening” viser en kollektiv forestilling om vettene, i motsetning til engleforestillingene som ofte har en mer individuell betydning basert på egen erfaring. Gjennom englene bygges heller opp en indre sjelsevne, tilpasset menneskenes eget og individuelle behov. En av årsakene til dette kan være at dagens samfunnsform gjør at vi trenger en annen hjelp og beskyttelse fra englene enn det vettene den gang ga. Det er andre farer som truer, samtidig som det nå er mulig for hver enkelt å påvirke og forme englenes funksjon.

En vesentlig forskjell mellom englene og vettene ligger altså i meningen som legges i fenomenet, samt vettens utvidede funksjonelle rolle for samfunnet som helhet. Vettene regulerte og kontrollerte samfunnets normer, slik at folket og samfunnet var priggitt deres makt over natur, næringsgrunnlag og sosiale roller. Derfor ble vettens rolle en form for samfunnsregulator, stående utenfor menneskenes kontrollevne, og styrt gjennom trusler, frykt og belønning. Englenes rolle er derimot å følge enkeltmennesket gjennom livet, gjennom å veilede, skape trygghet, og enkelte ganger trå til for å hjelpe ut av vanskeligheter.

Ut ifra dette kan en si at vettens rolle og den meningen folk la i dem, viser et klart mønster - men sammenlignet med englene foreligger det ingen faste og entydige fellestrekk. Englene og vettene har ulike roller, men roller som hver for seg er tilpasset den tiden som gjelder. Likevel har englene egenskaper gjennom deres form, bruk og funksjon som vi også finner eksempler på i fortellertradisjonen. Så ved å få frem menneskers fortellinger om deres opplevelser med engler, vil englene også kunne bli en del av tradisjonsformen som handler om menneskers møte med overnaturlige vesener eller fenomen – på lik linje som folketroens vetter.

Etterord;

Er så engler guddommelige skapninger - eller er det folketro?

Selv om kristendommen er og var den offisielle religionen her i landet, så var det personlige erfaringer og folketroens forklaringer som den gang satte preg på allmuens forståelse av verden. Og da kristne betraktet folketroen som overtro, var det naturlig at det kunne oppstå spenninger hvis noen trodde på Gud samtidig som de trodde på vettene. Likevel kunne de samme menneskene som gikk i kirken hver søndag, også sette ut mat og drikke til alvene for å sikre seg deres godhet (Sky, 2003:76).

Slik er det også med engleforestillinger. For mens noen ikke tror på engler i det hele tatt og noen tror først etter å ha opplevd englene, er det andre igjen som har et forhold til englene gjennom hele livet. Og hva mennesker legger i begrepet "engler" og hvordan de opplever dem, er av forskjellig karakter. I dag ser vi at troen på engler er individuell og selektiv, og at englenes egenskaper tilpasses forskjellige miljøer. Noe av årsaken til dette kan begrunnes med globaliseringen. Ved at vi får en raskere og bredere tilgang på informasjon fra store deler av verden, er dette noe som naturlig er med på å påvirke vår kunnskap, tro eller religiøse tilknytning og erfaring. Dette fører igjen til den muligheten at man kan plukke ut elementer fra forskjellige religioner, og konstruere sin egen religion som er tilpasset seg selv og sitt liv. Denne form for nyreligiøsitet vil for mange fungere som et krydder i tilværelsen, samtidig som den lett lar seg kombinere med – og gir svar på spørsmål som er viktig i hverdagen, for eksempel miljø, helse, utdanning, selvutvikling, fremmede kulturer og andre kulturelle verdier (Myte, Magi og Mirakel, 1999:20). Våre drømmer om et godt liv og en god fremtid kan med andre ord være med på å forme en tro som er tilpasset hver enkelt, og føre til at denne engletroen blir et alternativ til Gud.

Det kan imidlertid se ut til at forskjellen mellom teologisk og folkelig fremstilling av englene ligger i selve *måten* kontakten etableres. Mens det i henhold til tradisjonell religiøs tro kun er englene som skal ta kontakt med oss mennesker, har denne "nyreligiøsiteten" ført til at menneskene selv *søker* kontakt med englene for å få hjelp, trygghet eller trøst. Nå kan de bes til og stilles spørsmål til, og fremgangsmåten kan være gjennom bønn eller meditasjon. Vi er med andre ord mer aktive og mer søkende enn tidligere. For noen kan det virke som om englene har overtatt Guds rolle, mens andre har et forhold til englene i tillegg til Gud. I hvert fall ser det ut til at det er en større åpenhet for engler i dagens samfunn. De som opplever å møte engler kommer fra forskjellige trossamfunn og samfunnsklasser, og opplevelsen er ikke forbeholdt de med religiøs bakgrunn. Dagens englemøter skjer heller ikke lenger nødvendig i forbindelse med kriser. Noen føler englenes trygghet, noen søker hjelp, mens andre kjenner trøst, støtte, varme eller kjærlighet.

Kildematerialet viser at det å møte engler utvilsomt er en sterk opplevelse. For etter å ha møtt en engel, er vedkommende overbevist om at engler finnes. Så for denne gruppen av mennesker som har opplevd å møte engler, vil troen på englene være en fellesmenneskelig tro som kan karakteriseres som *folketro*. De deler seg i mellom en felles tro, som også er en del av deres virkelighet. Og som folketroen, kan ikke disse opplevelsene forklares rasjonelt eller dokumenteres vitenskapelig.

I englenes funksjonelle aspekt ligger hva de gjør. De er til stede for menneskene, de veileder dem, hjelper dem, trøster dem og redder dem. Men ved å se nærmere på dette funksjonelle aspektet, åpner det seg også andre funksjoner som går utover det englene gjør for menneskene. For de gjør ikke bare noe for, men også noe *med* menneskene. De får mennesker til å oppleve at det finnes ”noe” mellom himmel og jord som består av kjærlighet og godhet, ved at de gjør det utrygge til det trygge og det vonde til noe godt. De får mennesker til å *tro* på noe, i en tid hvor kirken er i ferd med å tape sin posisjon og hvor samfunnet er preget av en form for materialisme og kynisme. ”Troen på Gud synker, mens troen på englene øker” sier Winfried Walther, som har registrert et økende behov hos menneskene for å treffe sin engel. Og de som har opplevd å møte engler, er overbevist på deres eksistens – uansett hvilken betydning de legger i dem. For med bakgrunn fra ulike livssyn og miljøer, er det også naturlig at meningen som legges i englene er forskjellige. Noen tolker dem som Gud sendebud, for noen de er positive energier som heller hører til i en englesfære, mens andre er usikre på hva disse englene egentlig er. Uansett er opplevelsen noe de har tolket som et møte med en engel.

Men om englene skal eller kan kategoriseres som guddommelige skapninger eller under folketroen, er vanskelig å avgjøre. Som vettene flyter de litt i begge kategoriene, samtidig som de tilpasses og formes etter det miljøet eller samfunnet de er en del av. Jeanette Sky skriver at parallelt med at troen på alvene spredte seg fra folket til borgerskapet, ble de ikke lenger fremstilt som skumle og lumske skapninger fra folketroen, men heller som snille, vakre og godlunte engleaktige vesener (Sky, 2003:124). De endret seg i takt med tiden – slik også englene har gjort. Og siden englene – og vettene – har den egenskapen at de kan skape seg om og gjerne fremstille seg som like hverandre, kan en ikke se bort ifra at englene kunne ha vært mer til stede i folketroen enn det som ble fortalt. Med det mener jeg at enkelte opplevelser med overnaturlige vesener ble tolket ut ifra den gangs forståelseshorison, men at dagens kjennskap til engleopplevelser gjør at det like gjerne kunne ha vært engler de egentlig opplevde. Dette er imidlertid en påstand som ikke lar seg dokumentere, men muligheten for at det var sannsynlig er likevel tilstede. For englene *var* også til stede i folketroen, men dog ikke så fremtredende som vettene. Folket regulerte livet ved hjelp av folketroens rammer, og fikk gjennom dette hjelp fra de gode maktene. Men var de onde kreftene ekstra onde, trådte englene til med ekstra hjelp. For hvis folk trengte vern mot overnaturlige eller trolldom, kunne de be til Guds engler om beskyttelse (Hodne, 2004:121).

Troen på engler er individuell og subjektiv, på lik linje som opplevelsen. Og det er ingen ting som tyder på at den ene kategorien skal være mer riktig enn den andre. For noen er engler guddommelige skapninger, og for andre er det snakk om folketro. Og fra et kulturhistorisk perspektiv, kan vi si at de beveger seg innenfor begge kategoriene – helt avhengig av opplevelsen og tolkningen.

*”Og så snur jeg meg tilbake igjen, og så tenker jeg;
kjære vene – dette var en engel! Det var jo virkelig en engel!”*

Kilder

Oppgaven bygger på et kildemateriale som er skaffet til veie av meg i tidsrommet 07.10.2004 til 01.09.2006, fra totalt 18 informanter. Av disse er 11 informanter intervjuet personlig, 7 informanter har sendt materiale gjennom e-post, og en informant har gitt informasjon gjennom telefonsamtale.

I tillegg til intervju, har jeg fått et skriftlig materiale fra Winfried Walther (2005): *Presentasjon*, side 1-18.

Kildene er gjengitt med tillatelse.

Med unntak av Winfried Walther, er informantene angitt med nummer.

Kjønnsfordelt er det en mann og 17 kvinner, og aldersmessig ligger de mellom ca. 25 til 75 år. Personlige intervjuer er foretatt på Østlandet, mens det tilsendte materialet ikke er registrert geografisk.

Litteraturliste

Alver, Bente Gullveig, Ingvild Sælid Gilhus, Lisbeth Mikaelsson og Torunn Selberg (1999): *Myte, magi og mirakel: i møte med det morderne*. Oslo: Pax forlag A/S

Alver, Bente Gullveig (1999): "Fra englevagt til englevinger. Den mirakuløse hverdag og det hverdagslige mirakel." I: *Miraklernes tid*. Ingvild Sælid Gilhus (red.). Oslo: Pax Forlag A/S

Alver, Bente Gullveig og Ørjar Øyen (1997): *Forskningsetikk i forskerhverdag. Vurderinger og praksis*. Oslo

Amundsen, Arne Bugge (1999): "Med overtro gjennom historien. Noen linjer fra folkloristisk faghistorie 1730-1930." I: *Hinsides*. Oslo: Spartacus Forlag

Ariadne

Aschehoug og Gyldendals (1999): *STORE NORSKE leksikon*. Oslo: Kunnskapsforlaget

Astell, Christine (2005): *Møte med engler*. Oslo: Aschehoug

Bakhtin, Mikhail M. (1998): "Spørsmålet om talegenrane." I: *Spørsmålet om talegenrane*. Oversatt av Rasmus T. Slåttelid (red.).

Bringéus, Nils-Arvid (1990): *Människan som kulturvarelse*. Lund: Carlssons

Burnham, Sophy (1990): *Den Store Engleboken*. Oslo: Hilt & Hansteen

Bø, Olav (1987): *trollmakter og godvette: Overnaturlige vesen i norsk folketru*. Oslo: Det Norske Samlaget

Bø, Olav, Ronald Grambo, Bjarne Hodne og Ørnulf Hodne (1995): *Norske segner*. Oslo: Det Norske Samlaget

Det nye testamentet (2005). Det norske bibelsselskap

Eriksen, Thomas Hylland (1993): *Små steder – STORE SPØRSMÅL*. Oslo: Universitetsforlaget.

Eriksen, Thomas Hylland (red) (1996): "The Elementary Forms of the Religions Life." I: *Sosialantropologiske grunntekster*. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Espeland, Velle (1999): "Spøkelse og spøkelseshistorier – dei daude iblant oss." I: *Hinsides*. Oslo: Spartacus forlag

Fägerborg, Eva (1999): "Intervjuer" i *Etnologiskt fältarbete*. Lars Kaijser & Magnus Öhlander (red.). Lund: Studentlitteratur

- Førland, Tor Egil (1996): *Drøft. Lærebok i oppgaveskiving*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Geertz, Clifford (1973): *The interpretation of Cultures*. New York: Fontana Press
- Goodwin, Malcolm (1991): *Engle. En truet art*. Høbjerg
- Grongstad, Siv Bente, Ole Marius Hylland og Arnfinn Pettersen (red.) (1999): *Hinsides. Folkloristiske perspektiver på det overnaturlige*. Oslo: Spartacus Forlag AS
- Gaarder, Jostein (1993): *I et speil, i en gåte*. Oslo: Aschehoug
- Hodne, Bjarne (1988): "Personlige fortellinger" i: *Norveg nr. 31*.
- Hodne, Ørnulf (1995): *Vetter og skrømt i norsk folketro*. Oslo: Cappelen
- Hodne, Ørnulf (1999): *Norsk Folketro*, Oslo: Cappelen
- Hodne, Ørnulf (2004): *Det gåtefulle Norge*, Oslo: Cappelen
- Hohle, Per (1978): *Skrømt*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Ikke galskap*. I: hus & bolig, 2006, s 1
- Klepp, Asbjørn (1988): "Initierte kilder og "muntlige kilder"" i *Norveg 31*. Oslo: Universitetsforlaget
- Köstlin, Konrad (1994): "Die Wiederkehr der Engel." I: *Religion in Everyday Life* . Bringèus, Nils-Arvid (red.). Papers given at a Symposium in Stockholm, 13-15 September 1993. Stockholm (Konferenser 31)
- Kristoffersen, Christine (2001): *Engelen min*, Oslo: Lunde

Larsen, Lena (2000): *Nerslag och vingslag – om änglar*, Lund

Lindholm, Dan (1989): *Kjenner du din engel?* Oslo

Linton, Ralph (1964): "Chapter XXIII", i *The Study of Man* s. 401-421

Lutherske Kirke hjemmeside

Markaskard, Ellinor Helen (2003): *Himmelfallen og jordbunden. Budskap fra lysende venner*. Oslo: Saeculum Forlag

Morhed, Sven-Eric (2000): *Att förklara det oförklarliga. En livsåskådningsstudie om människors tolkningar av paranormala fenomen i en vetenskaplig tidsålder*. Uppsala

Nielsen, Finn Sivert (1996): *Nærmere kommer du ikke...* Tromsø: Fagbokforlaget

Opset, Barbro Bredesen (2005): *Engler – og deres skjønnhet og visdom*. Oslo: Kagge Forlag

Roland, Janne E. og Verbum Forlag (2001)): *Streif av englevinger*. Oslo: Verbum Forlag

Sabom, Michael B. (1982): *Nær døden-opplevelser. Oppsiktsvekkende medisinsk forskning fra tilværelses grenseland*. Georgia: Dreyer

Sandemo, Margit (1994): *Vi er ikke alene. En samling beretninger om våre usynlige hjelpere*. Oslo: Bladkompaniet A/S

Skeie, Eivind (1985): *Sommerlandet. En fortelling om håp*. Oslo: Luther Forlag A/S

Skjelbred, Ann Helene Bolstad (1996): *Når det guddommelige streifer deg*. Norsk Etnologisk Gransknings spørreliste nr 162. 1997

Skjelbred, Ann Helene Bolstad (1998): *Fortellinger om huldra – fortellinger om oss*. Oslo: Tano Aschehoug

Sky, Jeanette (2003): *ALVER. Naturens barn – kulturens skapninger*. Oslo: Humanistisk forlag

Solheim, Svale (1952): „Norsk sætertradisjon“ i *Norveg 16*, Oslo: Universitetsforlaget

Stattum, Jochum (1984): *Näcken. Spelman eller gränsvakt?* Stockholm: Liber

Sveinall, Arne Tord (red.) (1991): *Tro og Religiøsitet. Håndbok i nyreligiøsitet*. Oslo: IKO-Forlaget AS

Tjalve, Eskild (2005): *Devaer naturåndernes og englenes verden*. Viborg: Eskild Tjalve og Bogans`s forlag

Tobiassen, Anna Helene (1988): ”Spørrelistesvar som del av kildetilfanget i etnologiske undersøkelser” i *Norveg 31*. Oslo: Universitetsforlaget

Universitets Kulturhistoriske Museer, www.khm.uio.no/utstillinger/farvel/evig.html

VG Nett

Widerberg, Karin (2001): *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget

Wiik, Pål og Ragnhild Bakke Waale (1999): *Under samme himmel 10*. Oslo: Cappelen

Sammendrag: Engler; guddommelige skapninger eller folketro?

”- Og så snur jeg meg tilbake igjen, og så tenker jeg;

Kjære vene – dette var en engel!

Det var jo virkelig en engel!”

Ja noen opplever virkelig engler! Noen ser engler, noen hører dem, noen kjenner dem, mens andre føler dem. Og noen søker englene, mens andre heller opplever å bli kontaktet av englene. Men i fortellinger fra den gang folketroen ble samlet inn, hører vi sjelden om folk som opplevde engler. De opplevde heller andre overnaturlige vesener som huldra, nøkken eller draugen. Jeg har derfor søkt etter mennesker som på en eller annen måte har opplevd noe de har tolket som engler, og har kommet i kontakt med 18 informanter som til sammen utgjør kildematerialet i denne masteroppgaven.

Dette kildematerialet har jeg først analysert med bakgrunn i englenes funksjonelle egenskaper, med utgangspunkt i *form, bruk, funksjon og mening*. Med dette har jeg fått frem opplysninger om hvordan englene fremtrer for menneskene, hvordan mennesker bruker englene, hvilken funksjon englene har, og hvilken betydning disse menneskene legger i begrepet ”engler”. Deretter har jeg sammenlignet dette englematerialet med fortellinger om vettene i folketroen, noe som har fått frem både likheter og ulikheter ved disse overnaturlige vesenene. Både engler og vetter kan fremstå i forskjellige skikkelser, og noen ganger kan de være så like at det er vanskelig å skille dem fra hverandre. Og mens allmuen kontaktet vettene gjennom ritualer og formularer, søker mennesker i dag englene gjennom bønn og meditasjon. Englenes funksjonelle aspekt ligger i hva de *gjør*, mens vettene har en større betydning for allmuen og samfunnet generelt. Folketroen kan betraktes som en praktisk religion som var grensesettende, forklarte hendelser, ga svar og kontrollerte samfunnets normer. En stor forskjell er også at mens allmuen hadde en felles forestilling om vettene de på en eller annen måte måtte ha et forhold til i hverdagen, så er menneskenes kontakt med englene i dag mer individuelt og i stor grad frivillig.

Gjennom dette studiet har jeg har fått vist hvordan mennesker i dagens samfunn opplever og forholder seg til et overnaturlig fenomen som engler, i forhold til hvordan allmuen opplevde og forholdt seg til vettene i folketroen.

